

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto
Pedagogikos katedra

**TĖVŲ PATIRIANČIŲ SOCIALINĘ RIZIKĄ UGDYMO
YPATUMAI TAIKANT POZITYVIOS TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ
UGDYMO PROGRAMĄ**

Šeimos edukologijos ir vaiko teisių apsaugos studijų programos magistro baigiamasis
darbas

Darbo autorius

HMIŠE17 Aurelija Želvytė

Darbo vadovas

lekt. dr. Vaidas Viršilas

Klaipėda, 2019

SANTRAUKA

Aurelija Želvytė. Tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo ypatumai taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą. Šeimos edukologijos ir vaiko teisių apsaugos studijų programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas: lekt. dr. Vaidas Viršilas, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2019. – 71 p.

Per paskutinius kelerius metus Lietuvą sukrėtė ne vienas atvejis, kai tėvai vaikų atžvilgiu imasi smurto ir tokie atvejai baigiasi vaikų mirtimi. Nuo 2018 m. liepos mėn. įsigaliojus centralizuotai Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos sistemai per mėnesį iš tėvų bent trumpam iš nesaugios aplinkos buvo paimta 500 vaikų, tokia statistika atskleidžia, kad tėvams nepakanka turimų tėvystės įgūdžių. Tėvai, kurie susiduria su socialinėmis, psichologinėmis, ekonominėmis problemomis ir jų šeimose vyrauja netinkama vaiko priežiūra yra apibrėžiami kaip tėvai patiriantys socialinę riziką. Ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką Lietuvoje ir kitose šalyse taikomos pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos. Aktualu yra tyrinėti kokios yra pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybės tėvams patiriantiems socialinę riziką taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.

Tyrimo objektas – tėvų patiriančių socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas.

Tyrimo tikslas – atskleisti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos kontekste.

Uždaviniai:

1. Atskleisti tėvų patiriančių socialinę riziką kaip socialinės grupės ypatumus ir jų ugdymo sampratą.
2. Išanalizuoti pozityvios tėvystės sampratą ir pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktiką užsienyje ir Lietuvoje.
3. Ištirti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, dokumentų analizė, individualus kryptingas - pusiau struktūruotas interviu, turinio (content) analizė, lyginamoji analizė.

Darbe teoriniu aspektu analizuojami tėvų patiriančių socialinę riziką kaip socialinės grupės ypatumai, vaikų ugdymo ypatumai socialinę riziką patiriančiose šeimose ir tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo samprata. Teoriškai pagrindžiama pozityvios tėvystės samprata, analizuojama pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos praktika taikoma užsienio šalyse ir Lietuvoje.

Kokybinio tyrimo duomenys buvo renkami pusiau struktūruotu interviu metodu, kai iš anksto yra numatomi interviu klausimai ir pasiliekiama galimybė juos keisti vietomis, bei užduoti papildomus klausimus. Tyrime dalyvavo 16 informantų, iš jų 8 - socialiniai darbuotojai ir psichologai, kurie veda pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvams patiriantiems socialinę riziką ir 8 tėvai patiriantys socialinę riziką, kurie dalyvavo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje. Kad būtų užtikrintas tyrimo dalyvių konfidencialumas, prie kiekvienos interviu citatos nurodoma informantui priskirta raidė ir skaičius. Tyrimas atliktas 4 specialistų dirbančių X rajono socialinių paslaugų centre ir 4 specialistų dirbančių X rajono savivaldybei pavaldžiose įstaigose, kurios teikia kompleksinę pagalbą šeimos, darbo vietose. Visų aštuonių specialistų darbo vietose susitikta su vienu iš tėvų patiriančių socialinę riziką, kurie pirmą kartą dalyvavo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje. Tyrimas atliktas 2019 metų vasario – balandžio mėnesiais. Tyrimo duomenų apdorojimui pasirinkta turinio analizė, kuri leidžia objektyviai ir sistemingai išnagrinėjus teksto ypatybes padaryti tinkamas išvadas.

Empirinis tyrimas atskleidė, kad taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą galima tėvams patiriantiems socialinę riziką išugdyti pozityvaus bendravimo įgūdžius, kai tėvai skiria pakankamai dėmesio ir geba patenkinti vaiko emocinius poreikius, užsiima pozityviomis sąveikomis ir geba kontroliuoti save bendraujant su vaiku. Taip pat tėvai patiriantys socialinę riziką baigę programą įgyja žinių apie vaikų raidą, įgyja žinių apie pozityvią discipliną ir geba ją taikyti, kai kartu su vaiku įsiveda naujas, iki šiol nenustatytas, taisykles ir drausmindami vaiką atsisako smurto naudojimo prieš vaiką. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, kad poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo, specialistų nuomone, tėvams patiriantiems socialinę riziką išlieka. Jų nuomone, tęstinis tėvų patarančių socialinę riziką ugdymas turėtų vykti individualių konsultacijų ir grupinių užsiėmimų pagalba. Tėvai patiriantys socialinę riziką taip pat nurodė, kad jiems kyla poreikis baigus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą dalyvauti ir kitose panašiose programose, kuriose yra ugdomi tėvystės įgūdžiai, analizuojamos temos vaikų auginimo temomis. Tyrimu nustatyta, kad veiksmingos priemonės ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius yra mikroklimate sukūrimas, kai visi tėvai prisistato bei turi galimybę patenkinti fiziologinius poreikius, pasivaišinti užkandžiais, gėrimais. Ne mažiau svarbūs organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas, kai įgūdžiai ugdomi naudojant vaizdinę medžiagą, bei tėvams patiriantiems socialinę riziką yra suteikiama galimybė įgytas žinias pritaikyti praktiškai, atliekant užduotis užsiėmimų metu ar namuose. Atliktas tyrimas atskleidė, kad veiksniai sunkinantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą yra emocinis nesaugumas, kai tėvai patiriantys socialinę riziką dalyvaudami pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje jaučia baimę ir yra uždari, bei išorinė intervencija, kai dalyvavimą programoje lemia kiti asmenys.

SUMMARY

Aurelia Želvytė. Peculiarities of Education for Parents Experiencing Social Risks Using the Syllabus for Development of Positive Parenting Skills. Master Thesis on Family Education and Children's Rights Protection Curriculum. Thesis Supervisor: Lecturer Dr. Vaidas Viršilas, Klaipėda University: Klaipėda, 2019. - 71 p.

Over the last few years, Lithuania was shocked by several cases when parents undertake violence in respect to their children and such cases end in children's death. As of July 2018 with the system of the centralised Child Rights Protection and Adoption Service System having come into force, within a month 500 children were taken from their parents and from an unsafe environment for at least a short term. Such statistics reveals that parents do not possess sufficient parenting skills. Parents who are facing social, psychological, economic problems and inadequate child care prevails in their families, are defined as parents experiencing social risks. Syllabuses for development of positive parenting skills are applied to educate positive parenting skills in parents experiencing social risks in Lithuania and other countries. It is relevant to investigate the possibilities of training of positive parenting skills in parents experiencing social risks through the application of a syllabus for training of positive parenting skills.

The object of research is training of positive parenting skills in parents experiencing social risks.

The aim of research is to reveal the possibilities of training positive parenting skills in parents experiencing social risks in the context of a curriculum for development of positive parenting skills.

Objectives:

1. To reveal the characteristics of parents experiencing social risks as a social group and the concept of their training.
2. To analyse the concept of positive parenting and the practice of training of positive parenting skills in Lithuania and abroad.
3. To examine the possibilities for training of positive parenting skills in parents experiencing social risks in applying the syllabus for positive parenting skills training.

The methods of research are as follows: an analysis of scientific literature and documents, an individual direct - semi-structured interview, a comparative analysis, an analysis of contents.

The paper analyses the characteristics of parents experiencing social risks as a social group, the characteristics of educating children in families experiencing social risks and the concept of training of parents experiencing social risks from the theoretical aspect. The thesis theoretically

substantiates the concept of positive parenting and analyses the practice of the syllabus for training positive parenting skills applied in foreign countries and Lithuania.

The data of qualitative research has been collected using the method of a semi-structured interview, when some interview questions are pre-planned and the possibility is retained to change their positions, as well as to ask additional questions. The study included 16 informants, where 8 of them consisted of social workers and psychologists, who lead the syllabus for training of positive parenting skills in parents experiencing social risks, and 8 parents experiencing a social risks, who participated for the first time in a syllabus for training of positive parenting skills. In order to ensure the confidentiality of the research participants, each quote of the interview indicates the letter and number assigned to the informant. The research was conducted in the working seats of 4 professionals working in the centre of social services of X district and 4 professionals working in the institution subordinate to the municipality of X district, which provide comprehensive assistance to families. In the working seats of eight specialists there was a meeting held with a parent experiencing a social risks and who participated in the syllabus for training of positive parenting skills for the first time. The research was conducted in February - April of 2019. For the research data processing content analysis was chosen, which allows to make appropriate conclusions, having carried out an objective and systematic examination of the text peculiarities.

The empirical research has shown that the application of the syllabus for positive parenting skills training allows development of positive communication skills in parents experiencing a social risks, when parents devote sufficient attention and are able to meet the emotional needs of the child, engage in positive interactions and are able to control themselves in communicating with the child. Also, having completed the programme, the parents under a social risks acquire some knowledge about child development, learn about positive discipline and are able to apply it, when they adopts new, so far undetermined rules together with the child and refuse use of violence against the child in disciplining him or her. While carrying out the research, it was found that the need for development of positive parenting skills after completion of the syllabus for training of positive parenting skills, in the opinion of specialists, remains for parents experiencing social risks. In their view, the continuous training of parents experiencing social risks should be conducted with the help of individual consultations and group sessions. Parents experiencing social risks have also indicated that, having completed a programme for training of positive parenting skills, they have a need for participation in other similar programmes which train parenting skills, and analyse child-rearing issues. With the help of the research, it was established that the effective means in developing positive parenting skills include creation of a microclimate where all parents introduce themselves and have the opportunity to meet their physiological needs, to have some

snacks and drinks. Last but not least are the organisational aspects and the practical applicability, when skills are trained using visual material, and the parents experiencing social risks are given the opportunity to apply the knowledge obtained in practice, by conducting tasks in class or at home. The research has revealed that the factors aggravating training of positive parenting skills is the emotional insecurity, when parents, who experience social risks sense distress and are secretive while participating in the syllabus for training of positive parenting skills, as well as the external intervention, when the participation in the syllabus is determined by other people.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Socialinės rizikos šeimų skaičius 2016 – 2017 m. pabaigoje	18
2 pav. Tyrimo etapų loginė schema	37

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Socialinio išmokimo procesai	24
2 lentelė. Tiriamųjų (specialistų) charakteristika	39
3 lentelė. Tiriamųjų (tėvų patiriančių socialinę riziką) charakteristika	39
4 lentelė. Metodai ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius	41
5 lentelė. Veiksmingos priemonės ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius	42
6 lentelė. Problemos kylančios tėvams dėl ko jie dalyvauja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje	45
7 lentelė. Tėvystės įgūdžių pokyčiai išklausius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą	47
8 lentelė. Veiksniai sunkinantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą	50
9 lentelė. Poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo	51
10 lentelė. Veiksniai lemiantys tėvų patiriančių socialinę riziką dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje	53
11 lentelė. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos įvertinimas tėvų nuomone	54
12 lentelė. Neigiami dalykai kilę tėvams dalyvaujant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje	56
13 lentelė. Teigiami dalykai tėvams pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje	57
14 lentelė. Tėvų patiriančių socialinę riziką tėvystės įgūdžių pokyčiai išklausius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą	59
15 lentelė. Poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo tėvų nuomone	62

TURINYS

ĮVADAS	10
I. TĖVAI PATIRIANTYS SOCIALINĘ RIZIKĄ IR JŲ UGDYMO SAMPRATA	13
1.1. Tėvų patiriančių socialinę riziką kaip socialinės grupės ypatumai	13
1.2. Vaikų ugdymo ypatumai socialinę riziką patiriančiose šeimose	19
1.3. Tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo samprata	21
II. POZITYVIOS TĖVYSTĖS TEORINIAI ASPEKTAI	26
2.1. Pozityvios tėvystės samprata	26
2.2. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktika užsienyje	28
2.3. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktika Lietuvoje	31
III. TĖVŲ PATIRIANČIŲ SOCIALINĘ RIZIKĄ UGDYMO YPATUMAI TAIKANT POZITYVIOS TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ UGDYMO PROGRAMĄ TYRIMAS	35
3.1. Metodologinės tyrimo prieigos ir loginė seka	35
3.2. Tyrimo metodologija ir organizavimas	37
3.3. Kokybinio tyrimo rezultatai ir jų aptarimas (specialistų nuomonė)	41
3.4. Kokybinio tyrimo rezultatai ir jų aptarimas (tėvų nuomonė)	53
IŠVADOS	63
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪRA	66
PRIEDAI	71

ĮVADAS

Temos aktualumas. Per paskutinius kelerius metus Lietuvą sukretė daug atvejų, kai tėvai naudoja įvairių formų smurtą prieš savo vaikus, kurie baigėsi ne tik fiziniais sužalojimais, bet ir vaikų mirtimis. Vaikų ugdymas yra nuolatinis nesibaigiantis procesas, kurį lemia tėvystės įgūdžiai. Tėvai, kuriems trūksta socialinių ir tėvystės įgūdžių tinkamai prižiūrėti nepilnamečius vaikus, kurie neužtikrina nepilnamečių vaikų visapusio fizinio, protinio, dvasinio, dorovinio vystymosi, kurie taiko smurtą kaip auklėjimo metodą, priskiriami prie socialinę riziką patiriančių šeimų. Vaikų ugdymo būdai, kai taikomos fizinės bausmės, naudojamas psichologinis smurtas, šiandien laikomi netinkamais ar netgi nehumaniškais (Jonynienė, 2010). Atvejais, kai tėvai nekeičia gyvenimo būdo, vaikų auklėjimo įpročių ir nepavykus pasiekti teigiamų rezultatų, užtikrinančių vaiko saugumą augti šeimoje, teismo sprendimu taikomas tėvų valdžios apribojimas. 2018 m. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba paskelbė statistiką, kurioje nurodoma, kad 2017 m. bendras asmenų, kuriems apribota tėvų valdžia ar taikytas vaiko atskyrimas nuo tėvų, skaičius, palyginus su 2016 m. padidėjo net 14 %, 2016 m. – 824 asmenys, 2017 m. – 963 asmenys (<http://www.vaikoteises.lt/media/file/SPIS%20ataskaita%20sutvarkyta.pdf>). Lyginant 2016 m. ir 2017 m. duomenis pastebėta, jog asmenų, kurių atžvilgiu priimtas teismo sprendimas dėl neterminuoto tėvų valdžios ribojimo, skaičius kasmet didėja, 2016 m. – 633 asmenys, 2017 m. – 714 asmenų (<http://www.vaikoteises.lt/media/file/SPIS%20ataskaita%20sutvarkyta.pdf>). Matyti, kad per 2017 m. tėvų valdžia laikinai apribota 164 asmenims, o tai yra 24 % daugiau laikino tėvų valdžios apribojimo atvejų, palyginus su 2016 m., kuriais tėvų valdžia laikinai apribota 125 asmenims (<http://www.vaikoteises.lt/media/file/SPIS%20ataskaita%20sutvarkyta.pdf>). Lietuvos Respublikos Seimas 2017 m. priėmė reikšmingus pakeitimus ir papildė „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą“, kuriuo uždraudžiamas bet kokios formos smurtas prieš vaikus. Tačiau priėmus tokį įstatymą smurtiniai tėvų ugdymo įgūdžiai nepasikeis, būtina ugdyti pozityvią tėvystę. Viena iš plačiausiai pasaulyje priimtų metodikų, padedančių kurti teigiamus ir darnius santykius šeimoje, yra pozityvioji tėvystė. Pozityvi tėvystė – tai tinkama vaiko globa, išmintinga vaiko kontrolė, kurios tikslas ugdyti gerąsias vaiko savybes, sutelkiant dėmesį į turimus gabumus ir gebėjimus, skatinant vaiką pasitikėti savimi, mokant būti savarankišką, atsakingą už savo veiksmus, priimti savo ir kitų jausmus, tinkamai juos reikšti (Vyšniauskytė - Rimkienė, Liobikienė, 2010). Užsienio mokslininkų yra sukurtos ir plačiai naudojamos sistemos ir mokymų programos tėvams, kurie nori sėkmingai spręsti įvairias problemines situacijas, su kuriomis augindami vaikus susiduria kas dieną. Sistemingas tėvų ugdymas vis dažniau taikomas įvairiose šalyse. Kuriamos valstybinės strategijos, siekiant suteikti reikiamų žinių kuo didesniai tėvų

skaičiui. Olandija, Prancūzija ir Švedija yra šalys, kurios šį klausimą sprendžia valstybiniu lygmeniu, nepalieka jo vien savanoriškoms iniciatyvoms (Kligienė, 2016). Šiose šalyse veikia plataus pobūdžio sistemos, apimančios sveikatos priežiūros įstaigas, darželius, mokyklas, nevyriausybinės organizacijas. Lietuvoje pozityvi tėvystė yra pakankamai naujas reiškinys. Švietimo atstovai Lietuvoje apie pozityviosios tėvystės svarbą oficialiai pradėjo kalbėti tik 2008 m. pabaigoje, kai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija suorganizavo pozityviajai tėvystei skirtą tarptautinę konferenciją „Mikro ir makroaplinkos įtaka pozityviosios tėvystės raiškai: geroji praktika, tarptautinė patirtis“ (Burvytė, 2016).

Temos iširtumas. Tėvams skirtų ugdymo programų (M.S. Sanders Trigubos P – pozityvios tėvystės programa, Dr. Thomas Gordon Pozityvios Tėvystės įgūdžių lavinimo programa, G. Patterson ir M. Forgatch Oregono tėvystės gebėjimų programa, Nyderlandų Pedagoginių inovacijų instituto tėvystės gebėjimų programa „Trigubas augimas“, Šiaurės amerikiečių dr. Don Dinkmeyer, dr. Gary D. McKay ir dr. Don Dinkmeyer - STEP programa (angl. Systematic Training for Effective Parenting) ir t.t) reikšmingumą ir įtaką tyrinėję užsienio mokslininkai: I. Graaff, P. Speetjens, F. Smit, M. Wolff, L. Tavecchio (2008), Ch. Nowak, N. Heinrichs (2008), J. Kaminski, L. Valle, J. Filene, C. Boyle (2008), H. Spanjaar (2008), R. M. Berns (2009). J. Kasnauskienė ir S. Račkauskienė (2005) aiškino priežastis, lemiančias tėvystės įgūdžių trūkumą socialinės rizikos šeimose, G. Navaitis (2007) analizavo vyrų nuostatas ir požiūrį į tėvystę, T.N. Liobikienė (2009) analizavo tėvystės raiškos ir ugdymo perspektyvą, V. Burvytė ir K. Ralys (2012) tyrė tėvams ir ugdytiniais iškylančius iššūkius, A. Lapinskienė (2013) analizavo pozityvios tėvystės lavinimo poreikį tėvų ir socialinių darbuotojų požiūriu. Tačiau tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo ypatumai taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą analizės mokslinėje literatūroje ir atliktų tyrimų, kuriuose tiriamas tėvų patiriančių socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas iš ugdytojo ir tėvų patiriančių socialinę riziką pozicijos pasigendama, todėl darbo tema yra nauja ir aktuali.

Problema. Nuo 2018 m. liepos mėn. įsigaliojus centralizuotai Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos sistemai per mėnesį, iš tėvų bent trumpam iš nesaugios aplinkos buvo paimta 500 vaikų (<http://vaikoteises.lt/naujienos/naujienos/ziniu-radijuje-atviras-pokalbis-apie-vaiko-teisiu-apsaugos-reforma-.html>), tokie duomenys atskleidžia, kad tėvams neužtenka vien tėviškos intuicijos ar turimų praktinių įgūdžių susitvarkyti su kylančiais sunkumais ugdant vaikus. Visuomenės požiūrį į tėvystę bei vaikų auginimą keičia populiarėjančios naujos ugdymo programos, skirtos pozityviam vaikų ugdymui. Tačiau socialinę riziką patiriantiems tėvams, dėl jiems būdingų ypatybių, dažnai nesidomi įvairiomis naujovėmis, neįvertina būtinybės tėvystės įgūdžių ugdymui. Moksliniais tyrimais Lietuvoje nėra iširta kokios yra galimybės keisti tėvų

patiriančių socialinę riziką ydingus vaikų ugdymo metodus taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.

Probleminis klausimas: kokios yra pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybės tėvams patiriantiems socialinę riziką taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą?

Tyrimo objektas – tėvų patiriančių socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas.

Tyrimo tikslas – atskleisti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos kontekste.

Uždaviniai:

1. Atskleisti tėvų patiriančių socialinę riziką kaip socialinės grupės ypatumus ir jų ugdymo sampratą.
2. Išanalizuoti pozityvios tėvystės sampratą ir pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktiką užsienyje ir Lietuvoje.
3. Ištirti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.
2. Individualus kryptingas - pusiau struktūruotas interviu.
3. Turinio (content) analizė.
4. Lyginamoji analizė.

I. TĖVAI PATIRIANTYS SOCIALINĘ RIZIKĄ IR JŲ UGDYMO SAMPRATA

1.1. Tėvų patiriančių socialinę riziką kaip socialinės grupės ypatumai

Tėvystė yra sudėtingas procesas, prasidedantis dar prieš vaiko gimimą ir besitęsiantis visą žmogaus gyvenimą, kuris turi būti adekvatus situacijai, lankstus, kompetentingas (Liobikienė, 2009). Skirtingais vaiko vystymosi etapais reikalingi daugiau ar mažiau išvystyti skirtingi tėvystės įgūdžiai. Kiekvienas vaikas yra unikali būtybė, todėl jo pažinimas yra sudėtingas procesas ir nemažas iššūkis jį ugdantiems tėvams, tačiau ne visi tėvai turi reikalingas įgūdžius pozityviam vaikų ugdymui. Tėvai susiduriantys su sunkiais, lig šiol nepatirtais procesais ir problemomis, turi prisitaikyti prie naujų sąlygų ir vykstančių permainų. Sparčiai keičiantis visuomenės socialinėms, ekonominėms sąlygoms, ne kiekviena šeima sėkmingai prisitaiko ir geba įveikt krizes kasdieniame gyvenime. Visuomenės požiūriu šeima – tai visuomeninė institucija, turinti atlikti tam tikras funkcijas. Blogiausiai šeimos funkcijas vykdo nuskurdusios, nedarnios šeimos, susiduriančios su daugeliu kitų socialinių, psichologinių ir pedagoginių problemų (Spanjaard, 2008).

Šeima – grupė, tenkinanti savo narių poreikius. Šeimos požymiai: dviejų skirtingų lyčių individų gyvenimas kartu, darbo dalijimasis, vyksta emocinis, ekonominis, socialinis apsikeitimas, santykiai su vaikais ir rūpinimasis jais, giminystės ryšiai tarp vaikų, tarp vaikų ir tėvų (Kavaliauskienė, 2014). Svarbiausias šeiminių sąveikos ypatumas yra jungti ir derinti skirtingų poreikių tenkinimą. Šeimoje tenkinamų poreikių grupės: materialinių šeimos gyvenimo sąlygų sukūrimas ir palaikymas, tėvystės ir motinystės jausmų realizavimas, psichologinis intymumas, šeiminis bendravimas. Šeimoje lemiamą vaidmenį vaidina tėvai, nes šeima yra pagrindinis vaiko ugdymo institutas, kuriame auklėjimas yra nenutrūkstamas ir nuolat koreguojamas. Nors vaikų asmenybei ir elgesiui įtakos turi ir kiti asmenys, ne tik tėvai, tačiau tėvai yra tiesioginiai savo vaikų gyvenimo kūrėjai (Herbert, Harper-Dorton, 2002). Tyrimai rodo, kad tėvų vaidmuo vaiko socialiniam, psichologiniam ir kognityviniam vystymuisi yra ypač reikšmingas (Sandler ir kt., 2003). Šeima kaip sistema įprastai palaiko pusiausvyrą kai ją veikia išoriniai ar vidiniai veiksniai ir įvairūs pasikeitimai visuomenėje toleruojami iki tam tikrų ribų. Šeimos sistema taikosi prie aplinkos pokyčių. Jie gali būti kiekybiniai – atsiradus naujam šeimos nariui ar kam nors pasitraukus iš šeimos. Tai gali būti vaiko gimimas, senelių mirtis ar tėvų skyrybos. Pasikeitimai gali būti kokybiniai – tai susiję su santykiais tarp šeimos narių – jie emociškai artėja ar atsiskiria taip veikdami šeimos sistemą (Šaltienė, 2007). Šeimos įvairiuose gyvavimo tarpsniuose atsiranda krizinių atvejų dėl kurių šeima gali iširti arba nebesugebėti funkcionuoti savarankiškai be intervencijos. Įvairios gyvenimo permainos - nedarbas, būsto praradimas, skolos, socialinė hierarchija, ligos ir kiti veiksniai lemia staigius ir esminius šeimos, kaip sociokultūrinio instituto

pokyčius. Šeimų būklė ir šeimyninių funkcijų vykdymo galimybės šiuolaikinėje Lietuvoje – gana prieštaringos: socialinės ekonominės sąlygos lėmė vienu šeimų nuskurdimą, o kitų – praturtėjimą (Kondrotaitė, 2006). Šeimos kasdien veikiamos išorinių ir vidinių dirgiklių, kurie sudaro prielaidas šeimai atsidurti krizinėje situacijoje. Išoriniai dirgikliai - ekologinės krizės bei nelaimės, staigūs politiniai, socialiniai pokyčiai valstybėje, bendruomenės ryšių susilpnėjimas arba vidiniai - negebėjimas konstruktyviai spręsti problemas, užmegzti ilgalaikių santykių, tėvystės įgūdžių stoka, paprastai sąlygoja socialinę riziką patiriančių šeimų atsiradimą (Kondrotaitė, 2006). Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos narių konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės psichiką veikiančioms medžiagoms, smurtinio elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu (Leliūgienė, 2003). Socialinė rizika – tai įvairios visuomeninio gyvenimo aplinkybės, sudarančios sąlygas socialinei asmens atskirčiai atsirasti (Pėžaitė, Brazienė, 2004). Specifinei rizikos grupei priskirtiniams tėvams būdingos tam tikros socialinės charakteristikos: gyvenimo būdo, elgsenos ir bendravimo su kitais žmonėmis ypatumai, moralinės nuostatos, vertybių sistema (Pivorienė, Miliauskienė, 2006). Socialinės rizikos šeimoms priskiriamos: mažas pajamas turinčios šeimos, pabėgėlių bei priverstinių migrantų šeimos, šeimos, turinčios daug išlaikytinių (gausios šeimos, šeimos, turinčios neįgalių šeimoms narių), nepilnos šeimos, karinę tarnybą atliekančios šeimos (Kozlovas ir kt., 2007).

Tėvai, augindami vaikus, dažnai išgyvena krizines situacijas, kylančias iš įtampos, susijusios su vaiko sveikata, pasikeitusiais vaidmenimis šeimoje ir už šeimos ribų, socialiniais pokyčiais (Liobikienė, 2009). Krizės įveikimas tiesiogiai susijęs su asmenybės branda, pasireiškiančia adekvačiu situacijos vertinimu, emociškai pusiausvyra, gebėjimu mokytis iš nesėkmių bei rasti išeitį iš sunkios situacijos. Tačiau tėvai stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių yra linkę pažeidinėti vaiko teises, tokios šeimos susilaukia institucijų, ginančių vaikų teises, dėmesio bei priskiriamos socialinę riziką patiriančioms šeimoms. Lietuvos Respublikos teisės aktuose socialinės rizikos šeima apibrėžiama kaip šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniams, protiniams, dvasiniams, doroviniams vystymuisi bei saugumui, socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba) (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Socialinės rizikos šeimos yra neigiamai traktuojamas socialinis reiškinys, kuris nuolat analizuojamas valstybės lygmenyje. Socialinės apsaugos ir darbo ministro

įsakyme 2003 m. įsakyme dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis pažymima, kad socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.225359>). Tokiose šeimose tėvai nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose žymiai apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus. Vaikai, augantys tokiose šeimose, turi labai žemą savęs vertinimą, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2003 m. teisės akte nurodė tėvų patiriančių socialinės rizikos veiksnius klasifikaciją:

1. Vienas arba abu tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (neįveikiamų potraukių) – vartoja psichiką veikiančias medžiagas, demonstruoja palaidą seksualinį elgesį, lošia azartinius žaidimus, serga bulimija ar anoreksija, per daug laiko praleidžia darbe.
2. Vienas ar abu tėvai grasina ar naudoja fizines bausmes, kaip pagrindinę disciplinos priemonę. Vaikai gali būti fizinio smurto liudininkais arba priversti dalyvauti baudžiant brolius ir seseris, arba gyvena baimėje dėl galimų agresijos protrūkių.
3. Vienas arba abu tėvai naudoja vaikus kaip savo nuosavybę, kurios pagrindinis tikslas tenkinti tėvų fizinius ir emocinius poreikius.
4. Vienas arba abu tėvai netenkina arba grasina netenkinti vaiko gyvybiškai svarbių poreikių (aprūpinti valgiu, drabužiais, neleisti ilsėtis).
5. Vienas arba abu tėvai naudoja stiprią autoritarinę kontrolę, kaip auklėjimo priemonę.
6. Šeima fanatiškai seka tam tikrais tikėjimais ar stereotipais (religiniais, finansiniais, politiniais ir pan.), besąlygiškai reikalaujama vaiko paklusimo (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.225359>).

Mokslinėje literatūroje atskleidžiamos „nedarnių šeimų“, „asocialių šeimų“, „nenusisėkusių šeimų“, „rizikos grupės šeimų“ sąvokos. Nedarnios šeimos - tai tokios šeimos, kurios retai pažeidžia visuomeninio gyvenimo normas, bet jų narių tarpusavio santykiai nėra patenkinami - trūksta sutarimo, savitarpio supratimo, pagarbos, pasitikėjimo. Nedarniomis šeimomis laikomos tokios šeimos, kuriose slogi aplinka, nuolatiniai tėvų kivirčiai bei nesutarimai nesudaro sąlygų tvirtėti vaikų valiai, iškraipo dorovines orientacijas (Miškinis, 2003). Nedarnios šeimos gali būti skirstomos į konfliktines ir krizines. Konfliktinės nedarnios šeimos - tokios šeimos, kuriose sutuoktinių interesai, pažiūros ir nuomonės nuolat susikerta, dėl ko kyla kivirčiai ir vaidai (Žemaitis, 2005). Prie krizinių priskiriamos šeimos, kuriose sutuoktinių interesai, pažiūros ir nuomonės labai išsiskiria ir tampa sunkiai suderinamos (Žemaitis, 2005). Asociali šeima apibrėžiama kaip šeima, kurioje nėra deramo ryšio tarp šeimos narių, taip pat šeimos ir aplinkos,

tėvai nevertina kultūrinių šalies vertybių ir konfliktuoja su jomis, jie dažniausiai nepajėgia savęs aprūpinti, į pavojų stato savo ir kitų žmonių gerovę (Seliokienė, 2004). Asocialios šeimos taip pat apibūdinamos kaip šeimos, kuriose tarp šeimos narių dažni amoralaus elgesio atvejai, teisės bei etikos normoms prieštaraujantis gyvenimo būdas, gyvenamoji aplinka neatitinka net minimalių higienos sąlygų, vaikų auklėjimu, netgi priežiūra čia nesirūpinama, vaikai badauja, patiria fizinį, seksualinį smurtą. Tokių šeimų vaikams būdingi pabėgimai iš mokyklos, psichinės ligos, nusikalstama veikla.

Yra nemažai rizikos veiksnių, kurie lemia socialinę riziką patiriančių šeimų atsiradimą. Tuos veiksnius sąlyginai galima suskirstyti į dvi dideles grupes:

1. Šeimos struktūros ypatumai - nepilnos, menkai aprūpintos šeimos; šeimos, kuriose yra neįgalių arba lėtinėmis ligomis sergančių asmenų, kuriems būtina nuolatinė priežiūra; šeimos, kurių narys/nariai gyvena įkalinimo vietose arba ką tik grįžo iš jų ir išgyvena socialinės adaptacijos procesą; asmenys, priklausantys kokiam nors socialinės rizikos grupei.
2. Šeimos narių tarpusavio sąveikų iškreiptas pobūdis - bendrų interesų ir tikslų visuomeniniame gyvenime ir buityje nebuvimas, nepatikimumas ir nepasitikėjimas vienas kitu, tarpusavio supratimo bei palaikymo nebuvimas, šiurkštumas ir žiaurumas bendraujant su artimaisiais (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006).

Taip pat socialinės rizikos veiksniais laikomi: *socialiniai ekonominiai veiksniai* - žemas materialinis šeimos lygis, prastos būsto sąlygos, tėvų nedarbas; *socialiniai demografiniai veiksniai* - vieno arba abiejų tėvų nebuvimas, pakartotinė santuoka, svetimas vaikas šeimoje; *medicininiai sanitariniai veiksniai* - nepalankios gyvenimo sąlygos, lėtinės tėvų ligos, neįgalieji šeimoje, apsunkintas paveldimumas; *psichologiniai pedagoginiai veiksniai* - vidinių tarpasmeninių santykių šeimoje sutrikimai, vertybinių šeimos narių orientacijų deformacija, šeimos situacija iki arba po ištuokos, pedagoginės tėvų nesėkmės, tėvų ir vaikų susvetimėjimas, nepakankamai emocionalūs ir nepasitikėjimu grįsti tėvų ir vaikų santykiai, auklėjimo trūkumai; *kriminaliniai veiksniai* - smurtas šeimoje, alkoholio vartojimas šeimoje (Kazlovas ir kt., 2007). Socialinės riziką patiriantiems tėvams būdingos savarankiško gyvenimo problemos. Savarankiškas gyvenimas - savarankiškas savo būsto, maisto, profesinio ir darbinio užimtumo bei kitų svarbių poreikių tenkinimas (Braidokienė ir kt., 2007). Savarankiškumas - reiškia nepriklausomas, veikiantis pats, o jo vartojimas dažnai susipina su tarptautiniu žodžiu autonomija, kuris reiškia teisę patiems tvarkytis kurioje nors srityje. Tėvai patiriantys socialinės rizikos veiksnius dažnai patys būna užaugę panašiose šeimose arba vaikų globos namuose, todėl jie neturi elgesio modelių, kaip susitvarkyti su iškytančiomis problemomis. Dažnai jie stengiasi būti geri tėvai ar sutuoktiniai, nori būti visiškai kitokie nei jų tėvai, tačiau jiems trūksta įgūdžių, kaip tvarkytis su iškilusiais sunkumais

(Šiaučiūnienė, 2012). Socialinės rizikos veiksnius patiriantys tėvai dažnai pasižymi pasyvaus susitaikymo su problema stiliumi, ignoruoja būtinausių šeimos funkcijų įgyvendinimą ir jos narių poreikių patenkinimą bei kitus įgūdžius, reikalingus savarankiškumui formuotis. Neretai tokie tėvai susitaiko su esama situacija ir nieko nenori keisti. Socialinės rizikos veiksnius patiriančių tėvų susidorojimo su problemomis stiliai gali būti kliūtis teikiant joms pagalbą, siekiant ugdyti jų savarankiškumą (Vaičekauskaitė, 2003). Nedarbas ir skurdas yra viena pagrindinių socialinę riziką šeimoje sąlygojančių priežasčių. Bedarbystė tokiose šeimose dažniausiai būna ilgalaikė, šis veiksnys įtakoja bendrą asmens ir šeimos situaciją. Paskui save šis veiksnys lemia eilę socialinių problemų: socialinę apatiją, nepasitikėjimą socialine aplinka ir savimi, priklausomybę nuo psichiką veikiančių medžiagų. socialinės rizikos šeimos dažniausiai gyvena padidėjusio skurdo sąlygomis (Kondrotaitė, 2006). Skurdo problemos pasireiškia tose šeimose, kuriose nepakankamos pajamos, ištekliai, kuriais galima būtų užtikrinti buitį ir gyvenimo kokybę. Skurde gyvenantys žmonės nepajėgia mylėti ir gerbti savęs, vadinasi, ir kitų, o tai palankiausia terpė prievartai ir smurtui (Bulotaitė, 2008). Skurdžiai gyvenantys žmonės dažnai negali susimokėti už gyvenamą vietą arba turi įsiskolinimų už komunalinius patarnavimus, trūksta pinigų maistui, vaikų, sveikatos priežiūrai, išsilavinimui. Nepakankamos pajamos verčia atsisakyti kai kurių iš šių poreikių, ir nesant kitos išeities, atsisakoma namų. Benamystė žlugdo šeimą. Ji suardo beveik visus šeimos gyvenimo aspektus, pažeisdama šeimos narių fizinę ir emocinę sveikatą, trukdydama vaikams lavintis ir tobulėti ir paprastai lemia šeimos narių išsiskyrimą. Benamystė skaudžiai atsiliepia visų šeimos narių, o ypač – vaikų sveikatai (Liobikienė, 2007).

Paprastai socialinę riziką patiriančių šeimų socialiniai kontaktai yra silpnai išvystyti, jos dažnai yra nepajėgios gauti palaikymo iš savo artimiausios aplinkos, tokios šeimos būna izoliuotos, svetimos savo aplinkoje. Įprastai socialinės rizikos šeimų aplinka yra nepajėgi suteikti šeimai adekvačios pagalbos, nes tai dažnai yra tokia kaimynystė, kur fiksuojamas didelis nusikalstamumas, piktnaudžiaujama alkoholiu (Liobikienė, 2007). Dėl nepakankamų vidinių ir išorinių resursų socialinę riziką patiriančios šeimos dažniausiai pačios nepajėgia išspręsti savo problemų, tačiau socialinis uždarumas neleidžia priimti joms siūlomos pagalbos - psichologo, psichoterapeuto, socialinio darbuotojo (Liobikienė, 2008). Šioms šeimoms dažnai būdinga nuostata, jog tai, kas vyksta jų šeimoje, yra tik jų reikalas, ir niekas joms negali padėti. Šių šeimų nariams patiems būna sunku priimti pagalbą, išdrįsti kalbėti apie tai, kas vyksta, nes nuostatos apie tai, kad viskas turi likti šeimos viduje, yra labai stiprios (Bulotaitė, 2008).

Socialinės rizikos šeimų grupei priskiriamos šeimos labai dažnai patiria socialinę atskirtį. Socialinė atskirtis – tai visuomenės atsisakymas atskirų savo narių, jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių ar

išsilavinimo (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 2000). Lietuvos socialinės politikos retorikoje išryškėja kategorizavimo tendencija, kai asmenims pavadinti vartojami neigiamą prasmę turintys terminai: „socialiai remtini“, „rizikos šeimos“, „asocialios šeimos“, „globotiniai“, „ilgalaikiai bedarbiai“. Šio kategorizavimo mastai aprėpia labai didelę dalį visuomenės, nes, viena vertus, piniginės socialinės paramos bei socialinių paslaugų sistema šiuolaikinėje visuomenėje apima daugelį socialinių grupių ir asmenų. Maždaug prieš dešimtmetį iškeltas tokių terminų korektiškumo klausimas, pirmiausia dėl etinių ir kalbinių aspektų. Kalbininkų patarimu, oficialiai nuspręsta atsisakyti „asocialios šeimos“ sąvokos, o vietoj jos pasiūlyta vartoti „socialinės rizikos šeimos“ sąvoka, tačiau tiek buitiniame, tiek socialiniame, tiek moksliniame, o neretai ir teisiniame kontekstuose galime rasti sąvokas „asociali šeima“, „nedarni šeima“, kai kalbama apie šeimas, esančias socialinės rizikos situacijose (Liobikienė, 2007). Planuojant ir įgyvendinant socialinę politiką svarbu atkreipti dėmesį į vartojamą kalbą, terminus, nes stigmatizuojanti kalba didina socialinę nelygybę (Vojak, 2009). Lietuvos statistikos departamentas 2018 m. paskelbė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis (žr. 1 paveikslas), kuriuose matoma tendencija, kad tėvų, auginančių vaikus, kuriems trūksta socialinių ir tėvystės įgūdžių daugėja (<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0107#/>).

1 pav. **Socialinės rizikos šeimų skaičius 2016 – 2017 m. pabaigoje** (Lietuvos statistikos departamentas, 2018)

	2016	2017	2017 m., palyginti su 2016 m., padidėjimas, sumažėjimas (–), %
šeimų skaičius:	9,7 (tūkst.)	9,8 (tūkst.)	1,0
jose vaikų:	18,8 (tūkst.)	18,4 (tūkst.)	–2,1

Tokia statistika galėjo paskatinti šalies socialinė politikoje vykstančius pokyčius. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras L. Kukuraitis, įgyvendindamas vaiko teisių apsaugos sistemų centralizaciją ir kitas reformas šeimų klausimais, 2018 m. gegužės 7 d. išplatino raštą skirtą savivaldybėms, kuriame pažymima, kad 2018 m. liepos 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo pakeitimams bus atsisakyta socialinės rizikos šeimos sąvokos, pakeičiant į socialinę riziką patiriančios šeimos sąvoką ir tokios šeimos nebebus priskiriamos socialinės rizikos sąrašams, kaip tai buvo daroma iki šiol (<https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklossritys/seima/VTAScentralizacija/rastas%20savivaldybems%20del%20atvejo%20vadybos.pdf>). Tačiau socialinę riziką patiriančios šeimos

ir toliau gaus socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas namuose, bei teikiama kompleksinė pagalba.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvų patiriančių socialinę riziką kaip socialinės grupės ypatumai yra vyraujantis nedarbas, skurdas, smurtas, priklausomybė alkoholiui ir kitoms psichiką veikiančioms medžiagoms, vaikų nepriežiūra, sutrikęs šeimos narių poreikių tenkinimas. Šie socialiniai, psichologiniai, ekonominiai veiksniai lemia socialinę riziką dėl ko tėvų socialiniai kontaktai yra silpnai išvystę, jie dažnai yra nepajėgus gauti palaikymo iš savo artimiausios aplinkos, patiria socialinę atskirtį.

1.2. Vaikų ugdymo ypatumai socialinę riziką patiriančiose šeimose

Ugdymas tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas kai sąveikaujama su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis (Aramavičiūtė, 2013). Ugdymo sąveika susideda iš auginimo, švietimo mokymo, lavinimo, auklėjimo, formavimo. Pagrindinė šeimos funkcija – ugdyti vaiką. Svarbu, kad tėvai sudarytų vaikams galimybę harmoningai ugdyti savo asmenybę, taikydami pozityvius auklėjimo metodus, tačiau tėvams patiriantiems socialinę riziką būdingi kitokie vaikų ugdymo ypatumai.

Kiekviena šeima turėtų būti suinteresuota, kad vaikai būtų ugdomi tinkamai ir užaugtų geri žmonės. Šeimoje kaip sistemoje svarbiausia posistemė – tėvai, jų santykiai ir bendravimas (Uzdila, 2012). Tačiau ne visi tėvai iš savo tėvų atsineša teigiamą patirtį. Socialinės rizikos veiksnius patiriantys, emociškai nebrandūs tėvai sudėtingose vaiko auginimo situacijose pasimeta ir nukreipia savo neigiamas emocijas į vaiką, pavyzdžiui negalėdami nuraminti verkiančio kūdikio tėvai pradeda jį purtyti, tuo sukeldami galvos smegenų traumą, arba supykę vaiką baudžia fizinėmis bausmėmis. Nuo tėvų auklėjimo modelio priklauso, koks bus vaikas, kaip jis gebės elgtis įvairiose institucijose ir situacijose. Blogas elgesys su vaiku mokslinėje literatūroje įvardijamas, kaip sąmoninga skriauda vaikui ar pavojaus sukėlimas. Toks elgesys apima ne geranoriškumą, grubumą, atstūmimą, nepriežiūrą, deprivaciją ir/ar smurtą (Berns, 2009). Kai vaikai auga nepalankiomis sąlygomis, nuolat kritikuojami, patys išgyvena nepalankius jausmus. Tėvų įtaka vaiko, jo asmenybės raidai, socialiniam prisitaikymui, gebėjimui įveikti krizes pasireiškia visais vaiko raidos tarpsniais, tik nevienodu laipsniu (Burvytė, Ralys, 2012). Kuo vaikas mažesnis, tuo intensyvesnis šeimos poveikis, kuris laikui bėgant vis mažėja, kol jį pakeičia ikimokyklinių įstaigų ir pradinės mokyklos bendruomenės narių poveikis. Analizuojant tėvams patiriantiems socialinę riziką kylančius iššūkius, siekiant sukurti palankią aplinką harmoningai emociinei, protinei, fizinei ir socialinei vaikų raidai, ypač didelę reikšmę įgyja šeimos narių bendravimo kokybė, tarpusavio

santykiai (tėvų su vaikais, giminėmis, kaimynais) ir bendras šeimos mikroklimatas. Didelė dalis tėvų patiriančių socialinę riziką neturi pagrindinių žinių: kaip prižiūrėti, kaip išmokyti tvarkos, kaip padėti mokytis, kuo rengti, kokie yra vaikų vystymosi ir amžiaus tarpsnių ypatumai (Liobikienė, 2007). Įprastai tėvai patiriantys socialinę riziką yra linkę atsiriboti nuo problemų, nes jų nuomone dėl nesėkmių kaltos gyvenimo sąlygos, valdžia, kaimynai, mokykla ir visi kiti, tik ne jie patys. Šeimoje vaikas nuolat stebi ir perima šeimos gyvenimo būdą, jos narių dorovinę ir dvasinę kultūrą, elgesį, vertybines orientacijas.

Socialinę riziką patiriančių tėvų dėmesys vaikams yra menkas, dažnai besibarantys ir vienas kitą įžeidinėjantys tėvai praranda autoritetą, o drauge ir galimybę daryti teigiamą įtaką vaikams. Tėvų pervargimas darbe ir buityje, konfliktai, gyvenimo sąlygų pasikeitimas, ligos, bloga nuotaika – visa tai veikia tėvų ir vaikų santykius, reikalavimų griežtumą, didesnę ar mažesnę dėmesį vaikui. Nepastovūs, sutrikę, įtempti tėvų santykiai su vaikais yra viena iš svarbiausių netinkamo elgesio priežasčių (Kvieskienė, 2003). Socialinę riziką patiriančiose šeimose augantys vaikai gali būti:

1. Verčiami pasirinkti vieno iš konfliktuojančių tėvų pusę.
2. Mokomi neigti realybę.
3. Ignoruojami, nevertinami, kritikuojami dėl to, ką jie galvoja ir jaučia.
4. Perdėtai kontroliuojami ir/ arba globojami.
5. Emociškai atstumti.
6. Atriboti nuo bendravimo su kitais šeimos nariais, nuo dalyvavimo bendruomeninėje veikloje.
7. Skatinami vartoti alkoholį ar/ ir narkotines medžiagas.
8. Neprižiūrėti, alkani, purvini, neturintys priemonių ir galimybių lankyti mokyklą ir panašiai, tai yra netenkinami jų fiziniai ir dvasiniai poreikiai.
9. Patiriantys fizinę prievartą- būti mušami, spardomi, deginami, seksualiai tvirkinami (Aramavičiūtė, 2005).

Socialinės rizikos šeimose tėvai dažnai į vaikus žiūri kaip į savo nuosavybę, o vaikų auklėjimą tapatina vien su draudimais ir bausmėmis. Dauguma socialinę riziką patiriantys tėvai naudoja fizinės bausmės kaip pagrindinę auklėjimo priemonę, taip pat dažnai vaikai yra fizinio smurto tarp tėvų liudininkai. Ryšys tarp fizinių bausmių ir vėlesnio asocialaus elgesio ypač būdingas berniukams, kurie fiziškai baudžiami dažniau nei mergaitės. Smurtinio elgesio su vaikais padariniai pasireiškia gerokai vėliau, kada jau ką nors padaryti būna sunku. Fizinių bausmių taikymas sukelia menkavertiškumo, bejėgiškumo, nesaugumo jausmus, padidėjusį baimingumą, sutrikdo psichofizinį vaiko vystymąsi (Sruoga, Jakubkaitė, 2002). Nesaugios vaikų gyvenimo

sąlygos kaip skurdas, tėvų nedarbas, alkoholizmas šeimoje riboja ir pažeidžia vaikų teisę normaliai gyventi, lavintis ir vystytis. Vaikai, smurto šeimoje raiškoje, būta ne tik liudininkai, bet ir tiesioginės smurto aukos. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme nurodoma, jog smurtas prieš vaiką – veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas (Vaiko teisių pagrindų įstatymas, 1996). Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra. Nustatyta, jog patyręs smurtinį elgesį šeimoje vaikas tai išgyvena kaip pažeminimą, o perimtas tėvų bendravimo ir elgesio modelis ilgainiui vaiką ateityje paverčia smurtautoju (Slušnys, Šukytė, 2014). Socialinės rizikos šeimos ir jų nariai išsiskiria neatsakingumu, nesugebėjimu prisitaikyti laikmetyje, nesijaučia kalti ir nesigaili dėl blogos vaikų priežiūros, dėl veiksmų, kurie sukelia žalą jų pačių vaikams (Abromaitienė, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų ugdymo ypatumai socialinę riziką patiriančiose šeimose apima tėvų neigiamą pavyzdį, kai dažnai besibarantys ir apsvaigę nuo alkoholio tėvai smurtauja vienas kito atžvilgiu, nepakankamą dėmesį vaiko poreikiams, kai tėvai bendravimui skiria nepakankamai laiko ir negeba išlaikyti emocinio artumo, bei smurtą, kai vaikai tampa ne tik smurto artimoje aplinkoje liudininkai bet ir aukomis arba jų atžvilgiu naudojamos fizinės bausmės.

1.3. Tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo samprata

Atviros, išsilavinusios ir nuolat besimokančios visuomenės poreikiai skatina ugdyti(s) naujas kompetencijas – svarbus tampa asmenybės augimas, gebėjimas mokytis aktyviai, sąmoningai. Socialinės rizikos šeimos dažnai neturi pakankamai socialinių gebėjimų ir motyvacijos savarankiškai spręsti kylančias problemas, yra linkę naudoti psichologinę ar fizinę prievartą (Liobikienė, 2007). Didelė dalis tėvų neturi pagrindinių žinių: kaip prižiūrėti, kaip išmokyti tvarkos, kaip padėti mokytis, kuo rengti, kokie yra vaikų vystymosi ir amžiaus tarpsnių ypatumai. Dažnai tėvai nemoka valdyti savo pykčio, nesusigauja jausmuose, turi asmeninių problemų. Viena iš svarbiausių priemonių siekiant teigiamų pokyčių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose – ugdymas.

Ugdymas vyksta derinant veiklą, bendravimą, bendradarbiavimą, santykius ir sąveiką. (Aramavičiūtė, 2013). Tėvų ugdymas gali būti apimamas tokiais būdais: formalioju, neformalioju, savaiminiu (Burvytė, Ralys, 2012). *Formalioju* būdu tėvystės gebėjimai ugdomi mokykloje. Pagrindines žinias vaikai gauna per etikos ir tikybos pamokas pagal dorinio ugdymo programą. Taip pat dar 2007 m. buvo patvirtinta pasirenkamoji Rengimo šeimai ir lytiškumo

ugdymo programa. Dalis mokyklų ją integruoja į įvairius dalykus, maža dalis siūlo kaip atskirą pasirenkamąjį dalyką aukštesniosiose klasėse. Šiuo metu siekiama ją įtraukti į Sveikatos ugdymo bendrąją programą, kuri yra privaloma. Tada Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa būtų dėstoma visose mokyklose. Plačiausiai ir aktyviausiai tėvystės gebėjimai ugdomi *neformalioju* būdu. Yra įvairių įstaigų, teikiančių tėvystės gebėjimų ugdymo paslaugas. Jų pobūdis ir kainos labai skirtingos. Dalis įstaigų yra ne pelno siekiančios ar nevyriausybinės organizacijos, besistengiančios išlaikyti mažiausią prieinamą kainą, dalis įstaigų – privačios pelno siekiančios įmonės, kurių įkainiai prieinami tik nedaugeliui, taip pat yra daugybė samdomų lektorių, psichologų, psichoterapeutų, kurie teikia tokio pobūdžio konsultacijas. Tarp religinių bendruomenių tėvystės gebėjimų ugdymu užsiima Lietuvos vyskupų konfederacijos kuruojami šeimos centrai, veikiantys visoje Lietuvoje, ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir mažesniuose miesteliuose, kaimuose. Jie siūlo plataus spektro pasirengimo šeimai kursus. Didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) savivaldybės nuolat, mažesnių miestų – retsykais, organizuoja įvairius mokymus tėvams per visuomenės sveikatos biurus. Tokias paslaugas teikia ir švietimo pagalbos tarnybos. Socialinės paramos centrai taip pat organizuoja pagalbą šeimoms, orientuojasi į socialinę riziką patiriančias ir stokojančias socialinių įgūdžių šeimas, taigi jų organizuojamas paskaitas dažniausiai lanko socialinių darbuotojų siunčiamos socialinę riziką patiriančios šeimos arba šeimos, kurios turi lankyti tėvystės gebėjimus lavinančias paskaitas teismo sprendimu. Tėvystės gebėjimai ugdomi ir privačiose bei valstybinėse mokyklose, taip pat darželiuose. Šios ugdymo įstaigos savo iniciatyva organizuoja savo bendruomenės nariams tėvystės ugdymo paskaitas, kurias skaito tų įstaigų pedagogai arba kviestiniai lektoriai. *Savaiminis* ugdymasis gali būti skirstomas į intencinį ir neintencinį. Intencinis ugdymasis – tai tėvų savišvieta: knygų, straipsnių skaitymas, kitokia savarankiška edukacija. Neintencinis ugdymasis vyksta nuolat, perimant savo tėvų, senelių auklėjimo modelius, nesąmoningai juos atkartojant. Tėvai taip pat yra linkę mokytis iš kitų tėvų: savo draugų, pažįstamų, vaikų bendraklasių tėvų ir kitų tėvų, kurių auklėjimo modelis iš pažiūros duoda pageidaujamų rezultatų. Lietuvoje nacionaliniu lygmeniu tėvystės gebėjimų ugdymo politikos nėra, taigi nėra ir nuolat tuo besirūpinančių valstybinių įstaigų (Kligienė, 2016). Nacionaliniu lygmeniu tėvystės gebėjimų ugdymu šiek tiek užsiima mokyklos per bendrąsias programas. Rajoniniu lygmeniu šį klausimą sprendžia įvairios organizacijos (tiek valstybinės, tiek privačios) savo iniciatyva.

Pagal šalyje sukurta pagalbos modelį šeimoms, kurios patiria socialinės rizikos veiksnius, į pagalbos procesą įsitraukia socialinis darbuotojas, kurio tikslas yra ugdyti trūkstamus įgūdžius. Planuodamas pagalbą socialinis darbuotojas sudaro ir suderina pagalbos planą su šeima. Planuojamos įvairių rūšių socialinės paslaugos, pateikiamos problemos sprendimų ir veiklos būdų

alternatyvos, įvertinami šeimos vidiniai ištekliai problemai spręsti, nustatomi būdai, kaip šeima bus įtraukiama į paramos procesą, parenkami konkretūs paramos teikimo ir jos koordinavimo subjektai ir specialistai. Socialinio darbo metodai - tai įvairūs intervencijos būdai. Socialinio darbo intervencija sudėtinga, nes kyla būtinybė tinkamai suprasti žmogų ir jo socialinę aplinką, sudėtinga suprasti ir paaiškinti kito žmogaus vidines, elgesio, mąstymo ar suvokimo paskatas (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005). Intervencijos metu būtina rekonstruoti gilumines asmens paskatas - jo reikšmių ir prasmių struktūrą, kuriomis jis savo gyvenime vadovaujasi. Jei nesikeičia žmogaus viduje esančios paskatos, nekinta ir jo gyvenimas, neįveikiami sunkumai. Siekiant veiksmingo išorinio poveikio asmeniui, būtina veikti jo giluminę mąstymo struktūrą, jo vidinę logiką, o ne tik paviršinį elgesį. Individualus socialinis darbas tai vienas pagrindinių socialinio darbo metodų, naudojamas socialinių darbuotojų teikiant pagalbą šeimoms, bei sprendžiant jų psichologines, socialines - ekonomines problemas. Individualaus socialinio darbo pradžia sietina su klientų lankymu namuose. Individualaus socialinio darbo objektas yra asmuo ir jo situacija sąveikoje su aplinka. Šioje sąveikoje svarbu keisti ne tik kliento elgseną, bet jo santykį su aplinka, kitomis sistemomis. Individualus socialinis darbas įgyvendinamas vadovaujantis šiais principais:

1. Kliūčių, trukdančių spręsti kliento problemą, identifikacija.
2. Informacijos ir duomenų apie išteklius, kurie gali padėti, pagerinti kliento padėtį, suteikimas.
3. Perspektyvinio įvaizdžio apie save, kaip sėkmingai funkcionuojantį specialistą, klientui pateikimas.
4. Reikalavimų ir situacijos ribų, kuriose vyksta bendradarbiavimas, apibrėžimas (Johnson, 2003).

Dirbant individualiai su klientu reikia įvertinti tą faktą, kad žmonės keičiasi gana sunkiai. Tokiose situacijose reikalingas emocinis palaikymas, tai yra parama sunkiu momentu, ji reikalinga atstatant dvasinę pusiausvyrą (Suslavičiaus, 2006). Socialinis darbas su šeima siekiant pokyčių reikalauja gana daug laiko, kliento ir jį supančių žmonių, socialinio darbuotojo pastangų. Nustačius šeimos problemas susijusias su auklėjimo sunkumais, tėvų nekompetentingumu pozityvaus auklėjimo srityje ar jo nebuvimu, socialinis darbuotojas pasitelkęs kitus specialistus organizuoja pagalbą šiai situacijai gerinti. Socialinių darbuotojų iniciatyva daugelyje savivaldybių, dienos centrų ir kitose socialinėse įstaigose vyksta tėvystės įgūdžių ugdymo kursai, pamokos tėvams, kur socialiniai darbuotojai dirba su visa šeima, siekdami pakeisti šeimos ydingas nuostatas bei elgesį vaikų atžvilgiu, skatinti šeimos motyvaciją stengtis dėl šeimos ir vaiko gerovės.

Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymų metu dažnai naudojami socialinio išmokymo teorijos principai, kai jie yra demonstruojami, pabrėžiama tam tikro elgesio nauda, praktiškai

išbandomas naujas elgesys ir atsakoma grįžtamoju ryšiu (Gordon, 2009). Socialinio išmokimo teoriją galima suskirstyti į tokius procesus (žr. 1 lentelė):

1 lentelė. **Socialinio išmokimo procesai** (Spanjaard, 2008).

1 procesas	Dėmesys – stebėtojai tik tada gali išmokti elgesio, kai kreipia dėmesį į tai, kas vyksta aplink. Šiam procesui įtakos turi elgesio modelio ypatybės, t.y. kiek patinka toks elgesys, kiek stebėtojas susitapatina su tuo modeliu. Taip pat svarbūs ir stebėtojo lūkesčiai bei emocinio susijaudinimo lygmuo.
2 procesas	Išlaikymas atmintyje – stebėtojams neužtenka atpažinti stebimą elgesį, jie turi prisiminti jį ir vėliau. Tai priklauso nuo stebėtojo gebėjimo užkoduoti ar susisteminti informaciją lengviausiai įsiminama forma – fiziškai ar mintimis atkartoti modelio veiksmus.
3 procesas	Atlikimas – stebėtojai ir fiziniu, ir intelekto požiūriu turi gebėti elgtis pagal modelį. Daugeliu atvejų stebėtojas tai geba, tačiau kartais elgesio modelio veiksmams atlikti reikia tokių gebėjimų, kurių jis dar nėra įgijęs.
4 procesas	Motyvacija – stebėtojai gali pasiekti tikslą tik turėdami motyvų tai daryti. Šiame procese labai svarbūs yra paskatinimai.

Socialinis išmokimas vyksta asmeniui stebint kito asmens elgesį (modelį) ir jį kopijuojant. Stebėtojas labiau linkęs kopijuoti demonstruojamą elgesį, jeigu tas elgesys yra patrauklus ir pageidaujamas. Jeigu už elgesį atlyginama, labiau tikėtina, kad stebėtojas jį kopijuos. Tačiau jeigu už elgesį baudžiama, mažiau tikėtina, kad stebėtojas elgsis taip pat. Yra skirtumas tarp elgesio išmokimo ir pamėgdžiojimo – stebėdamas elgesį, stebėtojas gali jo išmokti, bet nekopijuoti, o vėliau, kai susidariusi situacija paskatins tai daryti, jis pats pademonstruos tokį elgesį (Sahlberg, 2005). Nuo dėmesingumo, gebėjimo įsiminti, atlikimo ir motyvacijos priklauso kaip pavyksta išmokti ir taikyti elgesio modelį realiame gyvenime (Spanjaard, 2008). Beveik visos programos vadovaujasi išmokymo teorijomis ir taiko konkrečius metodus mokyti tėvystės gebėjimų, tačiau be panašumų, jos turi daug ir skirtumų. Jos gali skirtis pagal:

1. Tikslines grupes – vieni tėvai yra kompetentingi, jiems kyla mažai klausimų ir problemų, o kiti tėvai neturi gebėjimų ir patiria daug tėvystės problemų.
2. Probleminį vaikų elgesį – programos tėvams, kurių vaikai neturi specifinių sutrikimų, ir programos tėvams, kurių vaikai turi tokių sutrikimų.

3. Tikslą – prevencinės arba gydomosios.
4. Metodą, t.y. įgūdžių mokymo būdą – individualus mokymas ar net terapija tėvams arba pasidalijimas idėjomis ir patirtimi su kitais tėvais grupėje.
5. Vietą – įstaigoje ar namuose.
6. Trukmę ir intensyvumą – mažiau susitikimų arba ilgas mokymas.
7. Bendro ar individualaus mokymo poreikį – mokymas, susietas su individualia situacija ir poreikiais, arba programa, apimanti panašias problemas ir klausimus, su kuriais susiduria daugiau tėvų (Jonynienė, 2010).

Kuri programa yra tinkamiausia, priklauso nuo tėvų ir vaiko santykių problemų bei nuo situacijos. Įvairių programų mokymo metodai skiriasi. Jų pasirinkimas priklauso nuo siekiamo tikslo, tikslinės grupės ir nuo to, ar tėvai mokomi individualiai ar ne. Ugdant tėvus individualiai galima išmokyti konkrečių tėvystės gebėjimų, skirti daugiau dėmesio konkretiems tėvų poreikiams tenkinti, lengviau aptarti namų užduotį, pažiūrėti kokių rezultatų pasiekė (Gordon, 2009). Kita vertus, grupinio ugdymo privalumas yra tai, kad tėvai gali pasidalyti patirtimi ir vieni iš kitų pasimokyti. Individualus ugdymas suteikia tėvams galimybę tobulinti savo žinias ir įgūdžius tik juos dominančiose srityse patiems priimtinu spartumu bei leidžia drauge su koordinatoriumi ar individualios programos vadovu analizuoti specifines šeimos problemas (Jonynienė, 2010). Grupės reikalauja mažiau finansinių ir laiko sąnaudų, sudaro sąlygas socialiniam palaikymui atsirasti ir savitarpio paramai vystytis (Jonynienė, 2010). Siekiant užtikrinti efektyvų grupės darbą svarbus yra mikroklimate pagrindas, tai žmonių jausmai, emocijos (Kasiulis, Barvydienė, 2001).

Apibendrinant galima teigti, kad tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo samprata apima ugdymą formaliuoju, kai tėvystės įgūdžiai ugdomi dar mokykloje, neformaliuoju, kai tėvai laisvai renkasi kokiose ugdymo programose dalyvauti ir savaiminiu būdu, kai tėvai užsiima savišvieta ir tėvystės įgūdžius perima iš artimųjų. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos, kuriose ugdomi tėvai patiriantys socialinę riziką, paprastai paremtos socialinio išmokymo teorijos principai ir tėvai yra ugdomi grupėmis arba individualiai.

II. POZITYVIOS TĖVYSTĖS TEORINIAI ASPEKTAI

2.1. Pozityvios tėvystės samprata

Tėvystė yra sudėtingas procesas, prasidedantis dar prieš vaiko gimimą ir besitęsiantis visą žmogaus gyvenimą. Tėvystės procesas turi būti adekvatus situacijai, lankstus ir kompetentingas (Liobikienė, 2009). Skirtingais vaiko vystymosi etapais reikalingi daugiau ar mažiau išvystyti skirtingi gebėjimai. Vaiko raidos procese ryškūs pokyčiai sukelia skirtingas problemas, kurių sprendimui reikalauja specifinių tėvystės įgūdžių ir žinių. Todėl ugdymo procesas šeimoje gali būti tikslingesnis, jei tėvai ryšis dalyvauti tėvystės įgūdžių programose ir gilinti savo žinias, kaip spręsti vaiko problemas, kaip sukurti tinkamą aplinką ir mikroklimatą.

Tarptautinių žodžių žodyne žodis pozityvus (pranc. positif < lot. positivus – sutartas, sąlyginis) turi tris reikšmes: teigiamas, pagrįstas; naudingas, sėkmingas; palankus, pritiriamas (Vaitkevičiūtė, 2001). Pozityvus vaikų auklėjimas sudaro prielaidą aplinkai be smurto, kur tėvai nenaudoja fizinių ar psichologiškai žeminančių bausmių siekiant išspręsti konfliktus ar mokant drausmės ir pagarbos (Coste, 2009). Pozityvioji tėvystė – tai vaikų auginimo filosofija, kuri koncentruojasi į vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymą, tokios filosofijos idėja – išugdyti geriausias vaiko savybes (Coste, 2009). Pozityvios tėvystės požiūriu mūsų vaikas yra toks, kokie mes patys esame, kaip mes elgiamės su vaiku, taip mūsų vaikas elgiasi su mumis ir tai, ką mes duodame savo vaikams, mums sugrįžta su kaupu (Coste, 2009). Tėvystės pozityvumo apibrėžimas pasauliniame lygmenyje pirmiausiai remiasi vaiko interesų ir teisių įtvirtinimu. Iš esmės, pozityviosios tėvystės samprata remiasi principu, kad silpnesciojo teisės turi būti apsaugotos. O stipresnieji, šiuo atveju tėvai, silpnesciojo teises bei interesus turi garantuoti. Pozityviai auklėjant, netinkamas elgesys laikomas kaip galimybė mokytis, o vaikai aktyviai įtraukiami, ieškant sprendimo. Klaidinga būtų manyti, kad taip ugdant duodama visiška laisvė vaiko savivalei, niekas nedraudžiama ir nebaudžiama už blogą elgesį (Spanjaard, 2008). Pozityvios tėvystės tikslas – ugdyti drausmingą, mokantį bendrauti, valdyti savo emocijas vaiką, nenaudojant jokių bausmių – ypač fizinių. Pozityvi tėvystė plačiaja prasme – tai įgyti įgūdžiai, kaip rūpintis vaiko sveikata, šeimos gerove, auklėti vaikus (Karmaza, 2009). Siaurąja prasme – tai mokėjimas koreguoti netinkamą vaiko elgesį nebaudžiant. Pozityvi tėvystė akcentuoja, jog būtina atsisakyti tradicijų, kur vyrauja baudžiamos priemonės auklėjant vaikus. Svarbu išmokti pastebėti gerus vaiko elgesio momentus, jį už tai pagirti ir paskatinti toliau taip elgtis. Pozityvi tėvystė – tai tinkama vaiko globa, išmintinga vaiko kontrolė ir efektyvi pagalba, atliekant fizinius, psichologinius, emocinius, intelektinius, socialinius ir dvasinius vaiko vystymosi poreikius (Liobikienė, 2009). Pozityvi tėvystė – tai tėvų ir vaikų draugiškas tarpusavio bendravimas, abipusė pagarba, pozityvus ir konstruktyvus

konfliktų sprendimas. Pozityvi tėvystė yra toks ugdymo modelis, kuomet tėvai pirmenybę teikia ne bausmėms už netinkamą elgesį, o tinkamo vaiko elgesio skatinimui. Pozityvi tėvystė nurodo, kad reikia atsisakyti pasenusių tradicijų, kurios mokė baudžiamomis priemonėmis auklėti vaikus (Gray, 2001). Pozityvi atmosfera šeimoje padeda vaikui įveikti menkavertiškumo jausmą, gali pakreipti konstruktyvumo ir kūrybiškumo linkme. Galima sakyti, kad pozityvumo pagalba galima surasti kontaktą su vaikais, tuo pačiu skiepijant jiems gero elgesio taisykles nebarant ir nebaudžiant. Pozityvus auklėjimas yra dinamiškas procesas, kuriame vaikų ir tėvų bendradarbiavimas yra pagrindinis iššūkis (Nelsen, 2006). Pozityvioji tėvystė rekomenduoja demokratinį ugdymo stilių, kuris skatina lygiavertę tėvų ir vaikų partnerystę. Demokratiški tėvai yra atviri ir gerbiami, jie skatina asmeninę vaikų iniciatyvą, nuolatinį apsisikeitimą nuomonėmis. Galima teigti, jog šis auklėjimo stilius – tai racionalus atsakomybės skatinimo būdas. Tokie tėvai patarimus dalija nuosekliai, telkia dėmesį ties teigiamu vaikų elgesiu, o susidūrę su neigiamu visų pirma detaliam paaikškina apie pasekmes. Kaip kiekvienai veiklai pozityviai tėvystei reikalingos žinios ir gebėjimai. Pagrindiniai pozityvios tėvystės gebėjimai yra vaiko stebėseną, tinkamo elgesio skatinimas ir parama vaikui, ribų nustatymas, tinkamas drausminimas ir pozityvus ryšys tarp tėvų ir vaikų (Liobikienė, 2009). Pozityvi tėvystė yra skirstoma į penkias sritis:

1. Gebėjimų skatinimas – mokyti vaikus naujų gebėjimų ir įtvirtinti senus.
2. Ribų nustatymas, drausmė – naudotis taisyklėmis ir susitarimais, koreguoti neteisingą elgesį ir bausti už jį.
3. Pozityvus įsitraukimas – tėvai skiria laiko savo vaikams ir planuoja veiksmus su jais.
4. Stebėseną (priežiūra) – tėvai žino, kur ir su kuo vaikas yra ir ką jis veikia.
5. Problemų sprendimas – sprendimų ieškojimas, derybos, susitarimai (Spanjaard, 2008).

Pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo programos, padedančios pagerinti turimus ir įgyti naujų elgesio, bendravimo su vaiku modelių, yra vienas iš galimų pagalbos šeimai būdų (Liobikienė, 2007). Pozityvios tėvystės programų tikslas stiprinti pozityvių santykių šeimoje kūrimo įgūdžius, padedant tėvams:

1. Gauti greitą ir tinkamą informaciją apie vaikų sveikatą, jų raidos ypatumus įvairiais amžiaus tarpsniais ir vaiko amžiui tinkamus bendravimo įgūdžius.
2. Išmokyti naujų veiksmingų auklėjimo strategijų ir išbandyti jas praktiškai (aktyvus klausymasis, empatija, tinkamas pagyrimas, jausmų įvardinimas ir išreiškimas, taisyklių ir ribų nustatymas ir jų laikymasis, dalyvavimas vaiko gyvenime, pozityvus drausminimas nežeidžiant vaiko savivertės, veiksmingas konfliktų sprendimas, vaiko stebėseną).
3. Stiprinti tėvų pasitikėjimą savimi (jausmų atpažinimas ir įvardinimas, pykčio išraiškos valdymas, streso įveikimo būdų atradimas) (Jonynienė, 2010).

Su pozityviaja tėvyste, pozityviu auklėjimu yra siejamas pozityvios disciplinos reiškiny. Pozityvioji disciplina – tai vaiko nesmurtinio elgesio, savigarbos ir pagarbos kitiems ugdymas. Pozityvioji disciplina – tai toks auklėjimo būdas, kuris moko vaiką ir vadovauja jo elgesiui bei tuo pat metu skatina sveiką vaiko vystymąsi, apsaugo jį nuo smurto ir dalyvauja jo mokymosi procese (Durrant, 2007). Pozityvioji tėvystė nereiškia, kad vaikams leidžiama daryti bet ką, elgtis taip kaip jie užsimano, o pozityvioji disciplina nereiškia fizinių bausmių. Pozityvi disciplina skatina vaikus dalyvauti problemų sprendime, įsitraukiant į naujų sprendimų kūrimą, o ne paprastą vykdymą to, ką liepia tėvai (Gordon, 2009). Kai vaikai turi galimybę dalyvauti kuriant taisykles arba priimant sprendimus, kurie yra susiję su jais, vaikai geriau jaučiasi, stiprėja jų pasitikėjimas savimi ir savęs vertinimas. Vaikai jaučia, kad jie turi galios ir galimybių kontroliuoti savo gyvenimą, jie išmoksta rūpintis savo gyvenimu, prisiimti atsakomybę už įvykius savo gyvenime (Durrant, 2007). Palankiausia mikroaplinka pozityviai tėvystei yra tada, kai šeima susijusi ir lanksti: šeimos nariai susiję emociniais ryšiais, tačiau gerbiamas jų individualumas ir paliekama pakankama erdvė privatumui, dalinamasi jausmais, patirtimi, žiniomis (Liobikienė, 2009). Mažėjant stabilumo ir pasitikėjimo vienas kitu, daugėjant chaoso ir abejonių šeimose, bet kokia psichosocialinė pagalba ir palaikymas tėvams tampa nepaprastai svarbus (Jonynienė, 2010). Vienas svarbiausių veiksnių, nulemiančių programos įgyvendinimo sėkmingumą, yra tėvų pasiryžimas ir motyvacija keistis. Ne visi tėvai yra vienodai linkę atpažinti vaiko auklėjimo, bendravimo su juo sunkumus (Liobikienė, 2007). Motyvacija yra pasiruošimas arba troškimas keistis. Tai labai svarbus veiksnys, skatinantis išmokti kitokio elgesio ir kitaip elgtis. Tėvai, kurie nori keistis ir tiki, kad gebės pasikeisti, yra geriau motyvuoti ir linkę dalyvauti mokymuose (Spanjaard, 2008).

Apibendrinant, galima teigti, kad pozityvios tėvystės samprata yra apibūdinama kaip vaikų auklėjimo modelis, kuomet tėvai pirmenybę teikia ne bausmėms už netinkamą elgesį, o tinkamo vaiko elgesio skatinimui, pozityviam ryšiui su vaiku, įtraukiant jį į problemų sprendimą. Pozityvioji tėvystė akcentuoja demokratinį ugdymo stilių, kuri skatina lygiavertę tėvų ir vaikų partnerystę, pozityvių santykių šeimoje kūrimą.

2.2. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktika užsienyje

Tėvais negimstama, jais tampama mokantis, mėginant ir atrandant. Vaiko auginimas yra ir tėvų augimo procesas, nes nėra vieno auklėjimo metodo ir visiškai vienodų vaikų. Sunkiose situacijose kartais pasimetama, tėvai nežino kaip tinkamai reaguoti į vaiko elgesį ar kaip pasiekti, kad vaikas laikytųsi taisyklių. Sistemingas tėvų ugdymas vis dažniau taikomas įvairiose šalyse.

Kuriamos valstybinės strategijos, siekiant suteikti reikiamų žinių kuo didesniai tėvų skaičiui. Olandija, Prancūzija ir Švedija yra šalys, kurios šį klausimą sprendžia valstybiniu lygmeniu, nepalieka jo vien savanoriškoms iniciatyvoms. Šiose šalyse veikia plataus pobūdžio sistemos, apimančios sveikatos priežiūros įstaigas, darželius, mokyklas, nevyriausybinės organizacijas ir panašiai.

Olandija. IV ministrų kabinetas užsibrėžė sukurti tėvams tokią aplinką, kurioje jie turėtų pakankamai laiko, priemonių ir žinių auginti vaikus (Kligienė, 2016). Be to, kad kiekviena savivaldybė būtų įstatymiškai įpareigota teikti švietimą iki vaikui gimstant, paramą tėvystei ir auginimui, 2007 m. Olandijos vyriausybė įpareigojo visas savivaldybes iki 2011 m. įkurti jaunimo ir šeimos centrus (Centrum voor Jeugd en Gezin, CJG). Šių centrų paskirtis – teikti įvairaus pobūdžio pagalbą šeimai, būti vieta, į kurią kiekvienas tėvas ar specialistas gali kreiptis tėvystės, vaikų raidos ir santykių su vaikais klausimais. Taip pat buvo sukurta virtuali valstybinė Jaunimo ir šeimos centro duomenų bazė, kuria gali naudotis visos savivaldybės. Šioje bazėje skelbiama informacija apie tėvystę, švietimą, žmogaus raidą įvairiais amžiaus tarpsniais iki 24 metų. Eindhoveno mieste, iki įkuriant CJG centrą, jau veikė panašaus pobūdžio SPIL centrai (Compendium of inspiring practices, 2012). CJG yra nacionalinio, o SPIL centrai – rajoninio lygmens. Eindhovene, kuris yra 4,5 karto mažesnis už Vilnių ir kuriame gyvena 2,5 karto mažiau žmonių, 2015 m. siekta turėti 57 SPIL centrus. Kad būtų prieinami visoms šeimoms, SPIL centrai turi būti kiekviename rajone, o jų veikla pritaikoma pagal rajono gyventojų poreikius. Paslaugų paketas nustatomas ištyrus potencialią auditoriją. Nors kiekvienas SPIL turi savo veidą, visi po vienu stogu glaudžia priešmokyklinės žaidimo grupes, pradinę mokyklą, dienos priežiūros centrą, teikia vaikų auginimo paramos paslaugas. Pagalba tėvams teikiama per informacinius susitikimus, paskaitas, seminarus, tėvystės kursus; teikiama ir specifinė pagalba konkrečiais atvejais (elgesio sutrikimų, raidos ar emocinių sunkumų). Esant poreikiui SPIL centrai siūlo suaugusiųjų švietimą, saugumo programas, vaikų priežiūrą po pamokų, pagalbą jaunimui. Parama tėvams taip pat teikiama vaiko gerovės klinikose, vidurinėse mokyklose, rajonų centruose. Pagalba teikiama įvairiausiomis formomis: susitikus, elektroniniu paštu ar telefonu. CJG tapo centriniu tašku, jungiančiu jaunimo sveikatos apsaugą (per vaikų gerovės klinikas ir vietines sveikatos paslaugas teikiančias įstaigas), tėvystės įgūdžių ugdymą, vaikų edukaciją ir švietimą (palaikant ryšius su darželiais, mokyklomis). Šie centrai turi du padalinius: viename dirbama su visais, kurie yra susiję su vaiko auginimu (tėvai, globėjai ir specialistai), kitas yra orientuotas į darbą su jaunuoliais ir šeimomis, patenkančiais į rizikos situacijas.

Prancūzija. Prancūzijoje pripažįstamas fundamentalus tėvų vaidmuo auginant vaikus. Apie 1990 m., augant nepasitenkinimui dėl jaunimo nepaklusnumo, nepagarbaus elgesio, paauglių

nusikalstamumo, kuris laikytas netinkamos tėvystės, nulemtos įsigalėjusio egocentrinio gyvenimo būdo pasekme, nutarta keisti politiką šeimų atžvilgiu – griežtintos bausmės už netinkamą elgesį (pavyzdžiui, neskiriamos išmokos), sukurti „tėvų atsakomybės kursai“ (Daly, 2012). 1999 m. buvo įkurtas „Paramos ir konsultacijų tėvams tinklas“, kurio paskirtis – paramos tėvams iniciatyvų vystymas, prevencinis darbas su tėvais, auginančiais vaikus iki 18 metų (Daly, 2012). Šį tinklą sudaro keletas institucijų, tarp jų Socialinės apsaugos ministerijos Šeimos skyrius (CNAF), valstybinės asociacijos. Vietiniu lygmeniu paramos tėvams klausimus sprendžia teritoriniai valdymo organai, kurių prioritetas – tėvų ir vaikų vieningumo ir solidarumo stiprinimas. Jos reklamuoja projektus, skirtus šeimoms ir vaikams, sprendžia vaikų apsaugos klausimus, organizuoja tėvų susitikimus, pasirengimo tėvystei kursus, konsultacijas tėvams mokyklose, kitokią paramą, pagalbą ir konsultacijas tėvams (Daly, 2012). Taigi parama tėvystei suvokiama plačiai: ne tik tiesioginis tėvystės įgūdžių ugdymas, bet ir mokyklos ir tėvų pozityvaus santykio stiprinimas. Tai yra labai svarbu, nes mokykloje vaikas praleidžia didžiąją laiko dalį ir tik esant darniam vaiko šeimos ir mokyklos santykiui galimas sveikos, stiprios, savimi pasitikinčios asmenybės vystymasis.

Švedija. Švedijos Valstybinės šeimos paramos strategijos tikslas – visi tėvai turi gauti tėvystės paramą, iki vaiko pilnametystės. Iš čia išplaukia trys uždaviniai: 1) plėtoti įstaigų, užsiimančių tėvystės gebėjimų ugdymu, bendradarbiavimą; 2) didinti sveikos aplinkos vietų tėvų susitikimams skaičių; 3) didinti šeimos paramos operatorių, besispecializuojančių sveikatos stiprinimo srityje, skaičių ir diegti tyrimais grįstas šeimos paramos programas (Kligienė, 2016). Labai svarbų vaidmenį atlieka šalies savivaldybės, aktyviai bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis. Parama tėvams yra laikoma vaiko psichinės sveikatos stiprinimo programos dalimi. Ji prasideda mamos ir vaiko sveikatos klinikose. Kol laukiasi, patarimų ir paramos moteris gali sulaukti mamos sveikatos klinikose, vėliau šią funkciją perima vaiko sveikatos klinikos (Sarkadi, Wells, 2013). Šių įstaigų darbuotojai rengiami teikti universalios pobūdžio paramą tėvams, jose tėvai kviečiami dalyvauti jiems svarbiuose kursuose. Akušerės dar iki gimstant vaikui suburia tėvų grupes, o vaikui gimus jų susitikimai organizuojami vaiko sveikatos klinikose. Burdama grupes akušerė tėvus atitinkamai suskirsto, pavyzdžiui, labai jaunų (iki 20 metų) tėvų grupę, kuriai dažniau būdinga bedarbystė, trumpalaikiai santykiai, neplanuotas nėštumas (Sarkadi, Wells, 2013). Mokyklinio amžiaus vaikų tėvams kursus siūlo mokyklos sveikatos specialistai ar tiesiog mokytojai. Mokykloje tėvams siūlomos įvairios tyrimais grįstos tėvystės gebėjimus ugdančios programos. Taip pat rengiamos viešos, pavyzdžiui bibliotekose, paskaitos apie tėvystę, į kurias kviečiami ne tik tėvai, bet ir specialistai, politikai, savanoriai ir kiti gyventojai. Tokios paskaitos organizuojamos nuolat, jos nėra mokamos (Sarkadi, Wells, 2013). Tiek ankstyvojo, tiek mokyklinio amžiaus vaikų tėvai visuomet turi galimybę kreiptis individualių

konsultacijų susitikus ar tiesiog telefonu. Konsultacijas teikia akušeriai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, kurie taip pat renka informaciją, reikalingą tobulinti teikiamas paslaugas. Skiriama daug dėmesio viešajai tėvystės įgūdžių ugdymo kampanijai: tėvų tinklalapiui, reklamoms, „Facebook“ paskyrai šeimoms.

Apibendrinant, galima teigti, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktika užsienyje yra skatinama valstybiniu lygmeniu. Olandija yra įpareigojusi kiekvieną savivaldybę steigti jaunimo ir šeimos centrus, o vietiniu lygmeniu tėvystės gebėjimų ugdymu užsiima įvairių tipų įstaigos, atsižvelgdamos į vietos poreikius. Prancūzijoje sukurtas tinklas, kuris apima įvairias valstybines ir nevyriausybinės įstaigas, besirūpinančias parama tėvams, o vietiniu lygmeniu šį klausimą sprendžia teritoriniai valdymo organai. Švedijoje nuo pat šeimos sukūrimo pradžios tėvai yra informuojami apie jiems aktualias grupes, veiklas, yra skatinami nuolat tobulintis ir įgyti naujų žinių lankydami užsiėmimus ar konsultuodamiesi telefonu.

2.3. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo praktika Lietuvoje

Lietuvoje pozityvi tėvystė pakankamai naujas tėvų ugdymo būdas, tačiau jau tyrinėjamas, išleidžiamos metodikos, kuriami interneto portalai, vedami kursai tėvams, organizuojamos konferencijos ir kuriamos pozityviosios tėvystės ugdymo tradicijos. Lietuvoje socialinę riziką patiriančių šeimų skaičius, kuriose augantys vaikai patiria nepriežiūrą, įvairių formų, smurtą, skaičius išlieka stabilus, todėl pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programa pasirinkta kaip vienas iš būdų padėti tėvams ugdyti tėvystės įgūdžius.

Švietimo atstovai Lietuvoje apie pozityviosios tėvystės svarbą oficialiai pradėjo kalbėti tik 2008 m. pabaigoje, kai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija suorganizavo pozityviajai tėvystei skirtą tarptautinę konferenciją „Mikro ir makroaplinkos įtaka pozityviosios tėvystės raiškai: geroji praktika, tarptautinė patirtis“ (Burvytė, 2016). Šioje konferencijoje Lietuvos, Norvegijos, Olandijos specialistai diskutavo, kaip sudaryti palankias sąlygas vaikus auginančioms šeimoms, padėti joms įveikti sunkumus, kaip sparčiai besikeičiančioje visuomenėje stiprinti teigiamą požiūrį į šeimą, skatinti pozityviosios tėvystės raišką. Kita tarptautinė konferencija buvo surengta Lietuvos Respublikos Seime 2011 m. – „Atsakingos tėvystės raiška XXI amžiaus visuomenės kontekste“, jos metu buvo pristatyta Lietuvos ir užsienio geroji patirtis, aptariamas įvairių socialinių, ekonominių ir kultūrinių veiksnių poveikis vaiko auklėjimui ir ugdymui šeimoje (Burvytė, 2016). 2013 m. Lietuvos Respublikos Seime surengtoje tarptautinėje konferencijoje „Vaiko teisių konvencija: prietaisais pagrįstos baimės“, kurioje atstovė iš Švedijos pabrėžė, jog sprendžiant šeimoje iškilančias problemas reikia raginti tėvus skatinti pozityvų vaikų

elgesį (Burvytė, 2016). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, bendradarbiaudama su laikinosios globos namais „Atsigręžk į vaikus“, 2010 m. išleido „Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo pratybas“, 2011 m. – „Pozityvios tėvystės ABC“. Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ 2012 m. – „Stiprių santykių tarp tėvų ir vaiko kūrimo vadovą: teigiamas, vaiko teisių nuostatomis pagrįstas požiūris“, 2013 m. viešoji įstaiga „Pagalbos vaikams iniciatyva“, remiama Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, išleido leidinį „Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė globėjams ir įtėviams“. Visi šie leidiniai yra laisvai pasiekiami, juos galima parsisiųsti elektroniniu formatu nemokamai. Metodikomis gali naudotis ne tik tėvai, globėjai, bet ir kiti specialistai, tiesiogiai dirbantys su šeimomis ir vaikais (socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, psichologai, atvejo vadybininkai ir kt.). Didelis įnašas į pozityviosios tėvystės skatimą Lietuvoje yra 2008 m. pradėta ilgalaikė socialinė iniciatyva „Augink atsakingai“, kuria siekiama pakeisti tėvų požiūrį į vaikų auklėjimą skatinant bendravimą šeimoje (Burvytė, 2016). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2016 m. išanalizavusi kompleksiskai teikiamų paslaugų šeimai situaciją patvirtino bendruomenių šeimos namų kūrimąsi savivaldybėse - savivaldybės teritorijoje veikianči savivaldybės įstaiga ar nevyriausybinė organizacija, kuri koordinuoja, organizuoja ir užtikrina paslaugų teikimą šeimoms, teikia informaciją apie visas savivaldybės teritorijoje teikiamas paslaugas šeimai, tarpininkauja tarp paslaugų teikėjų ir gavėjų (<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/00667490e70711e59b76f36d7fa634f8/xBrNpQCpOE>). Bendruomeniniuose šeimos namuose viena iš kompleksiskai teikiamų paslaugų - pozityviosios tėvystės mokymai, ši paslauga teikiama šeimoms, norinčioms tobulinti ar įgyti tėvystės įgūdžių, siekiant išugdyti geriausias tėvų ir vaikų savybes bei padėti jiems atskleisti savo gebėjimus ir galimybes. Kitų šalių patirtis rodo, kad siekiant didinti tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumą reikia tai daryti valstybės lygmeniu: nustatčius norimus pasiekti tikslus, parengti strategiją ir numatyti priemones tiems tikslams pasiekti. Tokia strategija negali apimti vien valstybinių ar nevyriausybinių institucijų. Tai turėtų būti visus aprėpanti bendradarbiavimo strategija, kurioje kiekviena grandis viena kitą papildo, tačiau Lietuvoje nacionaliniu lygmeniu tėvystės gebėjimų ugdymo politikos nėra, taigi nėra ir nuolat tuo besirūpinančių valstybinių įstaigų (Kligienė, 2016).

Nuo 2010 m. Lietuvoje veikia STEP programa (angl. Systematic Training for Effective Parenting) – tai įvairaus amžiaus vaikų tėvams skirta programa, kuria siekiama ugdyti ir tobulinti vaiko ugdymo įgūdžius, tai yra tėvų mokymų programa (Pozityvaus auklėjimo konsultantų asociacija, 2016). Įvairios organizacijos (VšĮ „Vaikų ugdymas“, VšĮ „Bendruomenių kaitos centras“, VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“ ir kt.) taip pat prisideda prie pozityviosios tėvystės sklaidos Lietuvoje ir veda pozityviosios tėvystės užsiėmimus tėvams (globėjams, įtėviams) ir kitiems specialistams, dirbantiems su vaikais. VšĮ „Vaikų ugdymas“ 2016 m. išleido metodinį

leidinį „Tėvai vaikams – vaikai tėvams. Užsienio šalyse ypač populiarūs ir Lietuvoje naudojama psichologo Thomo Gordono sukurta „Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymas“ (angl. Parent Effectiveness Training – P.E.T) programa (Pro Coaching). Tai viena labiausiai paplitusių programų pasaulyje: ją taiko net 46 valstybės ir gyvuoja jau daugiau nei 50 metų (Burvytė, 2016). Programos šalininkų teigimu, ši programa yra unikali tuo, kad tinka skirtingus poreikius turintiems tėvams: tiek auginantiems jaunesniojo amžiaus vaikus, tiek paauglius. Ši programa padeda tėvams mokytis pažinti ir suprasti vaikų bei savo jausmus, ugdyti vaikų atsakomybę, konstruktyviai spręsti šeimoje iškylančius konfliktus, kalbėtis su vaikais taip, kad jie klausytų ir kt. Kita ne mažiau populiarūs yra Australijos Kvinslendo universiteto profesoriaus Matto Sanderso sukurta „Trigubos P. Pozityviosios tėvystės / pozityvaus vaikų auklėjimo“ (angl. The Triple P. Positive Parenting Program) programa (Sanders, 2010). Programa yra daugiapakopė, ja siekiama išmokyti tėvus veiksmingesnės tėvystės bei padėti užkirsti kelią vaiko emocinėms bei raidos problemoms (Burvytė, 2016). „Trigubos P. Pozityviosios tėvystės / pozityvaus vaikų auklėjimo“ programa gyvuoja daugiau nei 30 metų plačiai taikoma 25 pasaulio šalyse (Belgijoje, JAV, Olandijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje ir kt.) ir dėl savo moksliniais tyrimais grįsto veiksmingumo Jungtinių Tautų Organizacijos yra pripažinta kaip geriausia šiuo metu tėvystės gebėjimų ugdymo programa pasaulyje (Kligienė, 2016). Ji yra labai plati, orientuota ir į prevencinę veiklą, ir į esamų sunkumų sprendimą pritaikant programą individualiai pagal ugdomos grupės poreikius. Prie pozityviosios tėvystės prisidėjo ir Europos Tarybos Ministrų Komitetas, kuris 2008 m. išleido rekomendacijas „Dėl pozityvaus vaikų auklėjimo“, kuriose reglamentuojamas valdžios institucijų vaidmuo skatinant švietimą pozityvaus auklėjimo ir vaiko teisių klausimais, taip pat buvo numatoma, kad valstybės uždraustų fizines ir psichologiškai žeminančias bausmes, o skatintų saugią, pozityviais metodais sukurtą aplinką, kurioje vaikai galėtų pajusti savo galimybes, bei numatoma, kad valdžia turėtų skatinti iniciatyvas, kurios supažindintų visuomenę su pozityvaus vaikų auklėjimo svarba, inicijuotų ir remtų pozityvaus vaikų auklėjimo programas (Burvytė, 2016). Lietuvoje 2012 m. remiantis šiomis rekomendacijomis, buvo išleistas ir 2016 m. redaguotas įpareigojimas tėvams išklaudyti bendravimo su vaiku tobulinimo kursus, kuriuos teismas įpareigoja išklaudyti už Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimų 181 straipsnyje numatytus pažeidimus (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/40e82660700a11e8a76a9c274644efa9>). Šiuo įpareigojimu siekiama tėvams suteikti žinių apie pozityviają tėvystę, stiprinti jų socialinius ir bendravimo su vaikais įgūdžius.

Apibendrinant, galima teigti, kad pozityvioji tėvystė Lietuvoje yra dar pakankamai nauja tėvų ugdymo kryptis. Remiantis užsienio autoriais Lietuvoje išleista metodinių leidinių, organizuojamos konferencijos, organizuojamos paskaitos, skatinančios ne tik pristatyti pozityviają

tėvystę, bet ir praktiškai ją išbandyti. Siekiant suteikti kompleksinę pagalbą socialinę riziką patiriančioms šeimoms savivaldybėse steigiami bendruomeniniai šeimų namai, kuriuose specialistai ugdo pozityvios tėvystės įgūdžius pasitelkę pozityvios tėvystės programas. Tačiau Lietuvoje aiškiai apibrėžtos nacionaliniu lygmeniu pozityvios tėvystės gebėjimų ugdymo politikos nėra.

III. TĖVŲ PATIRIANČIŲ SOCIALINĘ RIZIKĄ UGDYMO YPATUMAI TAIKANT POZITYVIOS TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ UGDYMO PROGRAMĄ TYRIMAS

3.1. Metodologinės tyrimo prieigos ir loginė seka

Epistemologija – empirinės dalies pagrindimas, tyrimo filosofiniai pagrindai. Epistemologija yra filosofijos šaka, kuri tiria pažinimo, žinių, žinojimo prigimtį ir principus. (Rimkutė, 2003). Tyrime remiamasi subjektyvistine – interpretuojamąja epistemologija pozicija. Socialinė realybė suprantama kaip esanti subjektyvi, pasaulis matomas iš dalyvių perspektyvos. Socialinė realybė suprantama ją interpretuojant. Tai yra indukcinė pozicija, kai dalyvių perspektyvos tampa teorinių konstrukčių pagrindu. Vadinasi tyrimo objektas yra aiškinamas taip, kaip jį aiškina dalyviai. Subjektyvistinis pažinimas atskleidžia kaip kiekvienas žmogus savaip supranta realybę (Ruškus, 2010). Tyrime realybė matoma iš dviejų pozicijų: specialistų vedančių pozityvios tėvystės socialinio darbuotojo pusės: kaip socialinio darbo praktikoje yra konstruojamas socialinės rizikos šeimos paveikslas. Moksliniam tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo metodas, kuris leidžia nagrinėti klausimą platesniu aspektu, plėsti tyrimo problemą, gauti įvairiapusę informaciją bei išsiaiškinti unikalius faktus ir juos demonstruoti (Tidikis, 2003). Tyrimo objektui atskleisti kokybinio tyrimo metodika leidžia pažvelgti į pasaulį jame gyvenančių žmonių akimis ir taip atskleisti subjektyvius žmonių patirties aspektus. Laikomasi prielaidos, kad socialinė realybė yra konstruojama jos dalyvių. Tyrėjas ieško būdų kaip priversti individus atskleisti jų pačių sukonstruotą socialinę realybę, todėl kokybiniams tyrimams yra būdinga tyrėjo vaidmuo, refleksija ir kritinis mąstymas (Kardelis, 2007). Tyrėjas sukonstruoja kompleksinį, holistinį požiūrį, tiria individų elgesį natūralioje aplinkoje, nedarydamas tiriamai situacijai įtakos, tuo pačiu ieškodamas paaiškinimų padedančių geriau suvokti stebimus reiškinius. Tyrėjas yra tarsi „instrumentas“, nes pačio tyrėjo interpretacijos sudaro duomenų analizės pagrindą (Kardelis, 2007). Taigi, šio tyrimo metu gauti duomenys, sukurtos naujos žinios, prisidės prie pagalbos ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius socialinę riziką patiriantiems tėvams.

Darbo tyrimo pagrindu pasirinkta *socialinio konstruktyvizmo ir empirizmo teorijos*. *Socialinio konstruktyvizmo* sąvokos autoriai rėmėsi Schultzo teorija, kuri ypatingą dėmesį skyrė socialinio pasaulio struktūrai ir jos tipizacijai sveiko proto konstruktais (Rosinaitė, 2010). Socialinis konstrukcionizmas analizuoja žmogaus mąstymo ir socialinio konteksto, kuriame jis atsiranda, tačiau tam tikras fenomenas tampa socialine problema, kuomet jį taip apibrėžia skirtingi visuomenės organai, pavyzdžiui, politikai, mokslininkai, organizacijos ar žiniasklaida ir fenomenas gali būti sukonstruotas kaip socialinė problema tuomet, kai žmonių grupė pripažįsta jį kaip blogį bei ši grupė yra susirūpinusi dėl problemos ir pradeda ją spręsti (Rosinaitė, 2010). Šios tradicijos

kontekste socialinės problemos nėra iš anksto objektyviai nulemtos. Jos atsiranda tuomet, kai jos yra subjektyviai apibrėžiamos ar suvokiama jų problematika. Socialinių problemų subjektyvių aspektų pripažinimas leidžia suprasti, kaip socialinės sąlygos gali būti apibrėžtos kaip problema vieno visuomenės segmento, bet tuo pačiu visiškai ignoruojamos kito segmento (Rosinaitė, 2010).

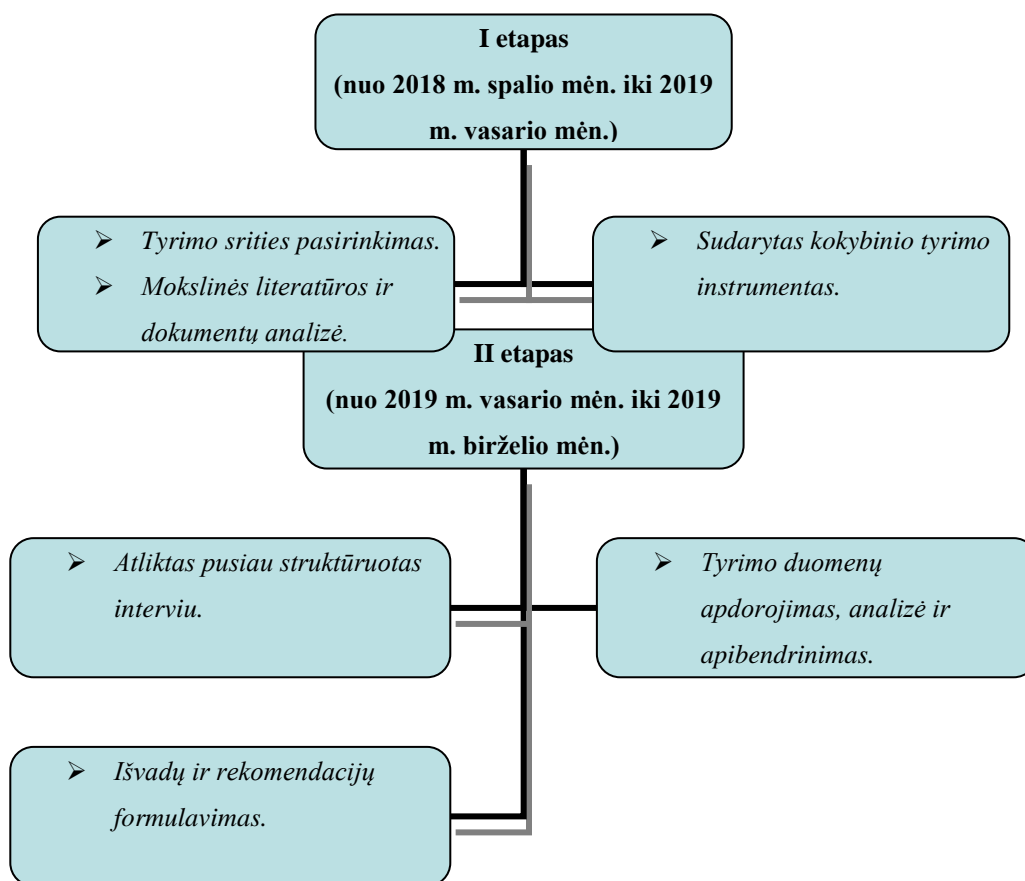
Empirizmas - pažinimo teorija, akcentuojanti patirties, įrodymų svarbą, suvokimą per jutimo receptorius. Empirizmas teigia, kad pažinimo šaltinis yra patirtis, gaunama per pojūčius, tai ką galime jusliškai patirti. Žinios įgytos stebint ir eksperimentuojant turi daug didesnę praktinę reikšmę, nei gautos vien tik sausais loginiais samprotavimais. Empirizmo šalininkų nuomone, ko negalima patirti, to negalima ir tikrai pažinti. Empirizmo teorijai būdinga:

1. Pozityvizmo pagrindinis teiginys, kad viskas, kas tikra, tai yra žinios, gali būti įgyjama tik atskirų, specialių mokslų arba jų sintezės dėka ir kad filosofija, kaip ypatingas mokslas, pretenduojantis į savarankiškumą, tiriant tikrovę, neturi objektyvių galimybių egzistuoti.
2. Machizmo pagrindinis teiginys, kad pasaulis - pojūčių kompleksas, todėl subjektyvus. Pažinimas priklauso nuo mūsų jutiminio suvokimo. Pojūčiai - vienintelė realybė, prieinama žmogui. Mokslo paskirtis - tirti pojūčius moksliniais metodais, objektyvuoti ir aprašyti.
3. Bihevizmo pagrindinis teiginys, kad mokslas turi tik aprašyti stebimus reiškinius, psichologija privalo tyrinėti elgesį, o ne sąmonę, kuri iš esmės negali būti tiriama, nes nėra stebima. Negalime tirti to, ko neįmanoma stebėti (nėra prietaiso sąmonei tirti), vadinasi, bihevizme būdingas skepticizmas.
4. Neopozityvizmo pagrindinis teiginys, kad vienintelis pasaulio pažinimo kelias - specialieji mokslai, todėl ir vienintelės tikros žinios yra šių mokslų specialiais būdais įgyta informacija apie mus supantį pasaulį.
5. Pragmatizmo pagrindinis teiginys, kad dvi priešiškos pažinimo tendencijos, empirinė ir racionalistinė, gali derėti tarpusavyje. Tai griaua atitinkamą įsitikinimą ir stiprina abejones, nes trukdo patenkinti poreikius. Todėl žmogus ieško veikimo būdų, kurie galėtų išlaisvinti jį iš abejonių būsenos ir taptų naujo įpročio susidarymo pagrindu. Tai įgalina jį pasiekti norimą tikslą, o naujas įsitikinimas užfiksuojamas kaip teisingas.

Empirizmo filosofija naudinga tuo, kad žinios įgytos stebint ir eksperimentuojant turi daug didesnę praktinę reikšmę, nei gautos vien tik sausais teoriniais samprotavimais.

Siekiant atskleisti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos kontekste parengta tyrimo etapų loginė seka (žr. 2 paveikslas).

2 pav. Tyrimo etapų loginė schema (sudarė darbo autorė)

Pirmas tyrimo etapas. Pirmajame tyrimo etape (nuo 2018 m. spalio mėn. iki 2019 m. vasario mėn.) buvo pasirinkta tyrimo sritis, bei renkama, analizuojama ir apibendrinama mokslinė literatūra ir dokumentai. Pirmajame etape buvo rengiamasi kokybiniam tyrimui ir parengti du klausimynai, kurių kiekvienas sudarytas iš 10 klausimų, kurių tikslas iširti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką.

Antras tyrimo etapas. Antrajame tyrimo etape (nuo 2019 m. vasario mėn. iki 2019 m. birželio mėn.) atliktas pusiau struktūruotas interviu. Gauti duomenys apdoroti, išanalizuoti ir apibendrinti, bei suformuluotos magistro darbo išvados ir rekomendacijos ugdantiems pozityvios tėvystės įgūdžius socialinę riziką patiriantiems tėvams.

3.2. Tyrimo metodologija ir organizavimas

Siekiant iširti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes socialinę riziką patiriantiems tėvams taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą buvo atliktas kokybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas patogus naudoti tuo, kad nedidelis apklaustųjų respondentų kiekis ir gauti išsamūs atsakymai (Kardelis, 2017).

Duomenų rinkimo metodas – kokybiniam tyrimui buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas, kai iš anksto yra numatomi interviu klausimai ir pasiliekiama galimybė juos keisti vietomis, bei užduoti papildomus klausimus (Kardelis, 2017). Duomenų rinkimui buvo naudojamas diplomo darbo autorės sudaryti du klausimynai, kurių kiekvienas sudarytas iš 10 pagrindinių klausimų (žr. 1 priedas, 2 priedas) susietų su tyrimo tikslu. Interviu metu gauti duomenys buvo užrašomi ranka ant lapo, po to suvesti į kompiuterį, teksto apdorojimo programą. Šis tyrimas turėjo ir privalumų ir trūkumų, kaip ir kiti tyrimo metodai.

Interviu privalumai pastebėti atliekant tyrimą:

1. Užtikrinamas tiriamųjų anonimiškumas, konfidencialumas.
2. Interviu metu tyrimo klausimus galima patikslinti, išvengiama klausimų dviprasmiškumo.
3. Galima užduoti papildomus klausimus, kurie išskyla interviu metu. Taip gaunama tikslesnė ir išsamesnė informacija.

Interviu trūkumai pastebėti tyrimo metu:

1. Atliekant interviu yra didelės laiko sąnaudos.

Duomenų analizės metodas – duomenys analizuoti, naudojantis kokybine turinio (content) analize, kuri remiasi šiais žingsniais (Žydzūnaitė, 2011):

1. Tiriamųjų aprašų skaitymas ir esminių aspektų išskyrimas.
2. Prasminių elementų nustatymas: kategorijų turinio skaidymas į elementus.
3. Prasminių elementų suskirstymas į subkategorijas.
4. Turinio duomenų interpretavimas.

Kitas naudotas metodas- lyginamasis suvokiamas kai ryšių ir priežastinių sąryšių tarp reiškinių analizės metodas, kuris remiasi alternatyvių hipotezių apie priežasties ir pasekmės ryšius tikrinimu pasitelkiant empirinius įrodymus. Taigi nors lyginamasis metodas fundamentalių principų požiūriu nėra išskirtinis metodas, siaurąją prasme jis naudingas, nes leidžia nagrinėti situacijas su mažu atvejų kiekiu, leidžia nustatyti deterministines būtinas ir pakankamas reiškinių priežastines sąlygas (Morkevičius, 2011).

Tyrimo imtis ir atranka. Tyrime dalyvavo 16 informantų, iš jų 8 - socialiniai darbuotojai ir psichologai, kurie veda pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvams patiriantiems socialinę riziką ir 8 tėvai patiriantys socialinę riziką, kurie dalyvavo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje. Kad būtų užtikrintas tyrimo dalyvių konfidencialumas, prie kiekvienos interviu citatos nurodoma informantui priskirta raidė ir skaičius. Specialistai, vedantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, žymimi: I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8; tėvai, dalyvavę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje: T1, T2, T3, T4, T5, T6, T7, T8.

Interviu pradžioje su specialistais, vedančiais pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvams patiriantiems socialinę riziką, buvo išsiaiškinta bendra informacija: lytis, amžius, išsilavinimas, darbo patirtis vedant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. **Tiriamųjų (specialistų) charakteristika**

Tyrimo dalyviai	N = 8
Lytis	8 moterys
Amžius	I1 – 41 m., I2 – 26 m., I3 – 25 m., I4 – 47 m., I5 – 33 m., I6 – 45 m., I7 – 46 m., I8 – 39 m.
Išsilavinimas	I1 – aukštasis universitetinis (socialinio darbo kryptis) I2 – aukštasis universitetinis (socialinio darbo kryptis) I3 – aukštasis neuniversitetinis (socialinio darbo kryptis) I4 – aukštasis universitetinis (psichologijos kryptis) I5 – aukštasis universitetinis (psichologijos kryptis) I6 – aukštasis universitetinis (socialinio darbo kryptis) I7 – aukštasis universitetinis (psichologijos kryptis) I8 – aukštasis universitetinis (psichologijos kryptis)
Darbo patirtis vedant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą	I1 ~ 2 m., I2 ~ 1 m., I3 ~ 2 m., I4 ~ 6 m., I5 ~ 4 m., I6 ~ 4 m., I7 ~ 3 m., I8 ~ 2 m.

Tyrimė dalyvavo aštuonios specialistės vedančios pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą. Informantų amžius nuo 25 m. iki 47 m. Keturios tyrimė dalyvavusios moterys yra įgijusios socialinio darbuotojo specialybę, kitos keturios – psichologo, visų išsilavinimas ne žemesnis nei aukštasis.

Interviu pradžioje su tėvais patiriančiais socialinę riziką, kurie pirmą kartą dalyvavo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje, buvo išsiaiškinta bendra informacija: lytis, amžius, išsilavinimas, šeimėnė padėtis ir šeimoje augančių nepilnamečių vaikų skaičius (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. **Tiriamųjų (tėvų patiriančių socialinę riziką) charakteristika**

Tyrimo dalyviai	N = 8
Lytis	7 moterys, 1 vyras
Amžius	T1 – 42 m., T2 – 29 m., T3 – 32 m., T4 – 34 m., T5 – 43 m., T6 – 28 m., T7 – 38 m., T8 – 24 m.
Išsilavinimas	T1 – profesinis T2 – vidurinis

	T3 – vidurinis T4 – profesinis T5 – vidurinis T6 – profesinis T7 – vidurinis T8 – profesinis
Šeimoje augančių nepilnamečių vaikų skaičius	T1 – 1 vaikas, T2 – 2 vaikai, T3 – 3 vaikai, T4 – 2 vaikai, T5 – 3 vaikai, T6 – 2 vaikai, T7 – 4 vaikai, T8 – 1 vaikas.

Tyrimo dalyvavo septynios moteris ir vienas vyras, keturi iš jų yra įgiję vidurinį išsilavinimą, kiti keturi tėvai įgiję profesinį išsilavinimą. Informantų amžius nuo 24 m. iki 43 m. Du tyrimo dalyviai augina po vieną vaiką, trys – po du vaikus, du – po tris vaikus, vienas – keturis vaikus.

Interviu pasirinkta tikslinė grupių formavimo atranka į kurią įtraukti asmenys, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Tyrėjas formuoja grupę priklausomai nuo grupės specifinių tikslų (Kardelis, 2017).

Tiriamųjų atrankos kriterijai:

1. Tėvai patiriantys socialinę riziką, kurie pirmą kartą dalyvavo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje.
2. Specialistai vedantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvams patiriantiems socialinę riziką.

Tyrimo vieta ir laikas. Tyrimas buvo atliekamas 4 specialistų dirbančių X rajono socialinių paslaugų centre ir 4 specialistų dirbančių X rajono savivaldybei pavaldžiose įstaigose, kurios teikia kompleksinę pagalbą šeimoms, darbo vietose. Visų aštuonių specialistų darbo vietose susitikta su vienu iš tėvų patiriančių socialinę riziką, kurie pirmą kartą dalyvavo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje. Tyrimas atliktas 2019 metų vasario – balandžio mėnesiais.

Tyrimo instrumentas. Remiantis mokslinės literatūros ir dokumentų analize, buvo parengti du atskiri klausimynai, tėvams ir specialistams, po 10 atviro tipo klausimų (žr. 1 priedas, 2 priedas).

Tyrimo eiga. Tyrimas vykdytas dviem etapais: pirmojo etapo metu vykdytas informantų pusiau struktūruotas interviu. Buvo gautas žodinis leidimas iš įstaigų vadovų atlikti tyrimą, kuriuose dirba specialistai, vedantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą. Su visais tyrimo dalyviais buvo iš anksto suderintas pokalbio laikas ir vieta. Pokalbio metu trumpai buvo pristatomas tyrimo tikslas. Respondentams buvo paaiškinta, kad visa gauta informacija

reikalinga tik tyrimui atlikti, asmeninė informacija bus laikoma konfidencialiai ir niekur neskelbiama. Duomenų rinkimui buvo

naudojamas diplominio darbo autorės sudaryti klausimynai, siekiant gauti kuo tikslesnius atsakymus, respondentams buvo pateikiami papildomi klausimai. Antrasis etapas apėmė tyrimo duomenų analizę ir išvadų rašymą.

Tyrimo etikos principų užtikrinimas. Tyrimas buvo atliktas laikantis šių etikos principų: *geranoriškumo principas* – tiriamiesiems užduodami aiškūs ir konkretūs klausimai, nenaudojami sudėtingi, moksliniai terminai. Tiriamieji buvo raginami klausti ar pasitikslinti pateiktus klausimus, jei jie atrodys neaiškūs. Tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tema, buvo pranešta, kad interviu bus aprašytas raštu, koku tikslu tai daroma ir kur bus naudojami tyrimo metu surinkti duomenys, informuojama, kad tiriamųjų vardai ir pavardės nebus viešinamos. Parinktas tiriamiesiems palankiausias interviu laikas, susitarta dėl tyrimui atlikti patogiausios vietos, kur būtų jauki aplinka, tylu, ramu, tyrimo dalyviai nejaustų įtampos ar baimės. *Pagarbos asmens orumui principas* – prieš interviu tiriamiesiems buvo paaiškinta, koku tikslu atliekamas tyrimas, pasirašoma konfidencialumą garantuojanti sutartis. Kiekvienas tyrime dalyvavęs asmuo turėjo galimybę laisvai apsispręsti, ar nori dalyvauti apklausoje. *Teisingumo principas* – tiriamiesiems buvo pristatyta, pagal kokius kriterijus jie pasirinkti tyrimui atlikti. Tiriamiesiems buvo sudarytos sąlygos užduoti tyrėjui klausimus apie tyrimą ir gauti platesnę informaciją. *Teisės gauti tikslią informaciją principas* - buvo atsakyta į visus tiriamiesiems aktualius klausimus. Buvo informuojama, kad atliekant tyrimą nėra svarbūs asmeniniai duomenys, nes dėmesys skiriamas tiriamųjų sukauptai patirčiai.

3.3. Kokybinio tyrimo rezultatai ir jų aptarimas (specialistų nuomonė)

Pradedant nagrinėti magistro darbo temą „Tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymo ypatumai taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą“ pirmiausia buvo siekiama išsiaiškinti kokius darbo metodus specialistai taiko ugdydami pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. **Metodai ugdamy pozityvios tėvystės įgūdžius**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Metodai	Ugdymas grupėmis	6	„<...> grupiniai užsiėmimai <...>“ (11). „<...> darbas grupėse“ (12). „Taikomas darbo su grupe metodas <...>“ (13). „<...> labiausiai naudojamas grupinis metodas <...> grupėje žmonės tarpusavyje dalinasi įvairia patirtimi auklėjant vaikus, pasidalina kokie sunkumai iškyla“ (15). „Dažniausiai yra taikomas darbo su grupe metodas <...>“ (16). „Grupinio konsultavimo

			<i>metodas <...>“ (I7).</i>
	Ugdymas individualiai	4	<i>„Konsultavimas individualiai <...>“ (I2). „<...> konsultavimas kiekvieno asmeniškai“ (I3). „<...> kartais tenka dirbti individualiai konsultuojant <...>“ (I5). Taip pat taikau ir individualų tėvų konsultavimą pozityvios tėvystės klausimais <...>“ (I6).</i>

Nagrinėjant tiriamųjų atsakymus gali pastebėti, kad dažniausiai buvo išskiriami du metodai: „ugdymas grupėmis“ ir „ugdymas individualiai“ (žr. 4 lentelė).

Dirbant grupėmis stiprinama tėvų savivertė ir įsitraukimas į veiklą. Ugdant tėvus, grupinio mokymo privalumas yra tai, kad tėvai gali pasidalyti patirtimi ir vieni iš kitų pasimokyti (Gordon, 2009). Tyrime dalyvavę daugiau nei pusę specialistų, paklausus apie taikomus darbo metodus ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams pairiantiems socialinę riziką, įvardino ugdymą grupėmis: „<...> grupiniai užsiėmimai <...>“ (I1); „<...> darbas grupėse“ (I2); „Taikomas darbo su grupe metodas <...>“ (I3); „<...> labiausiai naudojamas grupinis metodas <...>“ (I5); „Dažniausiai yra taikomas darbo su grupe metodas <...>“ (I6); „Grupinio konsultavimo metodas <...>“ (I7). Pastebima, kad šis metodas dažniau naudojamas, kadangi grupės ugdymas reikalauja mažiau finansinių ir laiko sąnaudų, sudaro sąlygas socialiniam palaikymui atsirasti ir savitarpio paramai vystytis (Jonynienė, 2010). Nemažiau nei pusę tiriamųjų kaip metodą įvardino tėvų ugdymą individualiai: „Konsultavimas individualiai <...>“ (I2); „<...> konsultavimas kiekvieno asmeniškai“ (I3); „<...> kartais tenka dirbti individualiai konsultuojant <...>“ (I5); Taip pat taikau ir individualų tėvų konsultavimą pozityvios tėvystės klausimais <...>“ (I6). Šio metodo dažnas pasirinkimas patvirtina, kad mokant tėvus individualiai galima išmokyti konkrečių tėvystės gebėjimų, skirti daugiau dėmesio konkretiems tėvų poreikiams tenkinti (Gordon, 2009)

Apibendrinant darbo metodus, kuriuos taiko specialistai ugdydami pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką, dažniausiai naudojamas ugdymas grupėmis, kai stiprinama tėvų savivertė, įsitraukimas į ugdymosi procesą, kai gaunamas abipusis socialinis palaikymas. Ne rečiau taikomas ugdymas individualiai, tai galime sieti su tuo, kad socialinę riziką pairiantys tėvai gali tobulinti žinias ir įgūdžius tik juos dominančiose srityse patiems priimtinu spartumu bei leidžia programos vadovui analizuoti specifines šeimos problemas.

5 lentelė. **Veiksmingos priemonės ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Mikroklimato sukūrimas	Prisistatymas	3	<i>„Labai pasiteisino mokymų metu pristatymas ratu <...> klientai po kelių susitikimų tapo atviresni, jau ir patys įsitraukdavo į diskusijas <...>“ (I1). „Padaryti prisistatymo ratą, tuomet tėvai tampa atviresni, susipažįstą, nebijo dalintis patirtimi <...>“ (I3). „Svarbu</i>

			<...> visiems susipažinti <...>“ (17).
	Fiziologinių poreikių patenkinimas	3	„Pastebiu, kad ir smulkmenos, na kaip pasiūlytas arbatos ar kavos puodukas, sausainiai, leidžia tėvams atsipalaiduoti, kas leidžia efektyviau dirbti grupėje“ (11). „<...> taip pat labai svarbu sukurti jaukią atmosferą, pavaišinti tėvus kava, arbata“ (16). „Ypač svarbu šilta, jauki atmosfera, patenkinti fiziologinius poreikius, kad būtų galima pasivaišinti arbata, taip sukuriama artimesnė atmosfera“ (18.)
Organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas	Vaizdinė medžiaga	4	„<...> filmukų žiūrėjimas <...>“ (12). „Svarbu paminėti, kad naudinga buvo ir įvairių teminių filmukų žiūrėjimas, kuomet tėvai tikrai sukaupdavo dėmesį, o po filmuko vykdavo aptarimas, diskusija“ (13). „<...> taikau jau ilgą laiką <...> įvairių filmukų žiūrėjimas, jų aptarimas <...>“ (16). „Tėvams patinka ir padeda įgyti naujų žinių vaizdinės priemonės <...>“ (18).
	Praktinė veikla	4	„Labai pasiteisino namų darbų užduotys, kur vėliau jie jas pateikdavo, pasidalindavo savo patyrimais“ (11). „<...> namų darbai, kai tėvai gali namuose pritaikyti teorines žinias“ (12). „Pasiteisino ir namų darbų tėvams uždavimas, kuomet jie mokymų metu įgytas teorines žinias galėjo pritaikyti namuose ir atlikti tam tikras užduotis“ (13). „<...> taikau jau ilgą laiką <...> namų darbų užduotys, kurias tėvai turi atlikti namie su vaikais remdamiesi jau išklaudyta teorija“ <...>“ (16).

Siekiant išsiaiškinti kaip efektyviau ugdyti tėvus patiriančius socialinę riziką, tiriamųjų buvo paklausta kokios veiksmingiausios priemonės ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius. Gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas: „mikroklimato sukūrimas“, „organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas“ (žr. 5 lentelė).

Kategorija „mikroklimato sukūrimas“ išskirstyta į subkategorijas: „prisistatymas“, „fiziologinių poreikių patenkinimas“. Grupės mikroklimato pagrindas – žmonių jausmai, emocijos (Kasiulis, Barvydienė, 2001). Daugiau nei trečdalis tiriamųjų pažymi, kad ugdant tėvus svarbu sukurti mikroklimatą grupėje, tai padeda padaryti prisistatymas: „Labai pasiteisino mokymų metu pristatymas ratu <...> klientai po kelių susitikimų tapo atviresni, jau ir patys įsitraukdavo į diskusijas <...>“ (11); „Padaryti prisistatymo ratą, tuomet tėvai tampa atviresni, susipažįstą, nebijo dalintis patirtimi <...>“ (13); „Svarbu <...> visiems susipažinti <...>“ (17). Mikroklimatui sukurti be to, kad visi grupės nariai susipažįsta, svarbu kiekvieno nario fiziologinių poreikių patenkinimas, tai pažymi daugiau nei trečdalis tiriamųjų: „Pastebiu, kad ir smulkmenos, na kaip pasiūlytas arbatos ar kavos puodukas, sausainiai, leidžia tėvams atsipalaiduoti, kas leidžia efektyviau dirbti

grupėje“ (I1); „<...> taip pat labai svarbu sukurti jaukią atmosferą, pavaišinti tėvus kava, arbata“ (I6); „Ypač svarbu šilta, jauki atmosfera, patenkinti fiziologinius poreikius, kad būtų galima pasivaišinti arbata, taip sukuriama artimesnė atmosfera“ (I8). Tėvams svarbi jauki ir šilta aplinka, galimybė pasivaišinti gėrimais, užkandžiais. Mikroklimato sukūrimas specialistams leidžia lengviau užmegzti kontaktą su tėvais. Sąlygoti teigiamos aplinkos tėvai drąsiau pradeda pokalbius, įsitraukia į diskusijas, atsiranda empatija išgirdus kitų patirtis.

Kita kategorija „organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas“ išskirstyta į subkategorijas: „vaizdinė medžiaga“, „praktinė veikla“. Ne mažiau kaip puse tiriamųjų įvardina, kad veiksmingam tėvų ugdymui padeda vaizdinė medžiaga: „<...> filmukų žiūrėjimas <...>“ (I2); „Svarbu paminėti, kad naudinga buvo ir įvairių teminių filmukų žiūrėjimas, kuomet tėvai tikrai sukauptavo dėmesį, o po filmuko vykdavo aptarimas, diskusija“ (I3); „<...> taikau jau ilgą laiką <...> įvairių filmukų žiūrėjimas, jų aptarimas <...>“ (I6); „Tėvams patinka ir padeda įgyti naujų žinių vaizdinės priemonės <...>“ (I8). Gauti duomenys patvirtina teiginį, kad pozityvios tėvystės įgūdžių mokymų metu dažnai naudojami socialinio išmokimo teorijos principai, kai jie yra demonstruojami, pabrėžiama tam tikro elgesio nauda, praktiškai išbandomas naujas elgesys ir atsakoma grįžtamuju ryšiu (Gordon, 2009). Pozityvios tėvystės programų tikslas – ugdyti ir stiprinti pozityvių santykių šeimoje kūrimo įgūdžius, padedant tėvams išmokti naujų veiksmingų auklėjimo strategijų ir išbandyti jas praktiškai (Jonynienė, 2010). Išanalizavus tiriamųjų atsakymus prie veiksmingų priemonių ugdant tėvus taip pat išskirta praktinė veikla, kai tėvams užduodami namų darbai: „Labai pasiteisino namų darbų užduotys, kur vėliau jie jas pateikdavo, pasidalindavo savo patyrimais“ (I1); „<...> namų darbai, kai tėvai gali namuose pritaikyti teorines žinias“ (I2); „Pasiteisino ir namų darbų tėvams uždavimas, kuomet jie mokymų metu įgytas teorines žinias galėjo pritaikyti namuose ir atlikti tam tikras užduotis“ (I3); „<...> taikau jau ilgą laiką <...> namų darbų užduotys, kurias tėvai turi atlikti namie su vaikais remdamiesi jau išklaudyta teorija <...>“ (I6). Praktinė veikla, kai tėvai įgytas žinias pritaiko atlikdami namų darbų užduotis, leidžia tėvams įsisavinti naujus pozityvios tėvystės įgūdžius.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksmingos priemonės ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius yra mikroklimato sukūrimas, kai visi tėvai prisistato bei turi galimybę patenkinti fiziologinius poreikius, pasivaišinti užkandžiais, gėrimais, ir organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas, kai įgūdžiai ugdomi naudojant vaizdinę medžiagą, bei tėvams patiriantiems socialinę riziką yra suteikiama galimybė įgytas žinias pritaikyti praktiškai, atliekant užduotis užsiėmimų metu ar namuose.

6 lentelė. Problemos kylančios tėvams dėl ko jie dalyvauja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Žinių trūkumas	Vaiko raida	2	„<...> nežino kaip vaiko elgesys keičiasi pagal amžiaus tarpsnius ir kokie jo poreikiai <...>“ (11). „Tėvai negeba įvertinti vaikų brandos <...>“ (13).
	Pozityvus bendravimas su vaiku	5	„<...> trūksta informacijos kaip vaikus auklėti, kad su jais būtų lengva susikalbėti <...> nežino kaip motyvuoti vaiką mokytis“ (11). „<...> bendravimo įgūdžių stoka, nesupranta vaikų jausmų, negeba atliepti“ (12). „daugelis tėvų nežino, kaip tinkamai bendrauti su vaikais, kaip spręsti konfliktus <...>“ (13). „Labiausiai trūksta žinių kaip bendrauti su vaikais <...>“ (15). „Tėvams kyla problemų dėl santykio su vaiku užmezgimo ir išlaikymo per visus amžiaus tarpsnius“ (18).
Įgūdžių stoka	Tėvystės įgūdžiai	4	„Nesugebėjimas ir/ar nemokėjimas nustatyti vaikams ribų, įvesti namuose discipliną <...> tėvystės įgūdžių stoką ar išvis nebuvimas“ (13). „Šie tėvai dažniausiai augindami vaikus niekada netaikė ribų, nebuvo taikomas kryptingas ir nuoseklus ugdymas <...>“ (15). „<...> nemokėjimas ir nesupratimas kaip auklėti vaikus <...>“ (16). „<...> į vaikų emocinių poreikių tenkinimą neatsižvelgiama pakankamai“ (18).
	Socialiniai įgūdžiai	3	„<...> socialinių įgūdžių stoka <...>“ (11). „<...> bendravimo įgūdžių stoka <...>“ (12). „<...> socialinių įgūdžių stoka <...>“ (16).
Smurtas	Fizinis ir psichologinis smurtas	8	„<...> nemoka drausminti vaikus be smurto <...>“ (11). „Kaip auklėti vaikus netaikant psichologinio ir fizinio smurto <...> Dažnai pamini, kad sunku vaikus drausminti nešaukiant ant jų, pripažįsta, kad ir mušę yra <...>“ (12). „Smurtas artimoje aplinkoje <...>“ (13). „<...> dažnai vaikams sukeliama dviprasmiški jausmai, tuo pačių rodoma meilė ir staiga agresija“ (14). „Dažnai tėvai nesusivaldo ir naudoja smurtą vaikų atžvilgiu, tai dažniausiai atsiskleidžianti problema“ (15). „<...> smurtu artimoje aplinkoje <...>“ (16). „Tėvai domisi, kaip galėtų vaikus auklėti nenaudojant smurto, nes smurtiniai auklėjimo metodai vis dar labai tėvų mėgstami ir taikomi“ (17). „Tėvai susiduria su žinių stoka, kaip morališkai nežalojant vaikų juos auginti“ (18).
	Nepriežiūra	3	„<...> tėvams neatrodo nieko blogo vaikus išleisti į mokyklą suplyšusiais rūbais, arba vaikų asmens higiena ne tėvų reikalas, nes vaikas pats turi išmokyti praustis, valyti dantis ir panašiai“ (11). „<...> nesugebėjo skirti dėmesio vienodai abiem vaikams“ (13). „Taip pat tėvai dažnai nesidomi vaikų laisvalaikiu, neskiria pakankamai dėmesio vaikų sveikatai, raidai“ (14).

Tiriamųjų, kurie veda pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus, buvo paklausta su kokiomis problemomis dažniausiai susiduria tėvai patiriantys socialinę riziką augindami vaikus. Gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas: „žinių trūkumas“, „įgūdžių stoka“, „smurtas“ (žr. 6 lentelė).

Kategorija „žinių trūkumas“ išskirstyta į subkategorijas: „vaiko raida“ ir „pozityvus bendravimas su vaiku“. Ketvirtadalis tiriamųjų paminėjo, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką trūksta žinių vaiko raidos temomis: „<...> nežino kaip vaiko elgesys keičiasi pagal amžiaus tarpsnius ir kokie jo poreikiai <...>“ (I1); „Tėvai negeba įvertinti vaikų brandos <...>“ (I3). Gauti duomenys patvirtina, kad didelė dalis tėvų patiriančių socialinę riziką neturi pagrindinių žinių: kaip prižiūrėti, kaip išmokyti tvarkos, kaip padėti mokytis, kuo rengti, kokie yra vaikų vystymosi ir amžiaus tarpsnių ypatumai (Liobikienė, 2007). Daugiau nei puse tyrime dalyvavusių specialistų nurodė, kad tėvai susiduria su žinių trūkumu pozityvaus bendravimo su vaiku tema: „<...> trūksta informacijos kaip vaikus auklėti, kad su jais būtų lengva susikalbėti <...> nežino kaip motyvuoti vaiką mokytis“ (I1); „<...> bendravimo įgūdžių stoka, nesupranta vaikų jausmų, negeba atliepti“ (I2); „daugelis tėvų nežino, kaip tinkamai bendrauti su vaikais, kaip spręsti konfliktus <...>“ (I3); „Labiausiai trūksta žinių kaip bendrauti su vaikais <...>“ (I5); „Tėvams kyla problemų dėl santykio su vaiku užmezgimo ir išlaikymo per visus amžiaus tarpsnius“ (I8). Kaip matome tėvai patiriantys socialinę riziką dažnai susiduria su žinių trūkumu ir jiems trūksta pozityvaus bendravimo įgūdžių.

Kategorija „įgūdžių stoka“ išskirstyta į subkategorijas: „tėvystės įgūdžiai“ ir „socialiniai įgūdžiai“. Ne mažiau kaip puse tiriamųjų teigia, kad tėvai susiduria su tėvystės įgūdžių nepakankamumu: „Nesugebėjimas ir/ar nemokėjimas nustatyti vaikams ribų, įvesti namuose discipliną <...> tėvystės įgūdžių stoką ar išvis nebuvimas“ (I3); „Šie tėvai dažniausiai augindami vaikus niekada netaikė ribų, nebuvo taikomas kryptingas ir nuoseklus ugdymas <...>“ (I5); „<...> nemokėjimas ir nesupratimas kaip auklėti vaikus <...>“ (I6); „<...> į vaikų emocinių poreikių tenkinimą neatsižvelgiama pakankamai“ (I8), bei trečdalis tiriamųjų paminėję ir socialinių įgūdžių stoką: „<...> socialinių įgūdžių stoka <...>“ (I1); „<...> bendravimo įgūdžių stoka <...>“ (I2); „<...> socialinių įgūdžių stoka <...>“ (I6). Kaip matome gauti duomenys iš tiriamųjų patvirtina teiginį, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką būdinga socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka (Kondrotaitė, 2006).

Kita kategorija „smurtas“ išskirta į dvi subkategorijas: „fizinis ir psichologinis smurtas“ ir „nepriežiūra“. Visi tyrime dalyvavę specialistai vedantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus tėvams patiriantiems socialinę riziką pabrėžė, kad šeimose fizinis ir/ar psichologinis smurtas vis dar naudojamas vaikų atžvilgiu: „<...> nemoka drausminti vaikus be

smurto <...>“ (I1); „Kaip auklėti vaikus netaikant psichologinio ir fizinio smurto <...> Dažnai pamini, kad sunku vaikus drausminti nešaukiant ant jų, pripažįsta, kad ir mušę yra <...>“ (I2); „Smurtas artimoje aplinkoje <...>“ (I3); „<...> dažnai vaikams sukeliama dviprasmiški jausmai, tuo pačių rodoma meilė ir staiga agresija“ (I4); „Dažnai tėvai nesusivaldo ir naudoja smurtą vaikų atžvilgiu, tai dažniausiai atsiskleidžianti problema“ (I5); „<...> smurtu artimoje aplinkoje <...>“ (I6); „Tėvai domisi, kaip galėtų vaikus auklėti nenaudojant smurto, nes smurtiniai auklėjimo metodai vis dar labai tėvų mėgstami ir taikomi“ (I7); „Tėvai susiduria su žinių stoka, kaip morališkai nežaloti vaikų juos auginti“ (I8). Gauti duomenys atskleidžia, kad dauguma socialinę riziką patiriantys tėvai naudoja fizines bausmes kaip pagrindinę auklėjimo priemonę. Taip pat trečdalis tiriamųjų paminėjo ir vaikų nepriežiūrą, kuri priskiriama kaip viena iš smurto prieš vaikus formų: „<...> tėvams neatrodo nieko blogo vaikus išleisti į mokyklą suplyšusiais rūbais, arba vaikų asmens higiena ne tėvų reikalas, nes vaikas pats turi išmokyti praustis, valyti dantis ir panašiai“ (I1); „<...> nesugebėjo skirti dėmesio vienodai abiem vaikams“ (I3); „Taip pat tėvai dažnai nesidomi vaikų laisvalaikiu, neskiria pakankamai dėmesio vaikų sveikatai, raidai“ (I4). Gauti duomenys iš dalies patvirtina teiginį, kad socialinę riziką patiriantys tėvai iki pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos išsiskiria neatsakingumu, nesugebėjimu prisitaikyti laikmetyje, nesijaučia kalti ir nesigaili dėl blogos vaikų priežiūros, dėl veiksmų, kurie sukelia žalą jų pačių vaikams (Abromaitienė, 2008).

Apibendrinant gautus duomenis galima teigti, kad problemos kylančios tėvams dėl ko jie dalyvauja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje yra žinių trūkumas apie vaikų raidą, bendravimo su vaikais modelius, tėvystės ir socialinių įgūdžių nepakankamumas, bei smurtas, fizinis ir psichologinis, nepriežiūra vaiko atžvilgiu. Gauti duomenys patvirtina magistrinio darbo iškeltą problemą, kad tėvai patiriantys socialinę riziką naudoja smurtą nepaisant ir atsiradusio įstatymo draudžiančio bet kokią smurtą vaiko atžvilgiu.

7 lentelė. Tėvystės įgūdžių pokyčiai išklausių pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Igytos žinios	Vaiko raida	3	„Įgyja žinių apie savo vaikus, supranta dėl kokių priežasčių vienaip ar kitaip vaikas elgiasi“ (I1). „<...> pagilinamos žinios vaikų raidos klausimais, kas jiems būdinga pagal amžiaus tarpsnius <...>“ (I3). „Pastebiu, kad įgytos žinios apie vaikų emocinius ir socialinius poreikius pagal amžiaus grupes yra labai naudingos, nes atsiranda vienas kito supratimas“ (I7).
	Pozityvus bendravimas su vaiku	8	„Kaip kurti geresnę ryšį su vaiku, kaip pažinti savo ir vaiko jausmus“ (I1). „Suvokia kaip tinkamai bendrauti su vaikais, kokiais būdais rasti bendrą kalbą“

			<p><...>“ (2). „<...> daugiau laiko kasdien skiria bendrai veiklai su vaikais. Dažniau kalbas su vaikais apie jausmus, dienos įvykius“ (I3). „Tėvai daugiau pradeda skirti laiko ir dėmesio vaikų jausmams <...>“ (I4). „<...> kaip suteikti grįžtamąjį ryšį ir kiek vaikui tai svarbu“ (I5). „Tėvai išklausę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą labiau pradeda suprasti savo vaikus, suprasti jų poreikius ir norus, bendravimo ir kalbėjimo svarbą“ (I6). „<...> Tėvai įgyja įgūdžių kaip atpažinti vaiko jausmus <...> procentaliai daugiau tiesioginio dėmesio, bendravimo per dieną skiria vaikams, negu anksčiau tai darydavo, kadangi dabar supranta kokią tai reikšmę turi vaikų ugdymui“ (I7). „<...> daugiau dėmesio skiria ryšio stiprinimui su vaiku“ (I8).</p>
Pozityvi disciplina	Drausminimas be smurto	8	<p>„Sužino kaip <...> taikyti draudimus, vietoje bausmių vaiko drausminimui naudoti elgesio pasekmes <...> atsisakė smurto prieš vaikus“ (I1). „<...> atsisako smurto, nes supranta kaip tai žaloja vaiką ir griaua šeimos sistemą“ (I2). „<...> netaiko drausminimo smurtu <...>“ (I3). „Geba taikyti pozityvius auklėjimo metodus nemenkinant vaiko asmenybės <...>“ (I4). „<...> nebešaukia ant vaikų, nebetrenkia per užpakalį“ (I5). „<...> tėvai nebetaiko vaikams bausmių, nenaudoja fizinio ar psichologinio smurto <...> Tėvai supranta, kad negalima ant vaikų rėkti, kelti balso <...>“ (I6). „klausę programą tėvai pradeda atsisakyti bet kokio smurto prieš vaikus <...>“ (I7). „Tėvai smurtinius drausminimo metodus pakeičia pozityviais <...> Ir išnyksta bausmės, tėvai nustoja taikyti smurtą vaikų atžvilgiu <...>“ (I8).</p>
	Vaiko elgesio valdymas	3	<p>„Sužino kaip tinkamai nustatyti ribas ir taisykles“ (I1). „<...> tačiau pavyksta juos įgalinti, nubrėžti ribas vaikams, kurių dabar yra laikomasi“ (I5). „Iš patirties matau, kad tėvai pradeda pirmiausia apgalvoti kaip pasielgti vienoje ar kitoje situacijoje, kad nebūtų neigiamos įtakos vaikui“ (I7).</p>

Siekiant išsiaiškinti kaip keičiasi tėvų patiriančių socialinę riziką tėvystės įgūdžiai išklausius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, tiriamųjų, kurie veda pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, buvo paklausta kokią naudą gauna tėvai patiriantys socialinę riziką išklausę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą ir kaip pasikeičia vaikų ugdymas? Gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas: „įgytos žinios“, „pozityvi disciplina“ (žr. 7 lentelė).

Kategorija „įgytos žinios“ išskirstyta į subkategorijas: „vaiko raida“ ir „pozityvus bendravimas su vaiku“. Trečdalis tiriamųjų paminėjo, kad tėvai patiriantys socialinę riziką įgijo

žinių vaiko raidos temomis: „Įgyja žinių apie savo vaikus, supranta dėl kokių priežasčių vienaip ar kitaip vaikas elgiasi“ (I1); „<...> pagilinamos žinios vaikų raidos klausimais, kas jiems būdinga pagal amžiaus tarpsnius <...>“ (I3); „Pastebiu, kad įgytos žinios apie vaikų emocinius ir socialinius poreikius pagal amžiaus grupes yra labai naudingos, nes atsiranda vienas kito supratimas“ (I7), bei visi tiriamieji teigė, kad tėvai įgyja žinių pozityvaus bendravimo su vaiku temomis: „Kaip kurti geresnę ryšį su vaiku, kaip pažinti savo ir vaiko jausmus“ (I1); „Suvokia kaip tinkamai bendrauti su vaikais, kokiais būdais rasti bendrą kalbą <...>“ (2); „<...> daugiau laiko kasdien skiria bendrai veiklai su vaikais. Dažniau kalbas su vaikais apie jausmus, dienos įvykius“ (I3); „Tėvai daugiau pradeda skirti laiko ir dėmesio vaikų jausmams <...>“ (I4); „<...> kaip suteikti grįžtamąjį ryšį ir kiek vaikui tai svarbu“ (I5); „Tėvai išklaušę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą labiau pradeda suprasti savo vaikus, suprasti jų poreikius ir norus, bendravimo ir kalbėjimo svarbą“ (I6); „<...> Tėvai įgyja įgūdžių kaip atpažinti vaiko jausmus <...> procentaliai daugiau tiesioginio dėmesio, bendravimo per dieną skiria vaikams, negu anksčiau tai darydavo, kadangi dabar supranta kokią tai reikšmę turi vaikų ugdymui“ (I7); „<...> daugiau dėmesio skiria ryšio stiprinimui su vaiku“ (I8). Pozityvios tėvystės programų tikslas – ugdyti ir stiprinti pozityvių santykių šeimoje kūrimo įgūdžius, padedant tėvams gauti informaciją apie vaiko raidos ypatumus įvairiais amžiaus tarpsniais ir vaiko amžiui tinkamus bendravimo įgūdžius (Jonynienė, 2010). Gauti duomenys iš tiriamųjų, kurie veda pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas, atskleidžia, kad tėvai patiriantys socialinę riziką po programos įgyja žinių vaiko raidos ir bendravimo temomis, kas lemia pozityvesnį tėvų santykį su vaiku.

Kita kategorija „pozityvi disciplina“ išskirstyta į subkategorijas: „drausminimas be smurto“ ir „vaiko elgesio valdymas“. Visi tiriamieji pabrėžė, kad po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos tėvai, kurie anksčiau vaikus drausmindavo smurtu, pakeitė tokį elgesį: „Sužino kaip <...> taikyti draudimus, vietoje bausmių vaiko drausminimui naudoti elgesio pasekmes <...> atsisakė smurto prieš vaikus“ (I1); „<...> atsisako smurto, nes supranta kaip tai žaloja vaiką ir griaua šeimos sistemą“ (I2); „<...> netaiko drausminimo smurtu <...>“ (I3); „Geba taikyti pozityvius auklėjimo metodus nemenkinant vaiko asmenybės <...>“ (I4); „<...> nebešaukia ant vaikų, nebetrenkia per užpakalį“ (I5); „<...> tėvai nebetaiko vaikams bausmių, nenaudoja fizinio ar psichologinio smurto <...> Tėvai supranta, kad negalima ant vaikų rėkti, kelti balso <...>“ (I6); „ klausę programą tėvai pradeda atsisakyti bet kokio smurto prieš vaikus <...>“ (I7); „ Tėvai smurtinius drausminimo metodus pakeičia pozityviais <...> Ir išnyksta bausmės, tėvai nustoja taikyti smurtą vaikų atžvilgiu <...>“ (I8). Taip pat trečdalis tiriamųjų įvardino, kad tėvai įgyja įgūdžių kaip valdyti vaiko elgesį: „Sužino kaip tinkamai nustatyti ribas ir taisykles“ (I1); „<...> tačiau pavyksta juos įgalinti, nubrėžti ribas vaikams, kurių dabar yra laikomasi“ (I5); „ Iš patirties

matau, kad tėvai pradeda pirmiausia apgalvoti kaip pasielgti vienoje ar kitoje situacijoje, kad nebūtų neigiamos įtakos vaikui“ (I7). Pozityvioji disciplina nereiškia fizinių bausmių, tai toks auklėjimo būdas, kuris moko vaiką ir vadovauja jo elgesiui bei tuo pat metu skatina sveiką vaiko vystymąsi, apsaugo jį nuo smurto (Durrant, 2007). Galima daryti prielaidą, kad tėvai patiriantys socialinę riziką po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos nebenaudoja smurto vaikų atžvilgiu ir įgyja įgūdžių taikyti pozityvią discipliną, suvokdami tai kaip metodą be smurto.

Apibendrinant gautus duomenis galima teigti, kad tėvų patiriančių socialinę riziką tėvystės įgūdžiai baigus programą tampa pozityvesni. Tėvai patiriantys socialinę riziką įgyja žinių apie vaikų raidą, pozityvesnį bendravimą su vaiku, pradeda taikyti pozityvią discipliną atsisakydami smurto prieš vaikus, juos drausmina kitais būdais ir įgyja įgūdžių valdyti vaiko elgesį nustatant ribas, taisykles.

8 lentelė. Veiksniai sunkinantys pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Emocinis nesaugumas	Baimė	4	„<...> bijo pasakoti apie save, savo problemas“ (I1). „<...> bijo pasipasakoti savo patirtis <...>“ (I3). „<...> bijo būti nesuprasti, pasmerkti <...>“ (I7). „Tėvai bijo, kad apie juos sužinos mokymuose nedalyvaujantys asmenys kažką tokio, dėl ko bus gėda jiems“ (I8).
	Uždarumas	3	„<...> kai kurie tėvai labai uždari, vengia atvirauti <...>“ (I1). „<...> tėvai sunkiai atsiveria, yra ganėtinai uždari <...>“ (I3). „<...> tėvams trūksta atvirumo, noro pasipasakoti <...>“ (I7).
Išorinė intervencija	Kitų asmenų spaudimas	3	„<...> sunkiausia su tais tėvais, kuriuos kažkas įpareigojo ateiti“ (I2). „<...> dalis tėvų į šiuos mokymus ateina įpareigoti kitų žmonių, neretai tai daro ne savo noru <...>“ (I6). „<...> tėvai į kursus ateina ne savo noru, kitų specialistų verčiami <...>“ (I8).

Siekiant išsiaiškinti kokie veiksniai specialistams sunkina pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą tėvams patiriantiems socialinę riziką tiriamųjų buvo paklausta kokios problemos iškyla ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką? Gauti duomenys suskirstyti į dvi kategorijas: „emocinis nesaugumas“, „išorinė intervencija“ (žr. 8 lentelė).

Kategorija „emocinis nesaugumas“ išskirstyta į subkategorijas: „uždarumas“ ir „baimė“. Ne mažiau kaip puse tiriamųjų paminėjo, kad užsiėmimų metu tėvai patiriantys socialinę riziką jaučia baimę: „<...> bijo pasakoti apie save, savo problemas“ (I1); „<...> bijo pasipasakoti savo patirtis <...>“ (I3); „<...> bijo būti nesuprasti, pasmerkti <...>“ (I7); „Tėvai bijo, kad apie juos sužinos mokymuose nedalyvaujantys asmenys kažką tokio, dėl ko bus gėda jiems“ (I8), bei

trečdalis tiriamųjų paminėjo tėvų uždaramą, kai tėvai nenori kabėti apie save: „<...> kai kurie tėvai labai uždari, vengia atvirauti <..>“ (I1); „<...> tėvai sunkiai atsiveria, yra ganėtinai uždari <...>“ (I3); „<...> tėvams trūksta atvirumo, noro pasipasakoti <...>“ (I7). Gauti duomenys atskleidžia, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo užsiėmimų metu tėvai patiriantys socialinę riziką jaučia baimę, kad bus nesuprasti ir pasmerkti vedančiųjų ar kitų tėvų, kad apie jų asmeninę patirtį sužinos asmenys nedalyvaujantys užsiėmimuose ir tai bus panaudota prieš juos. Tai galima sieti su tėvu uždaramu, kuris kyla iš baimės, kai tėvai patiriantys socialinę riziką vengia atvirauti, dalintis patirtimi, nes užsiėmimų metu nejaučia emocinio saugumo.

Kitas veiksnys lemiantys sunkesnę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą tėvams patiriantiems socialinę riziką yra „išorinė intervencija“, kuri išskirta į subkategoriją „kitų asmenų spaudimas“. Trečdalis tiriamųjų paminėjo, kad kitų asmenų spaudimas lankyti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą yra kaip sunkinantis veiksnys ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką: „<...> sunkiausia su tais tėvais, kuriuos kažkas įpareigojo ateiti“ (I2); „<...> dalis tėvų į šiuos mokymus ateina įpareigoti kitų žmonių, neretai tai daro ne savo noru <...>“ (I6); „<...> tėvai į kursus ateina ne savo noru, kitų specialistų verčiami <...>“ (I8). Ne visi tėvai yra vienodai linkę atpažinti vaiko ugdymo procese kylančius sunkumus (Liobikienė, 2007). Tyrimo metu gauti duomenys atskleidžia, kad tėvų patiriančių socialinę riziką dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje lemia išorinė intervencija, tai dažniausiai yra specialistai teikiantys pagalbą socialinę riziką patiriančioms šeimoms. Tėvai, kurie nori keistis ir tiki, kad gebės pasikeisti, yra geriau motyvuoti ir linkę dalyvauti mokymuose, todėl motyvacija yra labai svarbus veiksnys, skatinantis išmokti kitokio elgesio ir kitaip elgtis (Spanjaard, 2008). Galima daryti prielaidą, kad išorinė intervencija atsiranda tada, kai tėvams patiriantiems socialinę riziką nepakanka vidinės motyvacijos dalyvauti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksniai sunkinantys specialistams, vedantiems pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, yra emocinis nesaugumas, kai tėvai patiriantys socialinę riziką dalyvaudami pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje jaučia baimę ir yra uždari, bei išorinė intervencija, kai dalyvavimą programoje lemia kiti asmenys.

9 lentelė. Poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Tęstinis ugdymas	Individualios konsultacijos	3	„<...> po programos su tėvais reikia dirbti, vedant individualias konsultacijas apie pozityvią tėvystę, nes jiems praktikoje taikant naujus įgūdžius, žinias kyla dar daug papildomų klausimų“ (I2). „Tėvai patys pakartotinai individualia kreipiasi į

			<i>mane konsultacijoms. Aptariamos situacijos, problemos ir galimi jų sprendimo būdai“ (I3). „Taip pat manau būtų naudinga ir individualios konsultacijos arba individualios šeimų psichoterapijos“ (I4).</i>
	Grupiniai užsiėmimai	4	<i>„Tėvai patys klausia kada bus panašūs mokymai, kartais prašo pakartotinai vesti tai pačiai grupei tėvų“ (I1). „Manau tokie mokymai reikalingi periodiškai, galbūt tai galėtų būti savitarpio pagalbos grupės“ (I4). „Manau būtų naudinga tėvams dalyvavusiems mokymams reguliariai rinktis į savitarpio pagalbos grupes <...> būtų tikslinga kartoti pozityvios tėvystės programą, tačiau kitomis temomis“ (I7). „<...> daugelis tikrai domisi, kad bus vėl nauja grupė ir ar jie galėtų dalyvauti, tai manau, kad tęstiniai mokymai reikalingi ir pozityvios tėvystės įgūdžius reikia nuolat ugdyti“ (I8).</i>

Siekiant išsiaiškinti poreikį, ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams baigus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, tiriamųjų buvo paklausta koks yra poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką po programos baigimo? Gauti duomenys suskirstyti į kategoriją „tęstinis ugdymas“, kuri išskirstyta į subkategorijas: „individualios konsultacijos“, „grupiniai užsiėmimai“ (žr. 9 lentelė).

Išanalizavus interviu metu gautus duomenis išryškėjo, kad trečdalis tiriamųjų įžvelgia tėvų poreikį individualiomis konsultacijomis tęsti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą: „<...> po programos su tėvais reikia dirbti, vedant individualias konsultacijas apie pozityvią tėvystę, nes jiems praktikoje taikant naujus įgūdžius, žinias kyla dar daug papildomų klausimų“ (I2); „Tėvai patys pakartotinai individualia kreipiasi į mane konsultacijoms. Aptariamos situacijos, problemos ir galimi jų sprendimo būdai“ (I3); „Taip pat manau būtų naudinga ir individualios konsultacijos arba individualios šeimų psichoterapijos“ (I4). Galima daryti prielaidą, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką kyla poreikis individualioms konsultacijoms, kadangi mokant tėvus individualiai galima išmokyti konkrečių tėvystės gebėjimų, skirti daugiau dėmesio konkrečioms tėvų poreikiams tenkinti, lengviau aptarti namų užduotį, pažiūrėti kokių rezultatų pasiekė (Gordon, 2009). Taip pat manytina, kad individualių konsultacijų poreikis kyla iš to, kad individualus mokymas suteikia tėvams galimybę tobulinti savo žinias ir įgūdžius tik juos dominančiose srityse, patiems priimtinu spartumu, bei leidžia drauge su programos vadovu analizuoti specifines šeimos problemas (Jonynienė, 2010). Toliau analizuojant lentelę matome, kad ne mažiau kaip puse tiriamųjų paminėjo poreikį tęsti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą grupiniais užsiėmimais: „Tėvai patys klausia kada bus panašūs mokymai, kartais prašo pakartotinai vesti tai pačiai grupei tėvų“ (I1); „Manau tokie mokymai reikalingi periodiškai, galbūt tai galėtų būti savitarpio pagalbos grupės“ (I4); „Manau

būtų naudinga tėvams dalyvavusiems mokymams reguliariai rinktis į savitarpio pagalbos grupes <...> būtų tikslinga kartoti pozityvios tėvystės programą, tačiau kitomis temomis“ (I7); „<...> daugelis tikrai domisi, kad bus vėl nauja grupė ir ar jie galėtų dalyvauti, tai manau, kad tęstiniai mokymai reikalingi ir pozityvios tėvystės įgūdžius reikia nuolat ugdyti“ (I8). Galima daryti prielaidą, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką grupinio mokymo privalumas yra tai, kad tėvai gali pasidalyti patirtimi, mokytis iš vienas kito patyrimų (Gordon, 2009).

Apibendrinant galima teigti, poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo, specialistų nuomone, tėvams patiriantiems socialinę riziką išlieka. Tęstinis ugdymas turėtų vykti individualių konsultacijų ir grupinių užsiėmimų pagalba.

3.4. Kokybinio tyrimo rezultatai ir jų aptarimas (tėvų nuomonė)

Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo sėkmingumą lemia tėvų pasiryžimas ir motyvacija keistis. Tėvai, kurie nori keistis ir tiki, kad gali keistis, geriau įsisavina programos turinį (Spanjaard, 2008). Siekiant išsiaiškinti, kodėl tėvai patiriantys socialinę riziką dalyvauja programoje, jų buvo paklausta, kas lėmė jų dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje? Gauti duomenys suskirstyti į kategoriją „veiksniai lemiantys dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje“, kuri išskirstyta į subkategorijas: „vidinė motyvacija“, „išorinė motyvacija“, „specialistų spaudimas“ (žr. 10 lentelė).

10 lentelė. **Veiksniai lemiantys tėvų patiriančių socialinę riziką dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Veiksniai lemiantys dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje	Vidinė motyvacija	4	„<...> nusprendžiau pati dalyvauti <...>“ (T4). „<...> nusprendžiau pati pabandyti nueiti <...>“ (T5). „Pamačiau skelbimą ir pasirodė visai įdomu <...> tai sugalvojuau nueiti“ (T6). „<...> pati nusprendžiau juos lankyti“ (T8).
	Išorinė motyvacija	2	„Pasiūlė socialinis darbuotojas <...>“ (T1). „<...> socialiniai darbuotojai nukreipė į tuos mokymus <...>“ (T2).
	Specialistų spaudimas	2	„<...> vaiko teisės čia mums sakė nueiti“ (T3). „Vaiko teisių specialistai liepė dalyvauti <...>“ (T7).

Išanalizavus interviu metu gautus duomenis išryškėjo, kad ne mažiau kaip puse tyrime dalyvavusių tėvų patiriančių socialinę riziką dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje lėmė jų pačių apsisprendimas, tai yra „vidinė motyvacija“: „<...> nusprendžiau pati dalyvauti <...>“ (T4); „<...> nusprendžiau pati pabandyti nueiti <...>“ (T5); „Pamačiau skelbimą

ir pasirodė visai įdomu <...> tai sugalvojau nueiti“ (T6); „<...> pati nusprendžiau jus lankyti“ (T8). Ketvirtadalis tėvų patiriančių socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje dalyvavo pasiūlius socialiniam darbuotojui, tai yra „išorinė motyvacija“: „Pasiūlė socialinis darbuotojas <...>“ (T1); „<...> socialiniai darbuotojai nukreipė į tuos mokymus <...>“ (T2). Kitas veiksnys dėl ko tėvai dalyvavo programoje, kurį paminėjo ne mažiau kaip ketvirtadalis tiriamųjų – „specialistų spaudimas“: „<...> vaiko teisės čia mums sakė nueiti“ (T3); „Vaiko teisių specialistai liepė dalyvauti <...>“ (T7). Socialinė riziką patiriantys tėvai dažniausiai nepajėgia išspręsti savo problemų, socialinis uždarumas neleidžia priimti jiems siūlomos pagalbos: psichologo, socialinio darbuotojo ir kt. (Liobikienė, 2008). Tačiau gauti tyrimo duomenys paneigia šį teiginį, galime daryti prielaidą, kad dažniausiai tėvams patiriantiems socialinę riziką pakanka vidinės ir išorinės motyvacijos spręsti problemas, priimti siūlomą pagalbą. Taip pat ir jausdami specialistų spaudimą tėvai linkę priimti siūlomą pagalbą, šiuo atveju dalyvauti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvų dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje lemia šie veiksniai: vidinė motyvacija, kai tėvams pakanka vidinių resursų spręsti problemas šeimoje ir ugdytis naujų įgūdžių, išorinė motyvacija, kai tėvai priima siūlomą pagalbą ir dažniausiai motyvuoti socialinio darbuotojo pasiryžta dalyvauti ugdymo programoje, specialistų spaudimas, kai tėvai yra verčiami keistis dėl tam tikrų priežasčių.

11 lentelė. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos įvertinimas tėvų nuomone

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Teigiami aspektai	Efektyvus programos turinys	5	„<...> informacija naudinga, nenuobodžiai pateikta, buvo įdomu klausytis“ (T1). „Mokymai labai geri, nenuobodūs <...>“ (T2). „<...> buvo įdomių temų, sudomino <...>“ (T3). „Vertinu mokymus gerai, manau tokie mokymai reikalingi kiekvienam žmogui auginančiam vaikus“ (T4). „Man visos temos buvo naudingos ir įdomios, patiko visi užsiėmimai“ (T6).
	Naujos žinios	5	„<...> įgijau naujų žinių“ (T1). „<...> daug naudingos informacijos“ (T2). „<...> išmokau naujų metodų auginant vaikus“ (T5). „<...> gavau naujų žinių <...>“ (T6). „<...> buvo naudinga, sužinojau daug naujų dalykų“ (T8).
Neigiami aspektai	Nepritaikytas turinys	2	„<...> kartais būdavo ir nuobodu, ne visos temos man buvo reikalingos“ (T3). „<...> ne viskas buvo naudinga ten man, nelabai patiko eiti“ (T7).

Siekiant išsiaiškinti kaip tėvai patiriantys socialinę riziką vertina baigtą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tiriamųjų buvo paklausta: kokia jų nuomonė apie baigtą

pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą ir kokia jų nuomonė apie programos turinį? Gauti duomenys suskirstyti į kategorijas: „teigiami aspektai“ ir „neigiami aspektai“ (žr. 11 lentelė).

Kategorija „teigiami aspektai“ išskirstyta į subkategorijas: „efektyvus programos turinys“ ir „naujos žinios“. Daugiau kaip pusė tiriamųjų paminėjo, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą vertina teigiamai dėl efektyvaus programos turinio: „<...> *informacija naudinga, nenuobodžiai pateikta, buvo įdomu klausytis*“ (T1); „*Mokymai labai geri, nenuobodūs* <...>“ (T2); „<...> *buvo įdomių temų, sudomino* <...>“ (T3); „*Vertinu mokymus gerai, manau tokie mokymai reikalingi kiekvienam žmogui auginančiam vaikus*“ (T4); „*Man visos temos buvo naudingos ir įdomios, patiko visi užsiėmimai*“ (T6). Lygiai tiek pat tėvų, daugiau kaip pusė tiriamųjų, vertindami programą, kaip teigiamą aspektą paminėjo įgytas naujas žinias: „<...> *įgijau naujų žinių*“ (T1); „<...> *daug naudingos informacijos*“ (T2); „<...> *išmokau naujų metodų auginant vaikus*“ (T5); „<...> *gavau naujų žinių* <...>“ (T6); „<...> *buvo naudinga, sužinojau daug naujų dalykų*“ (T8). Pozityvios tėvystės programų tikslas yra ugdyti pozityvių santykių šeimoje kūrimo įgūdžius, kurių metu padedama tėvams gauti greitą ir tinkamą informaciją, išmokyti naujų veiksmingų auklėjimo strategijų (Jonynienė, 2010). Šį teiginį patvirtina gauti duomenys iš tiriamųjų, kurie vertindami pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą pamini, kad jie gavo naudingą, įdomią ir naują informaciją apie vaikų ugdymą pozityviai.

Kita kategorija „neigiami aspektai“ išskirta į subkategoriją „nepritaikytas turinys“. Ketvirtadalis tiriamųjų vertindami baigtą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą paminėjo neigiamą aspektą – „nepritaikytas turinys“: „<...> *kartais būdavo ir nuobodu, ne visos temos man buvo reikalingos*“ (T3); „<...> *ne viskas buvo naudinga ten man, nelabai patiko eiti*“ (T7). Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra unikalios tuo, kad tinka skirtingus poreikius turintiems tėvams, tiek auginantiems jaunesnio amžiaus vaikus, tiek paauglius (Burvytė, 2016). Tačiau tyrimo metu gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad siekiant efektyvesnio pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo formuojant grupes reikėtų atsižvelgti į tos grupės ypatybes ir individualizuoti temas pagal grupės poreikius.

Apibendrinant galima teigti, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvai įvertina teigiamais ir neigiamais aspektais. Prie teigiamų aspektų išskiria efektyvų programos turinį, kuris sudomina ir yra priimtinas tėvams patiriantiems socialinę riziką, taip pat tėvai išskiria naujų žinių pateikimą programos metu. Tačiau ne visada programos temos yra įdomios ir atitinkančios tėvų poreikius, tėvai susiduria su nepritaikytų programos turiniu kas priskiriama prie neigiamų aspektų vertinant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.

12 lentelė. Neigiami dalykai kilę tėvams dalyvaujant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Neigiami jausmai	Baimė kalbėti	5	„<...> sunkiau buvo pradžioje kalbėti prie man nepažįstamų žmonių <...>“ (T2). „<...> pradžioje nesinorėjo atvirauti <...>“ (T3). „Iš pradžių buvo sunku kalbėti <...> nelabai norėjau ką sakyti <...>“ (T4). „Sunkiausia buvo kalbėti <...>“ (T6). „Šiek tiek nebuvo drąsu per pirmus susitikimus, nes ten reikėjo visiem kalbėti <...>“ (T8).
	Baimė dėl kitų nuomonės	3	„<...> nelabai norėjau dalintis problemomis, nes bijojau likti nesuprastas kitų tėvų“ (T3). „<...> baiminausi gal ir kitų nuomonės, ką pagavos, ką pasakys“ (T4). „Nenorėjau kalbėti apie savo problemas prie kitų tėvų“ (T7).
Nenumatyti išoriniai trukdžiai	Telefono skambėjimas	2	„<...> blaškė telefono skambučiai kitiems tėvams“ (T1). „<...> sunku buvo kartais susikaupti kai kiti tėvai išbėgdavo telefonu kalbėti“ (T5).
	Nepakankamas pertraukų laikas	2	„<...> sunku buvo kartais susikaupti kai kiti tėvai <...> vaikščiodavo nuolat į tualetą“ (T5). „<...> sunku susikaupti tiek ilgai, norėjosi dažniau pasidaryti pertraukas“ (T6).

Siekiant išsiaiškinti kokie neigiami dalykai kyla tėvams patiriantiems socialinę riziką dalyvaujant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje tiriamųjų buvo paklausta: kokie sunkumai kilo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos užsiėmimų metu? Gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas: „neigiami jausmai“ ir „nenumatyti išoriniai trukdžiai“ (žr. 12 lentelė).

Kategorija „neigiami jausmai“ išskirstyta į subkategorijas: „baimė kalbėti“ ir „baimė dėl kitų nuomonės“. Iš gautų tyrimo duomenų išryškėjo, kad daugiau nei puse tiriamųjų pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu susiduria su neigiamu jausmu – baime kalbėti: „<...> sunkiau buvo pradžioje kalbėti prie man nepažįstamų žmonių <...>“ (T2); „<...> pradžioje nesinorėjo atvirauti <...>“ (T3); „Iš pradžių buvo sunku kalbėti <...> nelabai norėjau ką sakyti <...>“ (T4); „Sunkiausia buvo kalbėti <...>“ (T6); „Šiek tiek nebuvo drąsu per pirmus susitikimus, nes ten reikėjo visiem kalbėti <...>“ (T8). Apie trečdalis tėvų patiriančių socialinę riziką be baimės kalbėti paminėjo ir baimę dėl kitų nuomonės, kaip sunkumą kilusį pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu: „<...> nelabai norėjau dalintis problemomis, nes bijojau likti nesuprastas kitų tėvų“ (T3); „<...> baiminausi gal ir kitų nuomonės, ką pagavos, ką pasakys“ (T4); „Nenorėjau kalbėti apie savo problemas prie kitų tėvų“ (T7). Tėvams patiriantiems socialinę riziką būna sunku išdrįsti kalbėti apie tai, kas vyksta jų šeimoje, nes nuostatos apie tai, kad viskas turi likti šeimos viduje, yra labai stiprios (Bulotaitė, 2008). Galima daryti prielaidą, kad gauti tyrimo duomenys patvirtina šį teiginį, kadangi tėvai pripažįsta, kad jiems sunku kalbėti apie savo šeimos

problemas, jie jaučia baimę dėl neteisingos kitų žmonių nuomonės apie juos, todėl dažniausiai yra linkę neatvirauti.

Kita kategorija „nenumatyti išoriniai trukdžiai“ išskirstyta į subkategorijas - „telefono skambėjimas“ ir „nepakankamas pertraukų laikas“. Ketvirtadalis tiriamųjų, kaip sunkumą kilusį pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu, paminėjo telefono skambėjimą, kuris blaškė ir trukdė susikaupti: „<...> blaškė telefono skambučiai kitiems tėvams“ (T1); „<...> sunku buvo kartais susikaupti kai kiti tėvai išbėgdavo telefonu kalbėti“ (T5). Bei ketvirtadalis tiriamųjų paminėjo, kad kilo sunkumas susikaupti dėl nepakankamo pertraukų laiko, kas buvo priskirta prie nenumatytų išorinių trukdžių: „<...> sunku buvo kartais susikaupti kai kiti tėvai <...> vaikščiodavo nuolat į tualetą“ (T5); „<...> sunku susikaupti tiek ilgai, norėjosi dažniau pasidaryti pertraukas“ (T6). Mokslinėje literatūroje buvo pasigesta duomenų apie nenumatytus išorinius trukdžius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programų metu, tai atskleidė kokybinio tyrimo metu gauti duomenis iš tėvų patiriančių socialinę riziką.

Apibendrinant galima teigti, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu tėvams patiriantiems socialinę riziką kyla sunkumų dėl patiriamų neigiamų jausmų, kai tėvai jaučia baimę kalbėti apie savo šeimos problemas, kai tėvai jaučia baimę dėl kitų nuomonės. Kiti neigiami dalykai su kuo susiduria tėvai patiriantys socialinę riziką yra nenumatyti išoriniai trukdžiai - telefono skambėjimas, kai užsiėmimų metu kitų tėvų telefonų skambėjimas blaško tėvų dėmesį bei nepakankamas pertraukų laikas, kai tėvams kyla noras patenkinti fiziologinius poreikius, dėl perilgo užsiėmimų laiko sunku sukaupti dėmesį.

13 lentelė. **Teigiami dalykai tėvams pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Emocinis palaikymas	Patirties pasidalinimas	2	„patiko <...> kiekvienos moters asmeniniai pasakojimai, buvo smagu, kad galėjau pati pasidalinti savo patirtimi“ (T1). „Patiko išgirsti ir kitų tėvų patirtis <...>“ (T6).
Organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas	Praktinė veikla	4	„Patiko praktinės užduotys <...>“ (T2). „Patiko, kad buvo daug pavyzdžių, patys išbandėme praktiškai metodus <...>“ (T3). „Ir namų darbų užduotys įdomios būdavo“ (T7). „Patiko, kad nereikėjo vien klausytis, bet ir galėjom patys išbandyti situacijas, namie užduotis atlikti su vaikais turėjom“ (T8).
	Vedančiojo profesionalumas	2	„Patiko vedėja, galėjom atvirai kalbėtis ir pajuokauti ir rimtomis temomis“ (T4). „<...> vedėja tokia faina, daug prisijuokėm“ (T5).
	Vaišės	3	„Patiko <...> kad pavaišino kava, arbata, saldainiais“ (T2). „<...> arbata vaišindavomės“ (T5). „Patiko, kad

			<i>pavaišindavo kava, saldainiais <...> (T7).</i>
	Vaizdinė medžiaga	3	<i>„Patiko filmukų žiūrėjimas <...>“ (T1). „<...> video siužetai <...>“ (T2). „<...> taip pat patiko, kad vedėja rodė filmukus“ (T3).</i>

Siekiant išsiaiškinti kokius teigiamus dalykus išvelgia tėvai patiriantys socialinę riziką dalyvaudami pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje tiriamųjų buvo paklausta: kas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos užsiėmimų metu jiems labiausiai patiko? Gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas: „emocinis palaikymas“ ir „organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas“ (žr. 13 lentelė).

Kategorija „emocinis palaikymas“ išskirstyta į subkategoriją „patirties pasidalinimas“. Iš gautų tyrimo duomenų išryškėjo, kad ketvirtadalis tiriamųjų pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu jautė emocinį palaikymą ir teigiamai vertina galimybę pasidalinti patirtimi: „patiko <...> kiekvienos moters asmeniniai pasakojimai, buvo smagu, kad galėjau pati pasidalinti savo patirtimi“ (T1); „Patiko išgirsti ir kitų tėvų patirtis <...>“ (T6). Emocinis palaikymas yra parama sunkiu momentu, ji reikalinga atstatant dvasinę pusiausvyrą (Suslavičiaus, 2006). Galime daryti prielaidą, kad šis teiginys pasitvirtino gavus tyrimo duomenys, kadangi dalis tiriamųjų vertina teigiamai galimybę išgirsti kitų tėvų patirtį, taip suprantama kaip palaikymas sprendžiant bendras problemas.

Kita kategorija „organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas“ išskirstyta į subkategorijas: „praktinė veikla“, „vedančiojo profesionalumas“, „vaišės“, „vaizdinė medžiaga“. Daugiau kaip puse tiriamųjų paminėjo, kad teigiamas dalykas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu yra praktinė veikla: „Patiko praktinės užduotys <...>“ (T2); „Patiko, kad buvo daug pavyzdžių, patys išbandėme praktiškai metodus <...>“ (T3); „Ir namų darbų užduotys įdomios būdavo“ (T7); „Patiko, kad nereikėjo vien klausytis, bet ir galėjom patys išbandyti situacijas, namie užduotis atlikti su vaikais turėjom“ (T8). Iš gautų duomenų matome, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką labai patiko, kad įgytas naujas žinias galėjo išbandyti praktikoje: atlikdami užduotis užsiėmimų metu, atlikdami namų darbų užduotis savo šeimose. Kitas labai patikės dalykas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu, kurį paminėjo ketvirtadalis tiriamųjų, yra vedančiojo profesionalumas: „Patiko vedėja, galėjom atvirai kalbėtis ir pajuokauti ir rimtomis temomis“ (T4); „<...> vedėja tokia faina, daug prisijuokėm“ (T5). Galima daryti prielaidą, kad vedančiojo profesionalumas užtikrina sklandesnę tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymąsi, kadangi sudaroma jauki atmosfera užsiėmimų metu, išvengiama papildomų dirglių dėl vedančiojo asmens ypatybių. Trečdalis tėvų patiriančių socialinę riziką prie labiausiai patikusių dalykų dar išskyrė organizacinį aspektą – vaišes: „Patiko <...> kad pavaišino kava, arbata, saldainiais“ (T2); „<...> arbata pavaišindavomės“ (T5); „Patiko, kad pavaišindavo kava, saldainiais“

<...> (T7). Galima daryti prielaidą, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką yra svarbu turėti galimybę išgerti puodelį kavos, arbatos ar pasivaišinti užkandžiu. Taip pat svarbu paminėti, kad trečdalis tiriamųjų įvardino, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu labai patiko vaizdinė medžiaga: „Patiko filmukų žiūrėjimas <...>“ (T1); „<...> video siužetai <...>“ (T2); „<...> taip pat patiko, kad vedėja rodė filmukus“ (T3). Galime daryt prielaidą, kad vaizdinė medžiaga leido labiau tėvams suprasti programos metu dėstomus dalykus ir įsisavinti naujas žinias.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvai patiriantys socialinę riziką dalyvaudami pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu išskiria tokius teigiamus dalykus: patirties pasidalinimą, kuris suprantamas kaip emocinis palaikymas, kai tėvai dalinasi savo asmeninėmis problemomis ir išgyvenimais, bei praktinę veiklą, vedančiojo profesionalumą, vaišes, vaizdinę medžiagą, kas laikoma organizaciniais aspektais ir praktiniu pritaikomumu.

14 lentelė. Tėvų patiriančių socialinę riziką tėvystės įgūdžių pokyčiai išklausių pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Pozityvus bendravimas	Pagerėjęs santykis su vaiku	8	„Santykiai su dukra pagerėjo, ėmiau labiau suprasti ją, jos jausmus“ (T1). „Su dukra tapome artimesnės <...>“ (T2). „Santykiai su vaikai tikrai pagerėjo, daugiau laiko kartu kažką nuveikiame, pažaidžiam, pasijuokiam, nebėra pykčių, atsikalbinėjimų“ (T3). „Mes suartėjome <...>“ (T4). „<...> santykiai pagerėjo, sustiprėjo mūsų ryšys <...>“ (T5). „Santykiai su vaikais tikrai pagerėjo, daugiau namuose džiaugsmo, negu pykčių“ (T6). „Pagerėjo, mažiau pykčių namuose, lengviau pavyksta susitarti ir susikalbėti“ (T7). „Sustiprėjo tas mūsų ryšys <...>“ (T8).
	Pozityvios sąveikos su vaiku	4	„Mudvi pradėjome geriau sutarti, daugiau kalbėtis, daugiau laiko leisti kartu“ (T1). „Daugiau laiko skiriame vienas kitam <...>“ (T2). „Supratau, kad reikia daugiau laisvu laiku užsiimti su vaikais <...>“ (T4). „Daugiau laiko skiriu su vaiku kartu pažaisiti, pasivaikščioti“ (T8).
	Savikontrolė	4	„Stengiuosi ant dukros nerėkti, nekelti balso, viską pasakyti ramiu tonu“ (T1). „Supratau, kad nereikia šaukti ant vaiko <...>“ (T2). „Pirmiausia tai supratau, kad mano pakeltas tonas nepadėdavo o tik dar labiau kenkdavo, dabar visada stengiuosi ramiai bendrauti su vaikais“ (T3). „<...> nebešaukiame vienas ant kito“ (T5).

Pozityvi disciplina	Naujos taisyklės	6	„<...> įsivedėme savo taisykles šeimoje, kas galima, o kas ne“ (T2). „Po mokymų įsivedėme savo taisykles šeimoje, kad vaikai turėtų savo dienotvarkę ir kiltų mažiau pykčių“ (T3). „<...> pasidarėm su vaikais lentelę, kurioje žymim blogą ir gerą elgesį ir per savaitę surinkus daugiau pliusų vaikas gauna kažkokį sutartą paskatinimą“ (T4). „Prie taisyklių priskirčiau ribų atsiradimą mūsų auklėjime <...>“ (T5). „<...> taisyklių tai namuose tikrai daugiau atsirado, jas su vaikais sugalvojom ir susirašėm ant šaldytuvo“ (T7). „<...> jau turime keletą taisyklių, kurias sugalvojome kartu“ (T8).
	Pozityvus drausminimas	2	„<...> išmokau suvaldyti jos elgesio protrūkius, žinau kaip reaguoti į jos pykčius“ (T2). „<...> išmokau kaip drausminti vaikus teisingai“ (T6).

Siekiant išsiaiškinti kaip keičiasi tėvų patiriančių socialinę riziką tėvystės įgūdžiai išklauius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tiriamųjų buvo paklausta: kokios vertybės, taisyklės, įpročiai pakito jų gyvenime po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo, kaip pasikeitė santykiai su vaiku po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo ir kaip pasikeitė santykiai šeimoje po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo? Kokybinio tyrimo metu gauti duomenys buvo suskirstyti į kategorijas: „pozityvus bendravimas“ ir „pozityvi disciplina“ (žr. 14 lentelė).

Kategorija „pozityvus bendravimas“ išskirstyta į subkategorijas „pagerėjęs santykis su vaiku“, „pozityvios sąveikos su vaiku“ ir „savikontrolė“. Pozityvus bendravimas yra pagrindinis įrankis tėvų ir vaikų santykių kūrimo procese. Atlikus kokybinį tyrimą gauti duomenys atskleidė, kad visi tiriamieji pastebi, kad po dalyvavimo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje pagerėjo santykis su vaiku, sustiprėja tarpusavio ryšys: „Santykiai su dukra pagerėjo, ėmiau labiau suprasti ją, jos jausmus“ (T1); „Su dukra tapome artimesnės <...>“ (T2); „Santykiai su vaikai tikrai pagerėjo, daugiau laiko kartu kažką nuveikiame, pažaidžiam, pasijuokiam, nebėra pykčių, atsikalbinėjimų“ (T3); „Mes suartėjome <...>“ (T4); „<...> santykiai pagerėjo, sustiprėjo mūsų ryšys <...>“ (T5); „Santykiai su vaikais tikrai pagerėjo, daugiau namuose džiaugsmo, negu pykčių“ (T6); „Pagerėjo, mažiau pykčių namuose, lengviau pavyksta susitarti ir susikalbėti“ (T7); „Sustiprėjo tas mūsų ryšys <...>“ (T8). Pozityvi tėvystė tai tėvų ir vaikų draugiškas tarpusavio bendravimas, abipusė pagarba (Spanjaard, 2008). Galime daryti prielaidą, kad tėvai patariantys socialinę riziką geba įsisavinti pozityvaus bendravimo su vaiku principus ir pritaikyti tai praktikoje, kadangi visi tiriamieji baigus programą pastebi sustiprėjusį ryšį su vaiku. Šeimos narius labiausiai suvienija bendros pozityvios sąveikos, kai tėvai kartu su vaikais siekia bendro tikslo per bendrus žaidimus, šventes išvykas ar kitas veiklas. Ne mažiau kaip pusę tiriamųjų įvardino, kad po

pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos pradėjo daugiau su vaikais kalbėtis, leisti laiką kartu, žaisti, vaikščioti - tai yra pozityvios sąveikos su vaiku: „*Mudvi pradėjom geriau sutarti, daugiau kalbėtis, daugiau laiko leisti kartu*“ (T1); „*Daugiau laiko skiriame vienas kitam <...>*“ (T2); „*Supratau, kad reikia daugiau laisvu laiku užsiimti su vaikais <...>*“ (T4); „*Daugiau laiko skiriu su vaiku kartu pažaisti, pasivaikščioti*“ (T8). Galime daryti prielaidą, kad tėvai patiriantys socialinę riziką geba įsisąmoninti pozityvios sąveikos su vaiku svarbą ir tai pritaikyti savo šeimose. Galiausiai ne mažiau kaip puse tiriamųjų pastebi, kad pagerėjo savikontrolės įgūdžiai: „*Stengiuosi ant dukros nerėkti, nekelti balso, viską pasakyti ramiu tonu*“ (T1); „*Supratau, kad nereikia šaukti ant vaiko <...>*“ (T2); „*Pirmiausia tai supratau, kad mano pakeltas tonas nepadėdavo o tik dar labiau kenkdavo, dabar visada stengiuosi ramiai bendrauti su vaikais*“ (T3); „*<...> nebešaukiame vienas ant kito*“ (T5). Tokie kokybinio tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad tėvai patiriantys socialinę riziką baigę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą supranta šaukimo ant vaiko žalą ir atsisako tokio bendravimo būdo, tai pakeisdami pozityviu bendravimu.

Kita kategorija „pozityvi disciplina“ išskirstyta į subkategorijas „naujos taisyklės“ ir „pozityvus drausminimas“. Pozityvi disciplina skatina vaikus dalyvauti problemų sprendime, kai vaikai turi galimybę dalyvauti kuriant taisykles arba priimant sprendimus (Gordon, 2009). Daugiau nei puse tiriamųjų įvardino, kad po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo namuose atsirado naujų taisyklių, kurios kuriamos įtraukiant ir vaiką: „*<...> įsivedėme savo taisykles šeimoje, kas galima, o kas ne*“ (T2); „*Po mokymų įsivedėme savo taisykles šeimoje, kad vaikai turėtų savo dienotvarkę ir kiltų mažiau pykčių*“ (T3); „*<...> pasidarėm su vaikais lentelę, kurioje žymim blogą ir gerą elgesį ir per savaitę surinkus daugiau plusų vaikas gauna kažkokį sutartą paskatinimą*“ (T4); „*Prie taisyklių priskirčiau ribų atsiradimą mūsų auklėjime <...>*“ (T5); „*<...> taisyklių tai namuose tikrai daugiau atsirado, jas su vaikais sugalvojom ir susirašėm ant šaldytuvo*“ (T7); „*<...> jau turime keletą taisyklių, kurias sugalvojome kartu*“ (T8). Pozityvi disciplina nereiškia fizinių bausmių ar dar kitokio smurto naudojimo prieš vaikus. Ketvirtadalis tiriamųjų paminėjo, kad pasikeitė vaiko drausminimo įpročiai, dabar jie yra pozityvesni: „*<...> išmokau suvaldyti jos elgesio protrūkius, žinau kaip reaguoti į jos pykčius*“ (T2); „*<...> išmokau kaip drausminti vaikus teisingai*“ (T6). Galima daryti prielaidą, kad tėvai patiriantys socialinę riziką po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos įgyja pozityvaus drausminimo įgūdžių ir atsisako iki šiol naudotų, kurie galėjo turėti neigiamą poveikį vaikui.

Apibendrinant galima teigti, kad taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą galima tėvams patiriantiems socialinę riziką išugdyti pozityvaus bendravimo, kai tėvai skiria pakankamai dėmesio ir pagerina santykį su vaiku, užsiima pozityviomis sąveikomis ir geba kontroliuoti save bendraujant su vaiku, įgūdžius. Taip pat tėvai patiriantys socialinę riziką baigę

programą įgyja pozityvios disciplinos įgūdžius, kai kartu su vaiku įsiveda naujas, iki šiol nenustatytas, taisykles ir drausmindami vaiką taiko naujus, pozityvesnius metodus, išgirstus programos metu. Visa tai yra pozityvios tėvystės įgūdžiai, kuriuos patys tėvai patiriantys socialinę riziką įvardina kaip pokyčius baigus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.

15 lentelė. Poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo tėvų nuomone

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Patvirtinantys teiginiai
Tęstinis ugdymas	Panašios tėvystės įgūdžių ugdymo programos	8	„Norėsiu dar dalyvauti <...>“ (T1). „Manau, kad reikėtų kartas nuo karto sudalyvauti panašiuose mokymuose <...>“ (T2). „ Kartais gal ir norėčiau <..>“ (T3). „Norėčiau dalyvauti panašiuose užsiėmimuose <...>“ (T4). „Šiaip sudalyvaučiau dar panašiuose <...>“ (T5). „Būtų įdomu dalyvauti panašiuose mokymuose“ (T6). „ Vėliau jeigu būtų tai dar dalyvaučiau <...>“ (T7). „Labai norėčiau dalyvauti tokiuose mokymuose, įgyti dar žinių“ (T8).

Siekiant išsiaiškinti tėvų patiriančių socialinę riziką poreikį ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius baigus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tiriamųjų buvo paklausta: koks jų poreikis toliau dalyvauti programose panašiomis temomis? Gauti duomenys suskirstyti į kategoriją „tęstinis ugdymas“, kuri išskirstyta į subkategoriją „panašios tėvystės įgūdžių ugdymo programos“ (žr. 15 lentelė).

Išanalizavus interviu metu gautus duomenis paaiškėjo, kad visi tiriamieji turi poreikį dalyvauti panašiose tėvystės įgūdžių ugdymo programose: „Norėsiu dar dalyvauti <...>“ (T1); „Manau, kad reikėtų kartas nuo karto sudalyvauti panašiuose mokymuose <...>“ (T2); „ Kartais gal ir norėčiau <..>“ (T3); „Norėčiau dalyvauti panašiuose užsiėmimuose <...>“ (T4); „Šiaip sudalyvaučiau dar panašiuose <...>“ (T5); „Būtų įdomu dalyvauti panašiuose mokymuose“ (T6); „ Vėliau jeigu būtų tai dar dalyvaučiau <...>“ (T7); „Labai norėčiau dalyvauti tokiuose mokymuose, įgyti dar žinių“ (T8). Mokslinėje literatūroje buvo pasigesta duomenų apie tėvų patiriančių socialinę riziką norą dalyvauti tęstiniuose tėvystės įgūdžių ugdymo programose, tai atskleidė kokybinis tyrimas.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvams patiriantiems socialinę riziką yra poreikis baigus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą dalyvauti ir kitose panašiose programose, kuriose yra ugdomi tėvystės įgūdžiai, analizuojamos temos vaikų auginimo temomis.

IŠVADOS

1. Mokslinėje literatūroje tėvai patiriantys socialinę riziką apibūdinami kaip asmenys, kurie augina vaiką iki 18 metų ir susiduria su socialinėms, psichologinėms, ekonominėms problemomis: nedarbas, skurdas, smurtas, priklausomybė alkoholiui ir kitoms psichiką veikiančioms medžiagoms, socialinė atskirtis, prasti tėvystės ir socialiniai įgūdžiai. Dėl šių socialinės rizikos veiksnių vaikų ugdymo ypatumai socialinę riziką patiriančiose šeimose skiriasi nuo kitų tėvų, jiems būdingas nukrypimas nuo normų, kai tėvai vaikams rodo neigiamą pavyzdį, kai dažnai besibarantys ir apsvaigę nuo alkoholio tėvai smurtauja, negeba užtikrinti vaiko saugumo ir nepatenkina vaiko poreikių, kai tėvams trūksta pozityvių tėvystės įgūdžių. Tėvystės įgūdžių ugdymas įprastai prasideda nuo formalaus ugdymo dar mokykloje, toliau neformalioje, kai tėvai laisvai renkasi kokiose ugdymo programose dalyvauti ir savaiminiu būdu, kai tėvai užsiima savišvieta. Tėvų patiriančių socialinę riziką ugdymas dažniausiai paremtas socialinio išmokymo teorijos principai ir tėvai yra ugdomi grupėmis arba individualiai.

2. Mokslinėje literatūroje pozityvios tėvystės samprata yra apibūdinama kaip vaikų auginimo filosofija, kuri koncertuojasi į vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymą. Pozityvios tėvystės tikslas – auklėti drausmingą, mokantį bendrauti, vadyti savo emocijas vaiką, nenaudojant jokių bausmių, ypač fizinių. Olandijos, Prancūzijos, Švedijos šalių situacijos analizės atskleidė, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymas užsienyje yra reglamentuojamas valstybiniu lygmeniu. Olandija yra įpareigojusi kiekvieną savivaldybę steigti jaunimo ir šeimos centrus, Prancūzijoje sukurtas tinklas, kuris apima įvairias valstybines ir nevyriausybinės įstaigas, besirūpinančias parama tėvams, o Švedijoje nuo pat šeimos sukūrimo pradžios tėvai yra informuojami apie jiems aktualias grupes, veiklas, yra skatinami nuolat tobulintis ir įgyti naujų žinių lankydami užsiėmimus ir kitais būdais. Pozityvioji tėvystė Lietuvoje yra dar pakankamai nauja tėvystės įgūdžių ugdymo kryptis. Remiantis užsienio autoriais Lietuvoje išleista metodinių leidinių, organizuojamos konferencijos, organizuojamos paskaitos, skatinančios ne tik pristatyti pozityviąją tėvystę, bet ir praktiškai ją išbandyti. Siekiant suteikti kompleksinę pagalbą socialinę riziką patiriančioms šeimoms savivaldybėse steigiami bendruomeniniai šeimų namai, kuriuose specialistai ugdo pozityvios tėvystės įgūdžius pasitelkę užsienio autorių sukurtas pozityvios tėvystės programas. Tačiau Lietuvoje aiškiai apibrėžtos nacionaliniu lygmeniu pozityvios tėvystės gebėjimų ugdymo politikos nėra.

3. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad taikant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą galima tėvams patiriantiems socialinę riziką išugdyti pozityvaus bendravimo, kai tėvai skiria pakankamai dėmesio ir pagerina santykį su vaiku, užsiima pozityviomis sąveikomis ir

geba kontroliuoti save bendraujant su vaiku, įgūdžius. Taip pat tėvai patiriantys socialinę riziką baigę programą įgyja žinių apie vaikų raidą, įgyja pozityvios disciplinos įgūdžius, kai kartu su vaiku įsiveda naujas, iki šiol nenustatytas, taisykles ir drausmindami vaiką taiko naujus, pozityvesnius metodus, atsisakydami smurto prieš vaikus.

Problemos kylančios tėvams dėl ko jie dalyvauja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje, specialistų nuomone, yra žinių trūkumas apie vaikų raidą, bendravimo su vaikais modelius, tėvystės ir socialinių įgūdžių nepakankamumas, bei smurtas, fizinis ir psichologinis, nepriežiūra vaiko atžvilgiu. Tėvai patiriantys socialinę riziką nurodo, kad dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje lemia vidinė motyvacija ir išorinė motyvacija, specialistų spaudimas, kai tėvai yra verčiami dalyvauti dėl tam tikrų priežasčių. Tyrimas atskleidė, kad veiksniai sunkinantys specialistams, vedantiems pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, yra emocinis nesaugumas, baimės jausmas ir uždarumas, bei išorinė intervencija, kai dalyvavimą programoje lemia kiti asmenys. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos metu tėvams patiriantiems socialinę riziką kyla sunkumų dėl patiriamų neigiamų jausmų, dėl nenumatytų išorinių trukdžių. Tyrimo dalyvių požiūriu, kad veiksmingos priemonės ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius yra mikroklimato sukūrimas, kai visi tėvai prisistato bei turi galimybę patenkinti fiziologinius poreikius, pasivaikšinti užkandžiais, gėrimais, ir organizaciniai aspektai ir praktinis pritaikomumas, kai įgūdžiai ugdomi naudojant vaizdinę medžiagą, bei tėvams patiriantiems socialinę riziką yra suteikiama galimybė įgytas žinias pritaikyti praktiškai, atliekant užduotis užsiėmimų metu ar namuose. Tyrimu nustatyta, kad specialistai ugdydami pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką, dažniausiai naudoja ugdymo grupėmis ir individualaus darbo su klientų metodus. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, kad poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo, specialistų nuomone, tėvams patiriantiems socialinę riziką išlieka. Tęstinis ugdymas turėtų vykti individualių konsultacijų ir grupinių užsiėmimų pagalba. Tėvai taip pat nurodė, kad jiems kyla poreikis baigus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą dalyvauti ir kitose panašiose programose, kuriose yra ugdomi tėvystės įgūdžiai, analizuojamos temos vaikų auginimo temomis. Tyrimu nustatyta, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvai dažniau įvertina teigiamai. Prie teigiamų aspektų išskiria efektyvų programos turinį, naujų žinių pateikimą, patirties pasidalinimą, kuris suprantamas kaip emocinis palaikymas, praktinę veiklą, vedančiojo profesionalumą, vaišes, vaizdinę medžiagą.

REKOMENDACIJOS

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

1. Bendradarbiaujant sukurti ir patvirtinti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvams patiriantiems socialinę riziką ir įstatymiškai užtikrinti, kad savivaldybėse būtų užtikrinamas jos vykdymas.
2. Kuriant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą tėvams patiriantiems socialinę riziką atsižvelgti į tai, kad yra poreikis tęstiniam pozityvios tėvystės įgūdžiui ugdymui, todėl programą rengti iš dviejų etapų.

Mokslininkams, tyrėjams:

1. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo galimybes tėvams patiriantiems socialinę riziką pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos kontekste riziką galėtų būti dažnesnis tyrimų objektas Lietuvoje.

Specialistams vedantiems pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą:

1. Pradedant mokymus su nauja tėvų patiriančių socialinę riziką grupe svarbu sudaryti grupės taisykles, kurių būtų laikomasi kol grupė baigia pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą.
2. Skatinti abiejų tėvų dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje.
3. Skirti laiko pažinti ne tik tėvų patiriančių socialinę riziką problemoms auginant vaikus, bet ir išgyvenamiems jausmams atsidūrus probleminėse situacijose.
4. Teikti rekomendacijas socialiniams darbuotojams darbui su tėvais patiriančiais socialinę riziką po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo.

LITERATŪRA

1. Abromaitienė L. 2008. Delinkventinio elgesio pedagogika. Kaunas: KTU.
2. Aramavičiūtė V. (sud.). 2013. Leonas Jovaiša: nuo pedagogikos edukologijos link. Vilniaus universiteto leidykla.
3. Aramavičiūtė V. 2005. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis.
4. Berns R. 2009. Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė. Kaunas: poligrafija ir informatika.
5. Breidokienė R., Ignatovičienė S., Keturakytė E., Macuk J. 2007. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
6. Bulotaitė L. 2008. Vaikų psichologinis konsultavimas. Vilnius.
7. Burvytė V., Ralys K. 2012. Vaikystės tarpsnio amžiaus iššūkiai ugdytojams. Socialinis ugdymas, Nr. 19 (30), 30 – 41 p.
8. Burvytė, 2016. Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas. Socialinis ugdymas, socialinė partnerystė ir inovacijos, Nr. 3, 36-57 p.
9. Compendium of Inspiring Practices. 2012. Early intervention and prevention in family and parenting support. Eurochild.
10. Coste B. 2009. Positive Psychology Theory and Positive Parenting [žiūrėta 2019 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.positive-parenting-ally.com/psychologytheory.html>>.
11. Daly M. 2012. Parenting support in four European countries: Element for a comparison. ESPAnet Conference.
12. Durrant J.E. 2007. Positive Discipline. What it is and how to do it [žiūrėta 2019 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/pdfs/PositiveDisciplineManual.pdf>>.
13. Gordon T. 2009. Kaip tapti gerais tėvais. Vilnius: Presvika.
14. Graaff I., Speetjens P., Smit F., Wolff M., Tavecchio L. 2008. Effectiveness of The Triple P Positive Parenting Program on Behavioral Problems in Children. A Meta-Analysis, Nr. 5 (32), [žiūrėta 2017 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0145445508317134>>.
15. Gray J. 2001. Vaikai kilę iš dangaus. Pozityvaus vaikų auklėjimo metodai. Vilnius.
16. Guščinskienė J., Kondrotaitė G. 2006. Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija. Socialinis darbas, Nr. 5(2), 18 p.
17. Gvaldaitė L., Švedaitė B. 2005. Socialinio darbo metodai. Vilnius.

18. Herbert M., Harper-Dorton K. 2002. Working with Children, Adolescents, and their Parents. Third edition. Chicago: Lyceum book.
19. Ignatovič E., Panaradaitė G. 2011. Pozityvios tėvystės ABC. Vilnius.
20. Johnson L. C. 2003. Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos katedra.
21. Jonynienė J. 2010. Tėvystės įgūdžių lavinimo programų efektyvumo veiksnių apžvalga. Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris, Nr. 5, 119-137 p.
22. Kaminski J., Valle L., Filene J., Boyle C. 2008. A meta-analytic review of components associated with parent training program effectiveness. Child Psychol, Nr. 36 (4), [žiūrėta 2017 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18205039>>.
23. Kardelis K. 2007. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.
24. Karmaza E. 2009. Fizinį bausmių, kaip vaikų auklėjimo priemonės, pasekmės vaiko vystymuisi. Vilnius: VĮ „Vaiko namas“.
25. Kasiulis J., Barvydienė V. 2001. Vadovavimo psichologija: vadovėlis. Kaunas.
26. Kavaliauskienė J. 2014. Socialinės pagalbos organizavimas socialinės rizikos šeimai. Mokymosi priemonė: Panevėžio kolegija.
27. Kazlovas A. A., Malik L. S., Firsovas M.V. 2007. Socialinis darbas: profesinės veiklos įvadas (tarptautinis projektas). Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
28. Kligienė M. 2016. Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos [žiūrėta 2019 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/tyrimai_ir_analizes/T%C4%97vyst%C4%97s%20ugdymas_GALUTINIS.pdf>.
29. Kondrotaitė G. 2006. Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. Filosofija. Sociologija, Nr. 4, 55–60 p.
30. Kvieskienė G. 2003. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius.
31. Lapinskienė A. 2013. Tėvystės įgūdžių lavinimo poreikis tėvų ir socialinių darbuotojų požiūriu, [žiūrėta 2018 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.worldcat.org/title/tevystes-igudziu-lavinimo-poreikis-tevu-ir-socialiniu-darbuotoju-pozuuriu/oclc/856878205>>.
32. Leliūgienė I. 2003. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija.
33. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2016. Dėl Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo pakeitimo, [žiūrėta 2018 m. gruodžio 3d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/00667490e70711e59b76f36d7fa634f8/xBrNpQCpOE>>.

34. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2003. Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos, [žiūrėta 2018 m. gruodžio 3d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.225359>>.
35. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro pranešimas. 2018. Dėl atvejo vadybos ir pagalbos šeimai organizavimo savivaldybėse, [žiūrėta 2019 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą:<<https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/VTAScentralizacija/rastas%20savivaldybems%20del%20atvejo%20vadybos.pdf>>.
36. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas. 2006, [žiūrėta 2018 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>>.
37. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. 2016. Įpareigojimo išklausti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus vykdymo tvarkos aprašas, [žiūrėta 2018 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/40e82660700a11e8a76a9c274644efa9>>.
38. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1996, [žiūrėta 2018 m. gruodžio 3d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/lyqoKFQoJo>>.
39. Lietuvos statistikos departamentas. 2018. Socialinės rizikos šeimų skaičius metų pabaigoje [žiūrėta 2019 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <[https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0107#/>](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0107#/).
40. Liobikienė T. N. 2007. Socialinis darbas su šeimomis ir pagalbos vaikui organizavimo ypatumai.
41. Liobikienė T. N. 2009. Sisteminė pozityvios tėvystės raiškos ir ugdymo perspektyva. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, Nr. 2, 107–123 p.
42. Miškinis K. 2003. Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra.
43. Morkevičius V. 2011. Kokybinės lyginamosios analizės pagrindai, [žiūrėta 2019 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vaidasmo.lt/lt/dest/kita/2012-05-11_ktu_kla-pagrindai01.pdf>.
44. Navaitis G. 2007. Vyrų nuostatos į saviraišką tėvystėje. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA, Nr. 19, 127–134 p., [žiūrėta 2018 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/19/127-134.pdf>.
45. Nelsen J. 2006. Positive Discipline. Random House Publishing Group.
46. Nowak Ch., Heinrichs N. 2008. A Comprehensive Meta-Analysis of Triple P-Positive Parenting Program Using Hierarchical Linear Modeling: Effectiveness and Moderating

- Variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, [žiūrėta 2017 m. spalio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://link.springer.com/article/10.1007/s10567-008-0033-0>>.
47. Pežaitė R., Brazienė R. 2004. Deviacinių reiškinių Lietuvos kaime teoriniai aspektai [žiūrėta 2019 m. sausio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2004/Pletra/Pezaitė_Raimonda.htm>.
48. Pivorienė J., Miliauskienė V. 2006. Rizikos grupei priklausančių paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykių ypatumai. *Socialinis darbas*, Nr. 5(1), 96-107 p.
49. Pozityvaus auklėjimo konsultantų asociacija (PAKA). 2016. STEP: Sisteminis efektyvaus auklėjimo įgūdžių lavinimas, [žiūrėta 2019 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stepgrupės.lt/step-programa/step-idejos/>>.
50. Ralph A., Sandres M. 2004. The „Teen Triple P“ Positive Parenting Program: a preliminary evaluation. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, [žiūrėta 2019 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://aic.gov.au/publications/tandi/tandi282>>.
51. Rimkutė. 2003. Socialinės epistemologijos idėja ir natūralistinė dilema. *Problemos*, Nr. 64, 74 -88 p.
52. Rosinaitė V. 2010. Karjeros sampratos konstravimas Lietuvoje. Vilnius.
53. Ruškus J. 2010. Socialinio darbo magistro baigiamojo darbo rengimo metodinės rekomendacijos. Kaunas: VDU.
54. Sahlberg P. 2005. Kaip suprantamas mokymasis [žiūrėta 2019 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/KonferencijuMedziaga/200505SahlbSah.doc>>.
55. Sanders M. 2010. Taking parenting programmes that work community wide. Parenting and Family Support Centre, The University of Queensland, University of Manchester and Glasgow Caledonian University, [žiūrėta 2019 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.parentingresearch.org.uk/Documents/Sanders%20Seminar%20Presentation.pdf>>.
56. Sandler I., Wolchik S., Davis C., Haine R., Ayers T. 2003. Correlational and experimental Study of Resilience in Children of Divorce and parentally Bereaved Children. Resilience and Vulnerability. Adaptation in the Context of Childhood Adversities. New York: Cambridge University Press.
57. Sarkadi A., Wells M. B. 2013. Conscious Parenting: A Qualitative Study on Swedish Parents' Motives to Participate in a Parenting Program. *Journal of Child and Family Studies*.
58. Seliokienė L. 2004. Šeimos edukologija. Marijampolė: Marijampolės kolegijos leidybos centras.

59. Slušnys L., Šukytė D. 2014) Dėmesio: paauglystė. Tėvų knyga. Vilnius.
60. Socialinės apsaugos terminų žodynas. 2000, [žiūrėta 2019 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://sec.lt/pages/zodynas/index_.html>.
61. Spanjaard H. 2008. Tėvystės gebėjimų ugdymas. Praktiniai patarimai darbui su vaikais ir tėvais bei tarpžinybiniam bendradarbiavimui. Vilnius: Vitanika.
62. Sruoga V., Jakubkaitė B. 2002. Emocinė, fizinė, seksualinė prievarta prieš vaikus. Vilnius.
63. Suslavičius A. 2006. Socialinė psichologija. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams ir ne
64. Suslavičius A. 2006. Socialinė psichologija. Vilniaus universitetas: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
65. Šaltienė L. 2007. Šeima kaip sistema. Psichologija tau, Nr.5, 24-28 p.
66. Šiaučiušienė G. 2012. Bendruomenės pagalba socialinės rizikos šeimai: poreikių atitikimo analizė. Kaunas.
67. Tidikis R. 2003. Socialinių mokslų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
68. Uzdila J. V. 2012. Tėvystės fenomenas: metodologija ir praktinis taikymas. Žmogus ir žodis, Nr.4, 44 – 54 p.
69. Vaičekauskaitė R. 2003. Neįgalaus vaiko savarankiškumo ugdymas šeimoje. Specialusis ugdymas, Nr. 2(9), 38-52 p.
70. Vaitkevičiūtė V. 2001. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius.
71. Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2018. Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) duomenų analizė [žiūrėta 2019 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vaikoteises.lt/media/file/SPIS%20ataskaita%20sutvarkyta.pdf>>.
72. Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2018. „Žinių radijuje“ atviras pokalbis apie vaiko teisių apsaugos reformą [žiūrėta 2019 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vaikoteises.lt/naujienos/naujienos/ziniu-radijuje-atviras-pokalbis-apie-vaiko-teisiu-apsaugos-reforma-.html>>.
73. Vyšniauskytė-Rimkienė J., Liobikienė T. N. 2010. Gebėjimai socialinio darbo praktikoje. Vaikų socialinių gebėjimų bei tėvystės įgūdžių lavinimas. Mokomoji knyga. Kaunas: VDU.
74. Vojak C. 2009. Choosing Language: Social Service Framing and Social Justice. British Journal of Social Work, Nr. 39 (5), 936–949 p.
75. Žemaitis V. 2005. Šeimos etika. Rosma.

PRIEDAI

Interviu klausimai pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą vedantiems specialistams

1. Charakterizuokite save: kiek Jums metų? Koks Jūsų išsilavinimas? Kokia Jūsų darbo patirtis vedant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą?
2. Kokius darbo metodus taikote ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką?
3. Kokios yra veiksmingiausios ugdymo priemonės pozityvios tėvystės įgūdžiams ugdyti tėvams, patiriantiems socialinę riziką?
4. Su kokiomis problemomis susiduria tėvai patiriantys socialinę riziką augindami vaikus, kurie dalyvauja Jūsų vedamuose mokymuose?
5. Kokios informacijos ir žinių dažniausiai trūksta tėvams patiriantiems socialinę riziką auginant vaikus?
6. Kaip manote, kokią naudą gauna tėvai patiriantys socialinę riziką išklausę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą?
7. Kokios problemos iškyla ugdant pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką?
8. Kaip siūlote šias problemas spręsti?
9. Kaip pasikeičia tėvų patiriančių socialinę riziką vaikų ugdymas išklausius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą?
10. Koks yra poreikis ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius tėvams patiriantiems socialinę riziką po programos baigimo?

Interviu (I1)

1. *Man 41 m. Esu baigusi Mykolo Romerio Universitetą, esu socialinė darbuotoja. Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus pradėjau vesti nuo 2017 m.*
 2. *Mokymu metu buvo taikoma konsultavimo metodas, į tikslą orientuotas metodas, grupiniai užsiėmimai. Taip pat mokymų programa grindžiama socialinio išmokimo teorija, kai tėvai praktiškai išbando naujo elgesio modelį ir teikia grįžtamąjį ryšį.*
 3. *Labai pasiteisino mokymo metu prisistatymas ratu, papasakojimas apie save, analizės. Klientai po kelių susitikimų tapo atviresni, jau ir patys įsitraukdavo į diskusijas. Labai pasiteisino namų darbų užduotys, kur vėliau jie jas pateikdavo, pasidalindavo savo patyrimais. Pastebiu, kad ir smulkmenos, na kaip pasiūlytas arbatos ar kavos puodukas, sausainiai, leidžia tėvams atsipalaiduoti, kas leidžia efektyviau dirbti grupėje.*
 4. *Šeimos patiriančios socialinę riziką susiduria su tokiomis problemomis kaip smurtas artimoje aplinkoje, socialinių įgūdžių stoka, šeimos narių alkoholio problemos. Dažnai išgirstu kaip tėvams neatrodo nieko blogo vaikus išleisti į mokyklą suplyšusiais rūbais, arba vaikų asmens higiena ne tėvų reikalas, nes vaikas pats turi išmokyti praustis, valyti dantis ir panašiai. Tėvai vangiai įsitraukia į vaikų ugdymą, nesureikšmina emocinio artumo su vaiku svarbos.*
 5. *Tokioms šeimoms trūksta informacijos kaip vaikus auklėti, kad su jais būtų lengva susikalbėti, nežino kaip vaiko elgesys keičiasi pagal amžiaus tarpsnius ir kokie jo poreikiai. Sunkumai kyla ir užtikrinant visavertę, subalansuotą mitybą, tėvai dažnai nustemba, kad netinkama mityba gali lemti ir tam tikrą pasikartojantį vaiko elgesį. Taip pat kyla daug klausimų kaip bendrauti su paaugliais, nežino kaip motyvuoti vaiką mokytis. Ypač dažnai tėvai nemoka drausminti vaikus be smurto.*
 6. *Įgyja žinių apie savo vaikus, supranta dėl kokių priežasčių vienaip ar kitaip vaikas elgiasi. Įgalina tėvus konstruktyviau spręsti tiek kasdienines, tiek ir sudėtingas situacijas. Kaip kurti geresnį ryšį su vaiku, kaip pažinti savo ir vaiko jausmus. Sužino, kaip tinkamai nustatyti ribas ir taisykles, taikyti draudimus, vietoje bausmių vaiko drausminimui naudoti elgesio pasekmes.*
 7. *Pastebėjau, kad kai kurie tėvai labai uždari, vengia atvirauti, pastebiu, kad bijo pasakoti apie save, savo problemas. Žemas intelektas. Kai kuriems trūksta žinių apie vaikų raidą, nemokėjimą auklėti vaikų.*
- Vedant mokymus esu susidūrusi, kad moteris nesugebėjo perskaityti užduoties, nes nemokėjo skaityti. Arba buvo atvejis kaip reikėjo nupiešti emociją – šypsena, ji to nesugebėjo padaryti.*
- Mokymu metu klientas bijojo pasakoti apie save, apie savo šeimą, manydamas, kad atvažiuos socialiniai darbuotojai su vaikų teisių specialistais ir išsiveš vaikus.*

8. *Mano nuomone, mokymu metu reikia įgyti kliento pasitikėjimą, kad jis galėtų atsiskleisti. Tada bendravimo metu, per analizes, per žaidimus duoti klientui išsikalbėti, išsireikšti.*

9. *Mano atveju, viena klientė, kuri buvo labai uždara, bijojo išsakyti savo nuomonę, bijojo atlikti kažkokias užduotis, kad iš jos nesišaiptytų, šiuo metu tapo atviresnė. Kiekvieno susitikimo metu nebijo išsakyti savo lūkesčių (ko anksčiau nebuvo), nebijo pareikšti savo nuomonę. Ir po mokymu, ji nebijo į namus įsileisti socialinio darbuotojo. Pasikeitė ir drausminimo būdai, atsisakė smurto prieš vaikus.*

10. *Esu sulaukusi visokių nuomonių, kad tokie mokymai nereikalingi, kadangi tėvai žino kaip auklėti savo vaikus, teigdami, kad užsiaugino jau 7 ar 8 vaikus ir šiuos užsiaugins. Kiti atvirkščiai teigė, kad galėjo ir anksčiau tokie mokymai vykti, kurie jiems davė daug naudos. Tėvai patys klausia kada bus panašūs mokymai, kartais prašo pakartotinai vesti tai pačiai grupei tėvų.*

Interviu klausimai tėvams patiriantiems socialinę riziką

1. Charakterizuokite save: kiek Jums metų? Koks Jūsų išsilavinimas? Kokia Jūsų šeiminė padėtis? Kiek nepilnamečių vaikų auga Jūsų šeimoje?
2. Kas lėmė Jūsų dalyvavimą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programoje?
3. Kokia Jūsų nuomonė apie baigtą pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą?
4. Kokia Jūsų nuomonė apie programos turinį?
5. Kokie sunkumai kilo pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos užsiėmimų metu?
6. Kas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos užsiėmimų metu Jums labiausiai patiko?
7. Kokios vertybės, taisyklės, įpročiai pakito Jūsų gyvenime po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo?
8. Kaip pasikeitė santykiai su vaiku po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo?
9. Kaip pasikeitė santykiai šeimoje po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos baigimo?
10. Koks Jūsų poreikis toliau dalyvauti programose panašiomis temomis?

Interviu (T1)

1. *42 metai. Turiu profesinį išsilavinimą. Esu vieniša mama, turiu vieną dukrą.*
2. *Nukreipė socialinis darbuotojas, kad pagilinčiau žinias, kaip bendrauti su dukra. Nes mano dukrai yra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, todėl sunku kartais man su ja susikalbėti.*
3. *Labai kursai patiko, buvo smagu, įgijau naujų žinių, išmokau dalykų. Galėtų tokių kursų būti daugiau.*
4. *Manau, kad visas gerai, informacija naudinga, nenuobodžiai pateikta, buvo įdomu klausytis. Turinys kalba apie svarbius dalykus.*
5. *Sunkumų jokių nebuvo, tik blaškė telefono skambučiai kitiems tėvams.*
6. *Patiko filmukų žiūrėjimas, kiekvienos moters asmeniniai pasakojimai, buvo smagu, kad galėjau pati pasidalinti savo patirtimi.*
7. *Įsivedėme taisyklę, kad kiekvieną penktadienį su dukra žiūrime filmą ir valgome čipsus. Stengiuosi ant dukros nerėkti, nekelti balso, viską pasakyti ramiu tonu.*
8. *Santykiai su dukra pagerėjo, ėmiau labiau suprasti ją, jos jausmus. Mudvi pradėjom geriau sutarti, daugiau kalbėtis, daugiau laiko leisti kartu.*
9. *Na vyro neturiu, o su dukra viskas pagerėjo, džiaugiuosi savimi ir ja.*
10. *Norėsiu dar dalyvauti, nes labai smagu man išeiti tarp žmonių, su jais pabendrauti, pakeisti aplinką.*